

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK
ANABİLİM DALI

**KÜRESEL TERÖR SALDIRILARINA YÖNELİK
HABERLERİN TÜRK BASININDA ÇERÇEVELENİŞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Fatma Bilge NARİN

Ankara-2008

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK
ANABİLİM DALI

KÜRESEL TERÖR SALDIRILARINA YÖNELİK HABERLERİN TÜRK BASININDA ÇERÇEVELENİŞİ

Yüksek Lisans Tezi

Fatma Bilge NARİN

Tez Danışmanı
Doç.Dr. Çiler DURSUN

Ankara-2008

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK
ANABİLİM DALI

KÜRESEL TERÖR SALDIRILARINA YÖNELİK HABERLERİN TÜRK BASININDA ÇERÇEVELENİŞİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Çiler DURSUN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

.....
.....
.....
.....
.....
.....

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../2008)

Fatma Bilge NARİN

ÖNSÖZ

Bu çalışmada küresel terör saldırılarına yönelik haberlerin Türk basınında nasıl çerçevelendiği analiz edilmekte ve sorgulanmaktadır. Günümüzde en çok tartışılan kavramlardan biri olan “küresel terör” ve onun medya aracılığıyla inşası bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmanın fikir aşamasından tamamlanmasına kadar beni cesaretlendiren, desteğini ve ilgisini esirgemeyen, çalışmayı benden daha çok sahiplenen tez danışmanım Doç. Dr. Çiler DURSUN'a, hem fikir desteği, hem anlayışı, hem de yardımları nedeniyle eşim Gökhan NARİN'e, teknik ve istatistiksel konularda yardım sağlayan Yılmaz TANKÜL'e, bu zorlu süreçte ilgilenmem gereken tüm dünyevi işleri özverili bir şekilde üstlenen Beyhan NARİN'e, imla hatalarımı kontrol eden Selahattin NARİN'e, hayatımın her anında maddi ve manevi destekleri ile yanımda olan Selma-Mehmet Ali-Lokman ALBAYRAK; Meltem-Burcu ÖNDER ile Nurşen ZANCA'ya, manevi desteklerinin yanı sıra bazı kaynaklara ulaşmamda yardımlarını esirgemeyen Seçkin ULA'ya ve Selma ARSLANTAŞ'a, yüksek lisans imkânı sağlayan kurumuma, amirlerime ve başta İpek YOLDAŞ olmak üzere mesai arkadaşlarıma, araştırma birimini oluşturan haberlerin temininde destek olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR	iv
GİRİŞ	v
I. BÖLÜM: TERÖR - MEDYA İLİŞKİSİ VE GERÇEKLİĞİN İNŞASI	1
I. Terör Kavramı:.....	1
A. Terör Nedir?.....	1
B. Terörün Amacı	8
C. Terör ve Savaş Ayrımına Farklı Yaklaşımlar	10
II. Terörün Değişen Yüzü: Küreselleşme ve Küresel Terör.....	15
A. Küresel Terör	15
B. Küresel Terörün Retoriği ve Sonuçları	20
III. Medya ve Terör İlişkisi	22
A. Kamuoyunun Haber Medyasına Duyduğu Güven	26
B. Siyaset Yapıcıların Medya İle İlişkisi.....	27
C. Teröristlerin Medya İle İlişkisi	27
1. Sınırlandırıcı Yaklaşımlar.....	28
2. Sınırlandırıcı Olmayan Yaklaşımlar.....	32
3. Medyanın Özdenetimi	34
IV. Terör Haberlerinin Sunumunu Etkileyen Faktörler	35
V. Nasıl Bir Terör Haberciliği?	36
II. BÖLÜM: HABER VE GERÇEKLİĞİN İNŞASI	42
I. Haber Nedir?	42
II. Gerçekliğin İnşası ve Haber.....	45
A. Toplumsal İnşacılık Yaklaşımı.....	45
B. Haber ve Toplumsal İnşacılık	53
C. Çerçeveleme Kavramı	55
Ç. Çerçeveleme ve İdeoloji.....	59
D. Toplumsal Gerçekliğin İnşası Olarak Haber Çerçeveleme	60
1. Haber Çerçeveleme Teorisi	66
2. Haber Çerçevelerinin İşleyişi ve Gücü	73
3. Gündem Belirleme ve Haber Çerçeveleme Yaklaşımlarına Yönelik Tartışma.....	75
E. Çerçeveleme Araştırmalarına Yönelik Bir Model	79
F. Terörü Çerçevelemek	84
1. Terör Haberlerinin Çerçeveleme Pratikleri.....	84
2. Terör Olaylarının Çerçevelemesine İlişkin Bir Model.....	86
III. BÖLÜM: TERÖR HABERLERİNİN YAZILI BASINDA ÇERÇEVELENİŞİNE YÖNELİK ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ.....	91
I. İç Terör Haberlerinin Çerçevelemesi: Türk Basınında Sinagoglar ve HSBC Bankası ile İngiliz Konsoloslugu'na Yönelik Terör Saldırıları ..	92
A. Hürriyet Gazetesi.....	103
B. Cumhuriyet Gazetesi.....	104
C. Yeni Şafak Gazetesi	105
II. Dış Terör Haberlerinin Çerçevelemesi: Türk Basınında Londra'da Meydana Gelen Terör Saldırıları.....	107

A. Hürriyet Gazetesi	114
B. Cumhuriyet Gazetesi	115
C. Yeni Şafak Gazetesi	116
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	119
KAYNAKÇA	125
EKLER	139
ÖZET	153
ABSTRACT	154

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AB: Avrupa Birliği

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

MIPT: Terörizmin Önlenmesi Enstitüsü (Memorial Intitite for the Prevention of Terrorism)

GİRİŞ

Küresel terörizmin son yıllarda gerek akademik, gerekse toplumsal arenada üzerinde çokça durulan bir konu olduğu ve 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan Dünya Ticaret Merkezi'ne yönelik terör saldırısının ardından zirveye ulaştığı bilinmektedir. Asimetrik tehdit olarak nitelenen küresel terör olayları önceden önlem alınamaması, dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelebilmesi ve kimsenin kendini koruyamaması sebebiyle çağımızın en büyük tehdidi olarak tanımlanmaktadır.

Teröre yeni bir kimlik ve küresel bir nitelik kazandıran etmenlerden biri ve belki de başlıcası kitle iletişim araçlarıdır. Medya ve terörizm adeta birbirlerini tetiklemekte; birbirlerinden beslenmektedir. Teröristler, terör olayları aracılığıyla verdikleri mesajların ulaştığı alanı genişletmek için medyaya ihtiyaç duyarken; medya da çatışma gibi genel bir konunun canlı bir örneği olarak terör olaylarını kullanmaktadır.¹ Dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen terör saldırıları, kitle iletişim araçları aracılığıyla, mekansal bir aradalık gerekmeksizin milyarlarca insana anında aktarılabilmektedir. Bu aktarım gerçekliğin olduğu gibi yansıtılması şeklinde değil, terör olaylarının haber metinleri aracılığıyla temsil edilmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda, medyanın teröre ilişkin haber dilinin gereğinden fazla problemlili olduğu söylenebilir.

Yukarıda bahsi geçen varsayım, iletişim alanındaki çalışmaların hemen hemen hepsinde tartışılan nesnel bir habercilik anlayışının olup olamayacağı temel sorununa dayanmaktadır. Haberin nesnel olamayacağı ve toplumsal olarak inşa edildiği ön kabulüyle, üzerinde konuşulmaksızın

¹ G. Weimann, **The Theatre of Terror: Mass Media and International Journalism**, New York, Longman, 1994.

kuşaktan kuşağa aktarılan haber çerçevelerinin nasıl olup da farklı basın kuruluşlarınca benzer şekilde kullanıldığı merak konusudur.

Haber çerçeveleme kavramı, gazetecilerin belirli olayları kendi oluşturdukları haber metinleri içerisine yerleştirirken kullandıkları yorumsal yapılara dayanmaktadır.² Haber çerçeveleri anahtar kavramlar, depolanmış söz öbekleri, ikonik imgelerden oluşan, herhangi bir gelişmeye dair toplumda kabul gören geleneksel ve yaygın yorumu kuvvetlendiren kümelerdir. Çerçevelerin önemi, gerçekliğin belli boyutlarını, imgelerini ya da gelişmelerini, diğerlerinden daha önemli ve üstün göstermesinden kaynaklanmaktadır. Böylece çerçeveler, olaylara ilişkin belirli yorumların kabul görmesine ve kuşaktan kuşağa aktarılmasına aracılık etmektedir.³ Bir başka anlatımla, belirli olayların haber metni olarak inşa edilmesi sürecinde; adeta üzerinde uzlaşmış çerçeveler kullanılmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye’de (dahili) ve Türkiye dışında (harici) meydana gelen küresel terör olaylarının Türk Basını’ndan farklı ideolojileri temsil eden üç gazetede (Cumhuriyet, Hürriyet, Yeni Şafak) hangi haber çerçeveleri aracılığıyla sunulduğu saptanmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda dünya kamuoyunda önemli bir yer işgal eden küresel terörün haber metinlerinde hangi haber çerçeveleri aracılığıyla inşa edildiği ortaya konulacaktır.

Araştırmada, 15 Kasım 2003 tarihinde İstanbul Şişli’deki Betyaakov ve Beyoğlu’ndaki Neve Şalom Sinagogları’na düzenlenen terör saldırıları ve bu olayla bağlantılı olduğu iddiaları gündeme gelen 20 Kasım 2003 tarihinde İstanbul Levent’teki HSBC Bank Genel Müdürlüğü ile İngiliz Konsolosluğu’na yönelik terör saldırısı ile, 07 Temmuz 2006 ve 21 Temmuz 2005 tarihlerinde Londra’daki metro istasyonlarına yönelik terör saldırılarının çerçevelenmesindeki benzerlik ve farklılıklar saptanacaktır.

² P. Norris, M. Kern, M. Just, **Framing Terrorism: The News Media, the Government and the Public**, Pippa Norris , Montague Kern, Marion Just (ed.) içinde, Routledge, 2002, s10.

³ P. Norris, M. Kern, M. Just, a.g.e., s.11.

Çalışmanın amacı teröre ilişkin haber çerçevelerinin terör olaylarına ilişkin farklı haber metnilerindeki belirleyiciliğini ortaya koymaktır. Her iletişimse edimde olduğu gibi haberlerde de örtülü ve açık pek çok anlam aktarımı söz konusudur. Kuşkusuz terör haberlerinin medya aracılığıyla inşası sırasında da haber çerçeveleri aracılığıyla oluşturulmuş pek çok örtülü ve açık anlam kullanılmaktadır. Araştırmanın amacı bu anlamların hangi haber çerçeveleri aracılığıyla inşa edildiğini ortaya çıkarmaktır. Bu ana amaç doğrultusunda, üzerinde durulan bir diğere husus, Türkiye'deki iletişim araştırmalarında sıklıkla başvurulmayan bir analiz tekniğı olan "Haber Çerçeveleme"nin açıklanmasıdır. Türkiye'de haber metnilerinin, nicel ve nitel bir analiz tekniğı olan çerçeveleme ile çözümlendiğı çalışmalara görece az rastlanılmaktadır.⁴ Amerika ve Avrupa'daki iletişim araştırmalarında sıklıkla kullanılan bu tekniğın Türkiye'de uygulanmasıyla alandaki boşluğın doldurulacağı umulmaktadır.

Haber metnilerinde bulunan çerçeveler çoğunlukla güç fark edildiklerinden okuyucular tarafından sorgulanmaksızın alınılanmaktadır. Bu nedenle hedef kitle karşı karşıya kaldığı manipölasyonun çoğu kez farkına varamamaktadır. Çalışma, anlam inşasının haber metnilerindeki belirleyiciliğini vurgulamak açısından önem arz etmektedir. Çalışma ile, haber metnilerinde kullanılan mikro yapı özelliğı gösteren çerçevelerin hangi makro yapılara hizmet ettiğı ortaya konulacaktır.

Son altmış yıldır yapılan kitle iletişim araştırmalarında ortaya konulan az sayıdaki "kesin" hükümden biri haberin toplumsal olarak yaratılan bir ürün olduğu; nesnel gerçekliğın bir yansıması olmadığıdır.⁵ Haberin toplumsal, ekonomik, politik, ideolojik çok sayıda faktörün etkisine bağımlı olarak üretilen bir ürün olduğuna dair genel düşünce, hem bu alanda çalışan

⁴ Türkiye'ye ilişkin literatürdeki az sayıda çalışmadan biri için : T. Koenig, S. Mihelj, J. Downey, M. Gencel Bek, Media Frames of the Issue of Turkish Accession to the EU, **Innovation**, Vol. 19, No.2, 2006, s.149-169.

⁵ P. Shoemaker, S. Reese, **Mediating the Message: Theories of Influences on Media Content**, White Plains, New York, Longman, 1996. s.21.

akademisyenler hem de toplum içerisinde çeşitli derecelerde güce sahip toplumsal gruplar ve politik hareketler tarafından kabul edilmektedir.⁶

Çerçeveleme analizi diğer yöntemlerde kullanılan terminolojinin yeniden adlandırılmasından daha fazlasını vaat etmektedir. Bahsi geçen analiz tekniği kullanılan haber çerçevelerinin neler olduğunun saptanmasının ötesinde, bu çerçevelerin hangi kişisel ve örgütsel amaçlara hizmet ettiğini de sorgulayan bir izlek sürdürmektedir. Bu çok yönlü medya çerçevelerine (media frames) ek olarak, bazı araştırmalarda bireysel çerçeveler (individual frames) de dikkate alınarak izleyici/okuyucunun anlamlandırma pratikleri de sürece dahil edilmektedir.⁷ Böylelikle haber üretim süreci, metin analizi ve alımlama analizini de içine alan bir araştırma ile tüm haber pratiği ortaya konulmaktadır.

Hem bireysel çerçeveleri hem de medya çerçevelerini kapsayan araştırmalarda daha çok zamana ve araştırmacıya gereksinim duyulmaktadır. Bu nedenle, bu çalışmada bireysel çerçeveler sürece dahil edilmeyecek; yalnızca haber metinlerinde yer alan haber çerçeveleri analize tabi tutulacaktır.

Araştırma ile aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Farklı ülkelerde ve farklı zamanlarda meydana gelen terör olayları ve bu olayların failleri haber metinlerinde nasıl çerçevelenmektedir?
2. Terör saldırılarının Türkiye’de (ülke içinde) ya da İngiltere’de (ülke dışında) meydana gelmiş olması, Türk basınından araştırmaya dahil edilen gazetelerde kullanılan çerçevelerde farklılıklara neden olmakta mıdır?
3. Farklı ideolojik-politik duruşu olan gazetelerin terör olaylarını çerçeveleyişinde benzerlik ya da farklılıklar bulunmakta mıdır?

⁶ R. Akhavan-Majid, J. Ramaprasad, Framing Beijing. **Gazette**, Vol 62 (1), 2000, s.45.

⁷ Bireysel çerçeveleri sürece dahil eden bir çerçeveleme analizi çalışması için bakınız: J.M. McLeod ve diğerleri “Audience Perspectives on the News: Accessing Their Complexity and Conceptual Frames. **Paper presented at the annual conference of the Association for Education in Journalism and Mass Communication**, San Antonio, TX. August, 1987. Bu çalışmalarında, McLeod ve diğerleri izleyicilerin siyasi haberleri nasıl duyumladıklarını ortaya koymak için “bireysel çerçeve” kavramını geliştirmişlerdir.

Bu çalışma çerçeveleme analiziyle habere etki eden faktörlerin sağlam fikirler ve bilimsel bir sistem ile ortaya konulabileceğini iddia etmektedir. Araştırmada aşağıda sıralanan varsayımların doğruluğu araştırılacaktır.

1. Haberlerin çerçevelenmesini belirleyen faktörlerden birisi resmi ideolojidir.

2. Terör saldırısının, basın kuruluşunun içinde bulunduğu ülkede gerçekleşmesi, konunun farklı haber çerçeveleriyle sunulmasına neden olmaktadır. Dahili terör olaylarının çerçevelenişi olaysalken (episodic-event frame), ülke dışında meydana gelen terör olaylarının çerçevelenişi konusaldır (thematic-issue frame).⁸

3. İdeolojik yönelimi aynı olmayan gazeteler, terör olaylarını da birbirlerinden farklı çerçevelemekte; olayın hedefi ve sonucuna ilişkin farklı çıkarımlarda bulunmaktadır.

Araştırmada haber çerçeveleme tekniği ile nicel ve nitel metin analizi yapılacaktır. Araştırma birimi olan haber metinleri “yargısal örneklem” ile seçilmiştir. Yargısal örneklem, olasılıkçı olmayan örneklem türlerinden biridir. Olasılıkçı olmayan örneklem çıkartma yönteminde, örnekleme seçerken, rastlantılı seçim yapılmaz. Bu nedenle de, araştırmacı elde ettiği bulguları incelemeye ilgili evrene genelleştirmede bulunmaz. Bir başka ifadeyle araştırmacının amacı evrenin örneklem aracılığıyla temsili değildir.⁹ Yargısal örneklem araştırmacının çalışılan evrene ilişkin belli özellikleri, somut bazı nedenlerle örneklemin içine almaya çalışmasıyla gerçekleşir. Bu örneklem türü, araştırmacının evrene ilişkin yargısının doğruluğu ya da yanlışlığı nedeniyle tartışılmaktadır. En güçlü yanı kolaylığı, hızlılığı ve nüfusa yönelik

⁸ Konusal haber çerçevesi, tek tek olayları anlatmak yerine olaylara düşünsel bir boyut katmaktadır. Eylemin amacını ön plana çıkararak, uzman görüşlerine başvurulmakta, olayların tarihi gelişimi hatırlatılmaktadır. Olaysal haber çerçevesi ise yüzeysel detaylarla olayın meydana gelişinin anlatılmasıdır. Eylemin amacından ziyade, havanın yağmurlu olması, teröristlerin kalın kazaklar giymeleri gibi detaylar ön plandadır.

Ayrıntılı bilgi için bakınız: L. Ashley, B. Olson, “Constructing Reality: Print Media’s Framing Of The Women’s Movement, 1966 to 1986”, **Journalism and Mass Communication Quarterly**, Summer 1998, 75, 2, s.264 ve 271.

⁹ İ. Erdoğan, **Pozitivist Metodoloji**, Ankara, Erk Yayınları, 2003, s.177.

araştırmalarda kullanıldığında ucuzluğudur.¹⁰ Araştırma kapsamında Türk basınından yargısal örneklemele seçilen yayınlar Hürriyet, Yeni Şafak ve Cumhuriyet gazeteleridir. Gazetelerin seçiminde her gün ve ulusal çapta yayın yapmaları ile siyasal yelpazedeki konumları etkili olmuştur. Hürriyet gazetesi merkez liberal-çoğulcu, popülist basını temsil etmesi, Cumhuriyet gazetesi siyasal yelpazenin solunda yer alan kökleşmiş Kemalist ideolojik yönelimi, Yeni Şafak gazetesi ise muhafazakar-İslamcı ideolojik eğilimi nedeniyle araştırma kapsamına dahil edilmiştir. Seçilen gazetelerin ülkenin tüm ulusal basınıni temsil edecek nitelikte olduğu iddia edilmemektedir. Amaç farklı ideolojik görüşlere sahip gazetelerin terör haberlerini sunumlarında kullandıkları ortak ve farklı çerçeveleri ortaya çıkarmaktır.

Araştırma, 16 Kasım - 16 Aralık 2003 ve 08 Temmuz- 08 Ağustos 2006 tarihleri arasında yayımlanan haberleri kapsamaktadır. İstanbul'da Sinagoglara yönelik saldırı 15 Kasım 2003 tarihinde, HSBC Bankası ve İngiliz Konsolosluğu'na yönelik saldırı ise 20 Kasım 2003 tarihinde meydana gelmiştir. Benzer şekilde Londra'daki metro istasyonlarına yönelik saldırıların ilki 07.07.2005 tarihinde, ikincisi ise 21.07.2005 tarihinde gerçekleşmiştir. Olayların cereyan ettiği tarihten bir ay sonra konuyla ilgili haberlerin gündemden düşmesi nedeniyle bir aylık süre ile sınırlandırma yeterli görülmüştür.

Uygulamalı bir tez olan bu çalışmada, örnek olay incelemesi tekniği kullanılacaktır. Örnek olay incelemesi araştırma evrenindeki belirli bir ünitenin derinliğine ve genişliğine, kendisi ve çevresi ile olan ilişkilerini belirleyerek; o ünite hakkında bir yargıya varmayı amaçlayan tarama düzenlemeleridir.¹¹ Örnek olay araştırmaları belirli bir zaman kesiti içerisinde meydana gelen durumun araştırılması şeklindedir.¹² Örnek olay incelemesinde araştırmacı

¹⁰ H. Geray, **Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2004, s.107.

¹¹ Tütengil'den aktaran N. Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 1998, s.86.

¹² A. Aziz, **Araştırma Yöntemleri Teknikleri ve İletişim**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2003, s.79.

olguyu derinlemesine betimlemekle yetinebileceği gibi bir adım daha öteye giderek, olayın nedenselliğini, olayın çerçevesi dışına çıkartarak, toplumsal ilişkiler düzenindeki yeri ve etkenlerle inceleme gibi kapsamlı bir işe girişebilir.¹³ Örnek olay incelemesinin hedeflerinden biri daha büyük toplumsal sisteme ilişkin boyutları olan bir durumu betimlemek ve ortaya çıkarmaktır.¹⁴ Küresel terör olaylarına yönelik haber metinlerinde yer alan farklı çerçevelerin saptanabilmesi için örnek olaya dayalı böyle bir tekniğin kullanılması uygun görülmüştür.

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde terör kavramı, savaş ve terör kavramları arasındaki farklar, küresel terör kavramı, küresel terörün retoriği ile medya ve terör ilişkisi alt başlıklarla incelenmiştir.

İkinci bölümde haber kavramı, toplumsal inşacılık yaklaşımı ve haber çalışmalarındaki yansımaları, haber çerçeveleme teorisi ve terör haberlerinin çerçevelenış pratikleri üzerinde durulmuştur.

Üçüncü ve son bölümde araştırma kapsamında incelenen haber metinleri analize tabi tutulmuştur. Terör haberleri üzerinde belirleyiciliği olduğu düşünülen yedi farklı çerçeve kategorisi belirlenerek, analiz işlemi gerçekleştirilmiştir.

Sonuç bölümünde, üçüncü bölümde elde edilen verilerden yola çıkılarak, medyada gerçekliğin inşa süreci ve bu sürecin terör haberlerinin Türk basınında çerçevelenış pratikleriyle yaşama geçirilmesine yönelik tespitler ortaya konulmuştur.

¹³ Erdoğan, 2003, s.153.

¹⁴ Geray, 2004, s.109.

I. BÖLÜM: TERÖR - MEDYA İLİŞKİSİ VE GERÇEKLİĞİN İNŞASI

I. Terör Kavramı:

A. Terör Nedir?

Terör sözcüğünün tanımı çok sayıda kaynakta, birbirinden farklı olarak yapılmaktadır. Bu nedenle sözcüğün anlamı üzerinde bir uzlaşma sağlanamamıştır.

Kavramın tek bir evrensel tanımının benimsenememesinin nedeni sınırlarının genişliğinden kaynaklanmaktadır. Ancak siyaset yapıcılar ve akademik çalışmalar için terörizm kavramının tanımlanması ve kimliklendirilmesi, fenomenin attettiği şeyleri doğrulayabilmek için elzemdir. Aksi takdirde hangi eylemlerin “terör” ve bu eylemleri yapanların “terörist” olarak kabul edileceği konusunda fikir birliği (konsensüs) oluşması mümkün olamayacaktır.¹⁵

Amerikalı terör uzmanlarından Bruce Hoffman, çok sayıda insanın terörizm konusunda üstü kapalı fikirlere sahip olduklarını, ancak bu fikirlerden çok azının bütüncül, net ve açıklayıcı olduğunu belirtmektedir.¹⁶ Gerçekten de terörizmin tanımını yapmak oldukça güçtür. Tanımlamada güçlük çekilmesinin nedenleri:

- “1. Tartışmalı bir kavramdır. Siyasi, yasal, toplum bilimsel ve popüler boyutları genellikle birbirinden ayrılmaktadır.
2. Tanımlama sorunu yasalara ve ceza kanunlarına ilintilendirilmektedir.
3. Farklı biçimlerde ortaya konan çok sayıda ‘terörizm’ çeşidi bulunmaktadır.
4. Terim ortaya çıktığı iki yüz yıllık sürede anlam değişikliklerine maruz kalmıştır.”¹⁷

¹⁵ T. Kapitan, E. Schulte, “The Rhetoric of ‘Terrorism’ and Its Consequences”, **Journal of Political and Military Sociology**, Vol 30, No.1, Summer, 2002, s.172.-173.

¹⁶ B. Hoffman, **Inside Terrorism**, Columbia University Press, 1999, s.13.

¹⁷ A. Schmid, “Terrorism-The Definitional Problem”, **Case Western Reserve Journal of International Law**, Vol. 36, 2004, s.395.

Bir sözcüğün tanımını yapabilmek, hiç kuşkusuz sözcüğün ilk kullanıldığı yere ve zamana bakmayı gerekli kılmaktadır. Terörizm ve terör kavramları ilk olarak Fransız Devrimi sürecinde, 1793 - 1794 yılları arasında yaşanan dönemi nitелеmek amacıyla kullanılmıştır. Kuşkusuz bu tarihten önce de dünyada terör olayları yaşanmıştır.¹⁸ Sözcüğün kökünü Latince “terrere” sözcüğünden aldığı ve ilk olarak Dictionnaire de la Academie Française’nin 1789 yılında yayımlanan ekinde kullanıldığı; “korkudan titreme” veya “titremeye sebep olma” anlamına geldiği bilinmektedir.¹⁹ Bu tanımdan hareketle korkutan ve korkan iki tarafın var olduğu her ilişkide terörden söz etmenin mümkün olduğu söylenebilecektir. Terörizm, tarafların bir anda korkutan rolünden mağdur rolüne, mağdur rolünden korkutan rolüne geçtiği kaygan bir alandır.²⁰ İşte tam da bu kayganlık nedeniyle, teröre ilişkin aposteriori²¹ bir tanım yapılamamakta, farklı anlamlara gelen sezgisel yorumlar ön plana çıkmaktadır.

Kavram ortaya çıktığı ilk dönemden günümüze uzanan süreçte anlamsal değişikliklere uğramıştır. Teröre ilişkin anlam değişiklikleri, aynı temanın yan anlamları olmanın ötesinde karşıtlıklar da içermektedir. Örneğin 1790 yılında Jakobenler tarafından sözcüğün pozitif yüklü bir anlamla kullanıldığı bilinmektedir. 19. yüzyılda ise, sözcük Rusya’daki devrimciler tarafından, kendi yaptıkları eylemi tanımlamak üzere “siyasi suikast, özellikle zalimleri öldürme” anlamında kullanılmıştır.²²

İdeal terörizm kavramsallaştırmasının geniş tanımlardan ya da konuyla teorik olarak ilgisiz niteliklerden kaçınması gerekmektedir. Benzer şekilde konuyla ilgili genel nitelikleri dışarıda tutan çok dar tanımlardan da

¹⁸ T. Demirer, “Terörist mi Dediniz- Küreselleşme ve Terör”, Mehmet Ali Civelek (ed.) içinde, **Küreselleşme ve Terör**, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2001, s.28.

¹⁹ W. Laquer, **Terrorism**, Little Brown and Company, Boston, 1977, s.6.

²⁰ S. Bilgin, F. Kooij, “Savaşın İstihdama, Terör Yaşamış Kadınlar: Hollanda Anlatıları”, **Terör, Şiddet ve Toplum**, Firdevs Gümüšoğlu (ed.) içinde, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2006, s.35-36.

²¹ Deney sonucu ortaya çıkan (bilgi), sonsal.

²² L. Walter, **Terrorism**, Boston, Little Brown and Company, 1977, s.6.

kaçınılmalıdır. Ayrıca tanımların açık bir kavramsal mantığı olmalı, gereksiz ve netlik kazanmayan sorunlara eğilinmemelidir.²³

Yukarıda sıralanan uyarıların ardından terör kavramının farklı kaynaklarda yer alan bir kaç tanıma yer vermek yerinde olacaktır. Terör kavramı Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'te "Yıldıрма, cana kıyma ve malı yakıp yıkma, korkutma, tedhiş" olarak tanımlanmaktadır.²⁴ Bir başka tanıma göre terörizm sistematik zorlayıcılık, gözdağı ve şiddet içeren, insanlara fiziksel şiddet uygulayan bir metot ya da taktiktir.²⁵ Terörizmin en basit ve standart tanımlarından bir tanesi ise şöyledir:

"Terörizm masumlara, sivillere veya olay anında savaşmayan ya da silahsız olan askeri personele (non-combatants) yönelik olarak, siyasal bir takım amaçları başarmak adına şiddet, güç ya da tehdit kullanmadır."²⁶

Genel anlamda terörün üç alanda karşımıza belirgin bir biçimde çıktığı söylenebilir. Bunlardan ilki ve en bilineni savaş ortamıdır. Günümüzde ülkelerin sınırlarını aşan ve küresel bir nitelik kazanan bu tip terör olayları karmaşık bir ağa sahiptir. Terörün karşımıza çıktığı ikinci alan toplumsal alandır. Etnik köken, din, renk ve ırka dayalı ayrımcılık zeminindeki terör olayları bu gruba örnek olarak gösterilebilirler. Terör ve şiddetin bireysel düzeyde en yoğun olarak yaşandığı alanın ise aile olduğu belirtilmektedir. Bu gruba örnek olarak töre cinayetleri, aile içi şiddet ve cinsel taciz örnek gösterilebilir.²⁷ Bir görüşe göre ise, terör sosyolojik olarak, toplumda bireysel olarak ya da bazı kişiler arasında ortaya çıkan bir eylem olarak kabul edilmemelidir. Bireyler, kendi psikolojik bunalımlarını gidermek amacıyla teröre başvurmamaktadırlar. Bu nedenle toplumda yaşanan terör olayları bireyselleştirilemez. Terör, grup faaliyeti olarak işbirliği ve dayanışmayı

²³ P. Norris, M. Kern, M. Just, 2003, s.6.

²⁴ <http://www.tdk.gov.tr/TR/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelime=ter%c3%b6r> (Erişim Tarihi: 13 Kasım 2006)

²⁵ P. Norris, M. Kern, M. Just, a.g.e., s.6.

²⁶ J. M. Schafritz, **Almanac of Modern Terrorism**, New York: Facts on File, 1991, s.264.

²⁷ S. Bilgin, F. Kooij, 2006, s.35-36.

gerektiren bir sosyal grup etkinliği olarak, sonradan kazanılan bir davranış biçimidir.²⁸

Terörizmin uluslararası toplumlarda genel kabul görmüş bir tanımı henüz yapılamamıştır.²⁹ Terör konusunda düşünürler ve ülkeler arasında bir tanım birliği yapılamamasının nedeni birinin “terörist” olarak adlandırdığına diğlerinin “kurtuluş savaşçısı”, “gerilla” ve “isyancı” gibi farklı ve olumlu anlamlar taşıyan ifadeler kullanmasıdır.³⁰ Ayrıca her toplum hukuki açıdan terörü kendi ihtiyaçlarına göre tanımlamaktadır. Afrika’nın sorunu ırkçılıktır. Arapların şimdiki sorunu İsrail’dir. İngiltere, Fransa, Almanya ve ABD ile diğlerini için sahip olduklarını korumaktır. Bu kapsamda terör için uluslararası çapta ortak bir tanım geliştirmek, milletlerin kendi ihtiyaçlarını yok saymalarını istemekle eş değeri kabul edilebilir.³¹

Devletlerin kendi çıkarlarına uygun “terörizm” tanımları yaptıkları bir gerçektir. Terörizmle mücadelede ulusal ilgi ve kaygılar uluslararası politikanın önüne geçmektedir.³² Uluslararası bir terörizm ve terörist tanımı yapılması son derece önem arz etmektedir. Hiç şüphesiz bu tanım, ülkelerin şahsi ilgileriyle şekillenen nitelermelerden bağımsız olmalıdır. Bununla birlikte ulusal yasal mevzuatlarla çerçevelenmiş bazı tanımların yapılmış olması, hiçbir tanımlama girişiminde bulunulmamış olunmasından daha olumlu karşılanmalıdır.³³ Örneğin Türkiye Cumhuriyeti’nin 12.04.1991 tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nun 1. maddesine göre terör; “Baskı, cebir ve şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle,

²⁸ M. Yalvaç, **Uluslararası Terörizm ve Gençlik**, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1987.

²⁹ G. Aktan, “Dünyada Terör: Terörizm ve Uluslararası İlişkiler”, **Dünyada ve Türkiye’de Terör**, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayınları, Ankara, 2002, s.62 ve S. Başaren, “Uluslararası Hukuk Açısından Terörizm”, **Dünyada ve Türkiye’de Terör**, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayınları, Ankara, 2002, s.183.

³⁰ P. Tacar, “Demokrasi ve Terör” **Dünyada ve Türkiye’de Terör**, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayınları, Ankara, 2002, s.29.

³¹ M. A. Bal, **Savaş Stratejilerinde Terör**, IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 2003, s.47.

³² J.E. Goldberg, “Understanding the Dimensions of Terrorism”, **Perspectives on Political Science**, 20, 2, 1991, s. 86.

³³ J. M. Lutz, B.J. Lutz, **Global Terrorism**, Roudledge, Taylor&Francis Group, London, 2004, s.13.

Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzenini değiştirmek, Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak, yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylem.” olarak tanımlanmaktadır.³⁴ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 12 Haziran 1998 tarih ve 1173 sayılı kararına göre ise “Terör nedeninden ve amacından ayrı bir eylemdir. Terör eylemiyle dünya mücadele edecektir.”³⁵

Kimler terörist olarak nitelendirilebilir? Bu sorunun yanıtı nerede yer aldığınıza ve kimleri dinlediğinize bağlıdır.³⁶ Bir başka ifadeyle terörizm çok yönlü ve karmaşık bir kavram olmakla birlikte, terör konusunda araştırma yapanların bakış açısına göre terör olayını “meşru ya da gayri meşru” olarak niteleme çabaları konunun genel bir tanımının yapılmasına engel olmaktadır.³⁷ Terör konusunda tarihsel, toplumsal bağlama ve uluslararası çıkarlara göre adlandırma yapılmaktadır. Terörizm son dönemlerde adeta muhalifleri gözden düşürmek için kullanılan bir sözcük haline gelmiştir.³⁸

Farklı disiplinler de kavrama farklı anlamlar yüklemektedir. Hukuk açısından terör adi bir suçtur. Askeri ve stratejik bakımdan ilan edilmemiş örtülü bir savaştır. Siyasi gözle bakıldığında ise ideolojidir.³⁹ Sözcük her zaman kullanılan anlamıyla kötülük, kaynağı belirsiz şiddet ya da vahşet anlamına gelmektedir. Terörist eylemler çoğunlukla mevcut yasal siyasal sistemi destekleyen sivil halka yöneliktir.⁴⁰ Görüldüğü gibi hedef olarak seçilen kişi ya da kişilerin özellikleri teröristler için çok da önem arz

³⁴ <http://www.iskur.gov.tr/mydocu/mevzuat/kanun4.htm> (Erişim Tarihi: 16 Aralık 2006)

³⁵ G. Aktan, 2002, s.66.

³⁶ T. Kapitan, E. Schulte, a.g.e., s.175.

³⁷ P. Schlesinger, **Medya, Devlet ve Ulus**, çeviren: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, Ankara, 1993, s.32.

³⁸ T. Kapitan, E. Schulte, 2002, s.179.

³⁹ B. Kodaman, **Uluslararası Terörizm ve Gençlik**, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1987, s.71.

⁴⁰ J. M. Lutz, B.J. Lutz, 2004, s.8.

etmemekte; kamuoyunu oluşturan, statükonun devamını sağlayan sıradan vatandaş olmaları yeterli olabilmektedir.

Demokratik toplumlarda terörist şiddetin yayılması ya da terör tehdidinin artması siyasal ve yasal otoritenin uzlaşım kanallarının sonuna kadar denenerek başarısızlığa uğraması anlamına gelmektedir. Demokratik olmayan toplumlarda ise terör, askeri alanlar ya da uluslararası arenada, siyasal anlatım fırsatının zorlandığı yerlerde, statüko karşıtı grupların başlıca anlatım yolu olarak sıklıkla kullanılmakta; tüm yolların tüketilmesinin ardından başvurulmuş son yöntem olmamaktadır.⁴¹

Araştırma konusunun terör olaylarının yazılı basında çerçevelenişi olmasından hareketle, basın mensuplarının terör tanımlarına da yer vermek uygun olacaktır. Türkiye Basın Konseyi Başkanı gazeteci-yazar Oktay Ekşi terörü, “Şiddet kullanarak veya şiddet kullanmakla tehdit ederek bir güvensizlik yaratmak suretiyle teröristlerin gücünü ve mücadelelerinin haklılığına ilişkin iddialarını insanların abartmasına yol açan eylemler.” olarak tanımlamaktadır.⁴² Eski Çağdaş Gazeteciler Derneği Başkanı, gazeteci-yazar L. Doğan Tılıç ise terörü “sivillere yönelik şiddet” olarak nitelemektedir.⁴³

Medya dili kullanma ve olayları yorumlama yoluyla mücadelenin algılanma biçimini koşullandırmaya yardım etmektedir.⁴⁴ Eylemleri “terör”, kişileri “terörist” olarak nitelemek güçlü normatif ve gizli yan anlamlar taşımaktadır.⁴⁵ “Özgürlük savaşçısı”, “devrimci”, “isyancı”, “direnişçi”, “gerilla”, “demokratik karşıtlık üyeleri”, “ulusal özgürlük askerleri” ifadeleri bazı şiddet olaylarını meydana getirenleri tanımlamak için haber metinlerinde de kullanılan sözcüklerdendir.⁴⁶ Bu sözcüklerin her biri, içinde kullanıldıkları

⁴¹ P. Norris, M. Kern, M. Just, 2003, s.6-7.

⁴² O. Ekşi, **Basın ve Terör**, Basın Konseyi Yayını, İstanbul, 1994.

⁴³ D. Tılıç, **2000’ler Türkiye’nde Gazetecilik ve Medyayı Anlamak**, Su Yayınları, İstanbul, 2001, s. 9.

⁴⁴ P. Taylor, “Politik Şiddetin Anlambilimi”, çev. Mine Gencel, **AÜ İLEF Yıllık**, 1993, syf.272.

⁴⁵ P. Norris, M. Kern, M. Just, a.g.e., s.6.

⁴⁶ J. M. Lutz, B.J. Lutz, 2004, s.8.

toplumdan ayrılmayan belirli bir nüans taşımaktadır.⁴⁷ Örneğin gerilla sözcüğü neredeyse efsaneleşmiş bir savaş türünü eyleme geçirenleri anlatmak için kullanılan, zayıfın güçlüye karşı sürdürdüğü, küçük gruplardan oluşan, gayri nizami savaş tekniklerini kullanan kişileri tanımlamaktadır.⁴⁸ Oxford İngilizce Sözlük'e göre ise gerilla "küçük, bağımsız olarak hareket eden gruplar tarafından yapılan düzensiz savaşlara katılan bir kişi"dir.⁴⁹ Şiddet yanlısı negatif anlamlar içeren terör, terörist ya da militan sözcükleriyle tanımlanan eylem, kişi ve gruplar kendileri ve taraftarlarınca daha pozitif anlamlar içeren özgürlük mücadelesi, özgürlük savaşçısı ya da mücahit gibi ifadelerle adlandırılmaktadır.⁵⁰ Terörist bir grubu yukarıda bahsi geçen ifadelerle tanımlamak, bu kişilerin eylemlerine pozitif değer biçmeyi; eylemleri bazı yüksek ahlaki değerler ve iyiliklerle kamufle etmeyi önermektedir.⁵¹ Terör haberlerindeki sözcük seçimleri, belirli bir olayın koşullarına, hedefin askeri ya da sivil olup olmadığına; kendisini çevreleyen politik koşullara, örneğin saldırı altındaki rejimin politik özelliğine ve niteliğine, belki de hepsinden daha önemli olarak yapılan olayların fiziki yakınlığına bağlı olabilmektedir.⁵² Sözcüklerin politik hükümlerden arınmış olması ve mümkün olduğu kadar tutarlı, tam ve doğru bir şekilde kullanılması⁵³ elzemdir. Pozitif yüklü sözcüklerin "teröre karşı ortak bir dil" kullanımını engelleyerek; bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde terörizme hizmet ettiği, negatif yüklü sözcüklerin ise resmi ideolojinin medya aracılığıyla yeniden inşası olduğu göz ardı edilmemelidir.

Hiç kuşkusuz "terörist" yaftası günümüzde negatif yargılara vurgu yapmaktadır. Kaldı ki Fransız Devrimi'nden bu yana terim, "düşmanlar" terimine iliştilmiş olarak kullanılmaktadır. Terörist yaftası II. Dünya

⁴⁷ P. Taylor, 1993, s.273.

⁴⁸ Ü. Özdağ, "Düşük Yoğunluklu Savaş ve Terörizm: 21. Yüzyılın Savaşı", **Dünyada ve Türkiye'de Terör**, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayınları, Ankara, 2002, s.19.

⁴⁹ P. Taylor, a.g.e., s.272.

⁵⁰ E. Yüksel, "Medya Gerçeği, Gerçek Yaşam ve Terör Haberciliği", **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü...**, Çizgi Kitabevi, Konya, Orhan Gökçe ve Uğur Demiray (ed.) içinde, 2004, s. 48.

⁵¹ J. M. Lutz, B.J. Lutz, 2004, s.8.

⁵² P. Taylor, a.g.e., s.273.

⁵³ P. Taylor, a.g.e., s.282.

Savaşı'ndan sonra daha yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Terim üzerindeki semantik çatışma ideolojik ve siyasal çok sayıda anlama sahiptir. Sonuçta birinin “terörist” dediğine, ötekini “özgürlük savaşçısı” dediği klişeye varılmıştır.⁵⁴ Böyle bir klişeden kurtularak sağduyulu nitelermelerde bulunmak için; bireylerin kişisel ideolojik yönelim ve ön yargılarını, devletlerin siyasal planlarını ve çıkar ilişkilerini, medyanın izlenme/okunma kaygısıyla çatışmaları körükleyen tavrını bir kenara bırakmaları gerekmektedir. Böylesi bir çabanın yaşam bulması umut edilmekle birlikte, girift bir yapısal dönüşüm gerektirdiğinden neredeyse imkânsızdır.

B. Terörün Amacı

Terörist bir eylem, çeşitli kaygılar güdölerek gerçekleştirilir. Terörün amacını anlamak için empati yaparak, kendimizi bir teröristin yerine koymamız gerekir. Şiddet eyleminin trajik mantıksızlığının ardında gizlenen anlam ancak bu şekilde ortaya çıkarılabilecektir.⁵⁵

Terörizmin amacı, geleneksel savaş yönteminde olduğu gibi hedef aldığı rejimi yıkmak değildir. Zaten terör eylemini gerçekleştiren kişiler sayısal olarak çatıştıkları güvenlik güçlerinden daha etkisizdirler. Teröristlerin amacı, içinde bulunduğumuz kitle iletişim çağında bir davaya ya da siyasal anlaşmazlığa dikkat çekmektir.⁵⁶ Bombalama, adam kaçırma, suikast, uçak kaçırma, kundaklama ve nükleer tehdit gibi terör eylemleri parasal kaynak sağlamakta, korku salmakta, tanınma sağlamakta, teröristlerin intikam almalarına neden olmakta, örgüt içinde moral aşılama ve örgütün hapiste bulunan yandaşlarının özgürlüklerini kazanmaları için kullanılmaktadır.⁵⁷

⁵⁴ R. E. Denton, “Language, Symbols and Media”, **Society**, Symposium: The Media and 9/11, November/December 2004, s.14.

⁵⁵ D. Ergil “Terörizm Haberciliği ve Etiği”, **Türk Demokrasi Vakfı Dergisi**, Mart-Nisan Sayısı, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 1994, s.36.

⁵⁶ D. Ergil “Terörizm Mantığı ve Hedefi”, **A.Ü. SBF Dergisi**, CXLVI, s.1-2, Ocak- Haziran, 1991, s.174.

⁵⁷ B.L. Nacos, **Mass Mediated Terrorism**, Oxford: Rowman&Littlefield, 2002.

Elbette terör eylemlerinin belirli bir zaman diliminde ulaşmayı hedefledikleri amaçları vardır. Terör eyleminin amaçları şöyle sıralanabilir:

1. Hedef alınan rejimi ve siyasi otoriteyi sarsarak ülkeyi istikrarsızlığa sevk etmek,
2. Kitle iletişim araçlarından da yararlanarak inanılan doğruların kamuoyuna duyurulmasını ve gündemde kalmayı sağlamak,
3. Toplumda korku ve panik oluşturarak; kitleleri kendi davalarına zorla inandırmaya çalışmak,
4. Eylemi gerçekleştirerek terör örgütünün olduğundan daha güçlü ve etkili olduğu izlenimini yaratmak,
5. Daha önce yitirdikleri terörist dava arkadaşlarının intikamını almak,
6. Tutuklanan teröristlerin serbest bırakılması için tehditte bulunmak,
7. Bazen iki farklı ulusun ya da aynı ulusu oluşturan etnik grupların karşı karşıya gelmelerini sağlayarak ülkeyi savaş ortamına sürüklemek,
8. Doğacak savaş ortamından yararlanarak temsil ettikleri siyasi oluşum için toprak ya da siyasal haklar elde etmeye çalışmak,
9. Terör eylemleri ile oluşan maddi hasarlar aracılığıyla ülkenin ekonomisine zarar vermek.⁵⁸

Amaçsız bir terör eyleminin olmayacağı bir gerçektir. Terörizmin siyasi, toplumsal ve psikolojik çok sayıda amaca hizmet ettiği gözlenmektedir. Bu çoklu amaçlar kavramın karmaşık doğasını ortaya koyması açısından da önem arz etmektedir.

Son yıllarda terör ve savaşın benzer amaçları olduğu ve benzer yöntemler kullandıkları iddiaları gündeme gelmektedir. Terör ve savaşın benzerliklerinin ve farklılıklarının sadece amaç ve yöntem ekseninde değil, ayrı bir başlık altında incelemesi yerinde olacaktır.

⁵⁸ **UN GA Report of AD HOC Committee On International Terrorism GA of Records**, 28th Session Supplement, N. 28 (A/9028) N4, 1973, s.22.

C. Terör ve Savaş Ayrımına Farklı Yaklaşımlar

Terörizm bir savaş biçimi midir? Çok sayıda araştırmacı bu soruya “hayır” yanıtını vermektedir. Savaş üniformalı ordular arasında ve (çoğu kez) uluslararası savaş yasalarına uygun bir biçimde sürdürülmektedir. En önemlisi de savaş sivillere yönelik şiddeti sınırlandırmayı hedeflemektedir.⁵⁹ Terörizm ise gereğinden fazla şiddete başvurmakta ve çoğunlukla barış dönemlerinde meydana gelerek; sivilleri ya da konvansiyonel⁶⁰ hedefleri dikkate almamaktadır.⁶¹ Bu görüşü savunan araştırmacıların vurguladıkları bir diğer husus, konvansiyonel savaşların aksine modern terörizmin savaş alanlarında yenilemeyiştir. Terörizm sokaklardadır, evlerimizin içindedir, bu nedenle geçmişle karşılaştırdığımız her türlü tehlikeden daha büyük bir tehdit oluşturmaktadır.⁶²

CIA Anti-terörizm Merkezi Eski Başkan Yardımcısı Paul Pillar, terörizmin dört temel unsurunu şu şekilde açıklamaktadır:

- “1. Önceden tasarlanmıştır: Öfkelenerek düşüncesizce tepki vermekten ziyade, düşünülmüş, önceden planlanmıştır.
2. Politiktir: Mafya gibi grupların para kazanmak için kullandıkları gibi kriminal bir şiddet değildir; mevcut politik düzeni değiştirmek için organize edilmiştir.
3. Sivilleri hedef alır: Askeri yapıları veya savaş birliklerini hedef almaz.
4. Uluslararası gruplar tarafından yürütülür: Bir ülkenin ordusu tarafından yürütülmez.”⁶³

Terör ve savaş arasındaki farkı açıklamaya yönelik bu tür geleneksel ayrımlar, günümüzde bazı araştırmacılar tarafından kabul edilmemekte ve tartışmaya açılmaktadır. Yukarıda sıralanan faktörler terörün kendine özgü yapısını ortaya koymaya yönelik ayrımlar olarak sunulmasına karşın; II.

⁵⁹ S. Carruters, **The Media at War**, New York: St. Martin's Press, 2000, s.163.

⁶⁰ Klasik, alışlagelmiş, geleneksel, uzlaşımsal.

⁶¹ R. E. Denton, 2004, s.14.

⁶² B. Davies, **Terörizm**, Truva Yayınları, çeviren Pınar Bulut, İstanbul, 2006, s.11-12.

⁶³ B. Davies, a.g.e., s.24.

Dünya Savaşı'na katılan müttefik devletler için de geçerli olmuştur.⁶⁴ Bu noktadan hareketle, terör ve savaş arasında tutarlı ve somut farklar olmadığını iddia eden araştırmacıların sayısı son dönemlerde artmaktadır.

Savaş ve terör arasında özce bir fark olmadığına inanan akademisyenlerden biri olan Held'e göre; terörizm yegane zalimlik olmaktan ziyade, daha çok küçük çapta bir savaşa benzemektedir.⁶⁵ Terörizm kesin bir şiddettir ve bu şiddet siyasi içeriklidir. Savaş da daha geniş ölçekte olmakla birlikte siyasal bir şiddettir.⁶⁶ Bu bağlamda belki de her şeyden öte, terörizm küçük çapta bir savaştır.⁶⁷ Yazar bazı araştırmacıların⁶⁸ terörizm tanımlamalarında sivillerin hedef alınmasını vurguladıklarını belirtmekte; terörün tanımının masum insanların kasten öldürülmesi şeklinde yapılmasının ciddi bir problem olduğunu ileri sürmektedir.⁶⁹ Dünya tarihine yön veren çok sayıda savaşta sivillerin de hedef alınmış olması bu görüşü destekler niteliktedir.

Yasal güç kullanımı ve terör arasındaki farkın etik prensipleri, 2004 yılında icra edilen "Terör, Savaş ve Adalet" konulu bir sempozyumda tartışılmıştır. Sempozyumda sivil/asker ayrımı ve meşru müdâafa (self-defense) gibi geleneksel ahlaki prensiplerin yasal güç kullanımı ve terör arasındaki farkı betimlemede yeterli olup olmadıkları sorgulanmıştır. Akademisyenlerin yarısı bu normların ve özellikle *jus in bello*⁷⁰ kriterinin savaş ve terörü birbirinden ayırdığını söylerken; diğer yarısı bu normların ve kuralların geleneksel kullanımının masumlara yönelik şiddeti meşru kıldığını ve terör eylemlerini meşrulaştırdığını ileri sürmüşlerdir.⁷¹

⁶⁴ B. Davies, 2006, s.25.

⁶⁵ B. Davies, a.g.e., s.59.

⁶⁶ V. Held, 2004, s.63.

⁶⁷ V. Held, a.g.e., s.68.

⁶⁸ M. Walzer, "Five Questions about Terrorism", **Dissent**, 49, 2002, s.5-10; C. A. J. Coady, "Terrorism and Innocence", in this issue of **The Journal of Ethics**.

⁶⁹ V. Held, a.g.e. s.63-64.

⁷⁰ Savaşa ilişkin kurallar ve savaşta uygulanacak insani esaslar bütünü.

⁷¹ P.T., McCormick, "Violence: Religion, Terror, War", **Theological Studies**, 67, 2006, s.151-152.

Birinci grupta ifade edilen fikri benimseyen araştırmacılar F. M. Kamm, Jeff McMahan ve Saul Smilanski tatbiki bazı nedenlerle sivillere yönelik saldırılar ve sivil olmayan askeri güçlere yönelik saldırıların ayrılması gibi kuralların sürdürülmesi gerektiğini ve dolayısıyla savaşla terör arasındaki farkın doğal olduğunu vurgularlarken; C. A. J. (Tony) Coady ve Noam J. Zohar ise devletlerin acil zorunluluk olarak kabul ettikleri durumlarda aldıkları savaş prensiplerini devlet dışı oluşumların da kabul edebileceklerini vurgulamışlardır. Özellikle “meşru müdâafa” kavramının genişletilmesi ve sivil-askeri personel ayrımının yapılması durumunda, çatışma sürecinde bulunmamasına karşın tüm askerlerin öldürülebileceği gibi yasal olmayan saldırıların yol açacağı ölümlere izin verilebileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca bu tür ayrımların tüm masum sivillerin ve silahsız askerlerin terörist saldırılarla öldürülmesine yol açabileceğini vurgulamışlardır. Bu bağlamda, bu tür geleneksel tanımların terör ve savaş kavramlarını ayırmada yetersiz kaldığını imâ etmişlerdir.⁷²

Yukarıda sıralanan eleştirilere dayanan bazı araştırmacılar, “masumlara ya da orduda savaşa katılmayan personele yönelik olarak organize şiddet kullanımı” şeklindeki terör tanımlamasının tam olarak çözüme yardımcı olmadığını belirtilmektedir. Bu anlayışa göre, orduda savaşa katılmayan personele yönelik tüm doğrudan saldırıları herkesin “terör” olarak adlandırmadığının; benzer şekilde masum insanlara yönelik dolaylı saldırıların da “terör” sayılması gerektiğinin altı çizilmektedir.⁷³ Eğer yalnızca sivillerin hedeflenmesini terör olarak kabul edecek olursak; Lübnan’da 1983 yılında yüzlerce ABD’li bahriyelinin donanmalarında öldürülmelerini terör olayı olarak kabul etmememiz gerekmektedir. Kaldı ki günümüzde bu olay “terör” olarak tanımlanmaktadır. Daha güncel bir örnek verilecek olursa, 11 Eylül 2001 saldırılarında Dünya Ticaret Merkezi’nin bombalanmasını terör olayı olarak kabul ederken; Pentagon’daki patlamayı (orada bazı siviller de çalışmasına rağmen) terör olayı olarak kabul etmemek gerekecektir. Ayrıca sivillere yönelik saldırılar terörizmin bir karakteristiği olarak kabul edilirse,

⁷² P.T., McCormick, 2006, s.152.

⁷³ P.T., McCormick, a.g.e., s.150.

günümüzde “savaş” olarak adlandırılan çok sayıda eylemin de terör olması gerekmektedir. Örneğin Hiroshima ve Nagazaki, Dresden ve Londra bombalamaları ve tüm diğer sivil insanların bulunduğu bölgelere yönelik bombalamalar ile amacı korku salmak ve geniş grupları demoralize etmek isteyen faaliyetlerin de terör olarak adlandırılması gerekecektir.⁷⁴

Yukarıda tartışmaya açılan kavramlar dikkate alındığında; yalnızca hedef alınan kişi ya da kişilerin terör-savaş ayrımını açıklamada yetersiz kaldığı görülmektedir. Aşağıda yer alan tabloda terör, gerilla ve konvansiyonel savaş ayrımı sadece hedef aldıkları kişilere göre değil; çarpışma biçimleri, kullanılan silahlar, taktikleri, niyetledikleri etki, üniforma kullanımı, savaş bölgelerinin tanınıp tanınmaması, uluslararası ve yerel yasalara uygunluk alt başlıkları açısından karşılaştırılmaktadır.

	Konvansiyonel Savaş	Gerilla	Terörizm
Çarpışma Birimi	Geniş (Ordular, tümenler vs.)	Orta (Takımlar, Bölükler, Taburlar)	Küçük (Genellikle on kişiden az)
Silahlar	Bütünlüklü bir askeri donanım (hava gücü, zırhlı güçler, topçu birliği vs.)	Genellikle piyade tipi hafif silahlar fakat bazen bunların yanı sıra topçu birliği parçaları	El bombaları, el silahları, ani saldırılar, yağma ve araca yerleştirilen bombalar, uzaktan kumandalı bombalar ve barometrik baskı bombaları gibi özel yapım silahlar
Taktikler	Genellikle çeşitli askeri branşları kapsayan müşterek operasyonlar	Komando tipi taktikler	Özel taktikler: Çocuk kaçırma, suikast, araba bombalama, uçak kaçırma, barikat kurma, rehin alma vs.

⁷⁴ V. Held, 2004, s.64-65.

	Konvansiyonel Savaş	Gerilla	Terörizm
Hedefler	Genellikle askeri birimler, endüstriyel ve taşımacılığa dayalı alt yapı	Genellikle asker, polis ve resmi görevliler, siyasi muhalifler	Devlet sembolleri, siyasi muhalifler ve geniş bir halk
Amaçlanan Etki	Fiziksel Yıkım	Çoğunlukla düşmanla fiziksel temas	Psikolojik Baskı
Ülke Toprağının Kontrolü	Evet	Evet	Hayır
Üniforma	Üniforma Giyilir	Sıklıkla Üniforma Giyilir	Üniforma Giyilmez
Savaş Bölgelerini Tanıma	Savaş tanınan coğrafi bölgelerle sınırlanmıştır.	Savaş sorun yaşanan ülke ile sınırlıdır.	Tanınan savaş bölgeleri yoktur. Operasyonlar tüm dünyaya yayılmıştır.
Uluslararası Yasalara Uygunluk	Eğer kurallarla yönetilmekteyse, evet.	Eğer kurallarla yönetilmekteyse, evet.	Hayır
Yerel Yasalara Uygunluk	Evet	Hayır	Hayır

Konvansiyonel Savaş-Gerilla-Terör Ayrımı⁷⁵

Tablodaki alt başlıklar altında sıralanan tespitler, savaşın mı yoksa terörizmin mi daha kötü sonuçlar doğurduğu kıyaslamasını yapmak adına değil; çoğu kez toplu kısımlara yol açan iki şiddet türü arasındaki ince ayrımı ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Terör ve savaş arasındaki farklılıkların, hedefledikleri kitleye ilişkin tek bir başlıktan oluşmadığı; çok sayıda kategoride olduğu gözlenmektedir. Bu nedenle, terör ve savaşın benzer yönleri olmasına karşın birebir örtüşen kavramlar olmadığını söylemek yerinde olacaktır.

⁷⁵ A. Merari, Terrorism, 4 **Encyclopaedia of Human Behaviour**, V.S. Ramachandran ed., New York, Academic Press, 1994, s.383-384.

Terörizmin öngördüğü şiddet adi suç kapsamındaki şiddetten de farklıdır. Herhangi bir katil öldürmek istediği kişiyi, o kişiye duyduğu husumet gibi nedenlerle bilinçli bir şekilde öldürür. Oysa teröristler için cinayet amaç değil, yalnızca araçtır. Eylemin aynı olmasına karşın, terörizmin, amaçlara ulaşmak için tercih edilen bir yol olması dikkat çekmektedir.⁷⁶

Tartışmaların odağındaki “terör” kavramı basitleştirmenin taşıdığı risk göze alınarak tanımlandığında; doğrudan bir saldırıya yanıt vermek amacıyla olmaksızın sivil ya da askeri masum insanları hedef alarak, belirli bir sistematik ya da stratejik düşünce sistemini yaşama geçirmeyi hedefleyen, baskı içeren zor kullanma ya da şiddettir. Terörün tanımına ilişkin tartışmaların sürdüğü günümüzde, kavram yepyeni bir kimliğe bürünerek sınırlar ötesi organize bir yapı ile karşımıza çıkmaktadır.

II. Terörün Değişen Yüzü: Küreselleşme ve Küresel Terör

11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de bulunan Dünya Ticaret Merkezi’ne yönelik olarak gerçekleştirilen ve yüzlerce masum insanın ölümüyle sonuçlanan terör saldırısı, terör kavramına küresel bir kimlik kazandırarak, dünyadaki gelişmelerin seyrini önemli ölçüde etkilemiştir.

Yukarıdaki başlıklarda terör kavramına ilişkin genel tanım ve tartışmaların açıklanmasından hareketle “küresel terör” kavramına geçmeden önce küreselleşme hakkında genel bir bilginin verilmesi, ardından da küresel terörden söz edilmesi yerinde olacaktır.

A. Küresel Terör

Küreselleşme özellikle 1980’li yılların sonları ve 1990’ların başlarından itibaren dünya çapında yaygın olarak kullanılmaya başlanan bir kavramdır. Küreselleşme aslında çok boyutlu bir gelişme olup ekonomik olduğu kadar

⁷⁶ D. Fromkin, “The Strategy of Terrorism”, **Foreign Affairs**, July, 1975, s.693.

sosyal, siyasal, kültürel vs. yönleri de bulunmaktadır.⁷⁷ Kürselleşme zaman ve uzamın yeniden örgütlenmesine, toplumsal kurumları yerellik ve özgünlükten uzaklaştırmasına ve modernliğin düşünömselliğine, özce toplumsal yaşama ilişkin bilginin toplumsal yaşamın örgütlenmesi ve dönüşümünde kurucu bir unsur olarak kullanılmasına bağlanmaktadır.⁷⁸

Kavram yaygın olarak sınırları aşan ticaret, finans ve enformasyon akışının ilerlemesini tanımlamak için kullanılmaktadır.⁷⁹ Kavrama ilişkin çok sayıda pozitif ve negatif öğeler içeren tanım yapılmasına karşın, nadiren sağ duyulu ve nesnel tanımlara rastlanılmaktadır. Kavrama ilişkin pozitif göndermeler “açıklık, dünya vatandaşlığı (cosmopolitism), bütünleşme” üzerinden yapılırken; “batı emperyalizmi, tüzel tahakküm, sınır tanımayan tüketicilik” ise negatif göndermeler olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸⁰

Beraberinde getirdiği onlarca tartışmaya karşın küreselleşmenin boyutlarının ve etki alanının her geçen gün daha da arttığı bir gerçektir. “Kürsel teknoloji sitemleri”, “küresel ısınma”, “küresel ekonomi”, “küresel rekabet”, “küresel istihdam”, “küresel liderlik”, “küresel işbirliği”, “küresel tahakküm”, “küresel sermaye” ve “küresel barış” gibi kavramların günümüzde sıklıkla kullanılıyor olması bu düşönceyi doğrular niteliktedir. Son dönemde sıklıkla kullanılan “küresel terör” kavramı da terörün değışen yüzüne vurgu yapmaktadır.

11 Eylül 2001 tarihine kadar küreselleşme genel olarak yalnızca ekonomik bir fenomen olarak ele alınmıştır.⁸¹ İçinde bulunduğumuz yüzyılda en çok tartışılan kavramlardan birisi olan “küresel terör” ise terör eyleminin birden fazla ülkenin vatandaşlarını ve/veya topraklarını içerecek çapta

⁷⁷ H. Seyidoğlu, **Uluslararası İktisat**, İstanbul, Güzem Can Yayınları, No: 20, 2003, s.189.

⁷⁸ A. Giddens, **Modernity and Self Identity**, Oxford, Politiy, 1991.

⁷⁹ R. Harris, M. J. Seid, “Globalization and Health in the New Millenium”, **Perspectives on Global Development and Technology**, Volume 3, İssue 1-2, 2004, s.2.

⁸⁰ K. Lee ve diğlerleri, “Global Change and Health- The Good, The Bad and Evidence”, **Global Change and Human Health**, 3, s.16-19.

⁸¹ A. Rojecki, “Media discourse on Globalization and Terror”, **Political Communication**, 22, 2005, s.65-66.

olmasını ifade etmektedir.⁸² 21. yüzyılda terör eylemleri uluslararası bir nitelik kazanmıştır.

11 Eylül 2001 tarihine kadar gerçekleşen terör eylemlerinde bir ülkede ya da coğrafi bir bölgede bulunan insanlar doğrudan etkilenmiştir. Teröre çözüm arayışları da o bölge ülkeleri tarafından ele alınmıştır.⁸³ Olay sadece ABD’de yapılmışken bu saldırının neden “küresel terör” boyutu kazandığı, neden olayın bir terör saldırı olarak nitelendirilmediği de “küresel şiddet” ve “küresel korku” kavramlarının ortaya çıktığı, neden bu olaya “küresel çözüm” arayışları yapılmaya çalışıldığı soruları akıllara gelmektedir.⁸⁴

Saldırı yıkılan SSCB’den sonra dünyanın tek süper gücü olan ABD’ye yapılmış ve ABD efsanesine büyük darbe vurmuştur. ABD’nin tanınmış yayın organı CNN, Körfez Savaşı sırasında ülkenin başarısını dünyaya duyururken; saldırı sonrasında efsanenin aldığı yarayı gözler önüne sermiştir. Kaldı ki saldırının yapıldığı mekanlar da başlı başına birer simge niteliğindedir. Dünya Ticaret Merkezi dünya ekonomi sisteminin kalbi, Pentagon ise “dünyanın jandarması” olarak nitelendirilen ABD’nin en güvenilir bölgesidir.⁸⁵

Saldırı sonrasında ABD’nin küresel liderliğinin zarar gördüğü ortadadır. Teröristlerin eyleme geçtikleri ülke dışında, aynı amaca hizmet eden başka ülkelerdeki kişi ya da gruplarla ilişkiye geçerek yeni terör olaylarına zemin hazırladıkları iddiaları da gündeme gelmiştir. Bu durum kamuoyunda büyük bir rahatsızlık ve korkuya neden olmuştur.

Samuel Huntington tarafından 1990’larda ortaya atılan doğu ve batı medeniyetleri arasında yaşanacak muhtemel “medeniyetler çatışması” tezinin, 11 Eylül 2001’de New York’ta yaşanan terör saldırılarının ardından

⁸² M, Altunışık, Benli, “Ortadoğu ve Terör”, **Dünyada ve Türkiye’de Terör**, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayınları, Ankara, 2002, s.39.

⁸³ F. Can, **Bilgi Çağının Güdümlü Silahı Medya**, Alfa Yayınları, 1. Basım, İstanbul, 2005, s.11.

⁸⁴ F. Can, a.g.e., s.14.

⁸⁵ F.Can, a.g.e., s.15.

güç kazandığı bilinmektedir.⁸⁶ 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye yapılan saldırı terör olaylarının ne başlangıcı ne de bitişidir. Ancak bu saldırı ile terör kavramına yüklenen anlamlarda büyük değişiklikler meydana gelmiştir.⁸⁷ Bahsi geçen terör olayının ardından İslamiyet adeta bir "şamar oğlanı"⁸⁸ olarak kullanılmaya başlanmış, Asya kökenliler potansiyel terörist olarak görülmüşlerdir. 11 Eylül saldırıları medya izleyicilerini, ticari bir uçağın kitlesel yıkım aracına dönüşmesi metaforuna şahit ederek⁸⁹ yeni bir terör kavramının doğmasına neden olmuştur.

Terörizmin uluslararası bir nitelik kazanmasına neden olan etmenler Asaf Hüseyin tarafından şöyle sıralanmaktadır:

- “1. Uluslararası haberleşme ve ulaşım araçlarındaki gelişim,
2. Terör örgütlerinin teknoloji ile gelişen yeni silah ve teçhizatlara ulaşabilmeleri,
3. Güçlü devletlere karşı haklılığını ispat edemeyen bazı devletlerin terörizmi davalarında haklı olduklarını göstermek adına araç olarak desteklemeleri,
4. Bazı ülkelerin kendi ülkelerinin ideoloji ve devrimlerini yayabilmek için terörizmi bir yöntem olarak kullanmaları,
5. Uluslararası terör örgütlerinin haberleşme, eğitim, lojistik, teknik, maddi destek temini ve yapılacak eylemlerin yöntemleri konusunda organik bağlar kurarak işbirliğini arttırmaları.”⁹⁰

Özellikle uluslararası kuruluşların ve platformların devreye girmesiyle terör tanımlamalarında ortak noktaların sayısı artmaya başlamıştır.⁹¹ Karşı karşıya kalınan tüm olumsuzluklara rağmen, terörün zarar verdiği coğrafya genişledikçe uzlaşma arayışlarının da arttığı gözlenmektedir.

⁸⁶ B. Günay, “Terörden Arındırılmış Bir Dünya mı Terörist (Trös) leşen güçler mi?” **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü...**, Çizgi Kitabevi, Konya, Orhan Gökçe ve Uğur Demiray (ed.) içinde, 2004, s.119.

⁸⁷ F. Can, 2005, s.3.

⁸⁸ E. W. Said, **Haberlerin Ağında İslam**, çev. Alev Alatlı, Babil Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 58.

⁸⁹ R. E. Denton, 2004, s.16.

⁹⁰ A. Hüseyin, **Ortadoğu'da Devlet ve Terör**, Çev. Taha Cevdet, Pınar Yayınları, İstanbul, 2001, s.77.

⁹¹ F. Can, a.g.e., s.6.

Dünyanın küreselleşmesinin ve medyanın gelişmesinin paralel seyri ile terörist saldırılar daha çok ses getiren, şov niteliği taşıyan eylemlere dönüşmüştür. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye karşı yapılan saldırı terör tarihindeki en büyük eylem olarak yerini almıştır.⁹² On yıllık dönemler itibarıyla terör olaylarını ve kurban sayılarını gösteren aşağıdaki tablodan da izlendiği üzere, terörün bilançosu toplumda büyük yıkımlara sebebiyet vermektedir.

YILLAR	KÜRESEL TERÖR (The U.S. Department Of State'e göre sayılar)			KÜRESEL TERÖR RAND and the Oklahoma City National Memorial Institute for the Prevention of Terrorism (MIPT)'e göre sayılar		
	Olay Sayısı	Ölü Sayısı	Yaralı Sayısı	Olay Sayısı	Ölü Sayısı	Yaralı Sayısı
1968-1978	3379	1732		2041	1235	3573
1978-1988	5456	4903		3298	3126	8863
1988-1998	4138	2600	14380	3130	3370	18015
1998-2006	13625	22533	49106	2011	6713	16890

Tarihte Terör Olayları ve Kurban Sayıları

ABD Dışişleri Bakanlığı ve merkezleri ABD'de bulunan Terörizmin Önlemesi Enstitüsü ile RAND düşünce kuruluşu (RAND/MIPT) verilerine göre terör olayları ve bu olaylarda hayatını kaybeden ve yaralananlara ilişkin grafik⁹³.

⁹² F. Can, 2005, s.9.

⁹³ <http://www.johnstonsarchive.net/terrorism/intlterror.html> (Erişim tarihi: 14 Aralık 2006)

Tabloda yaralanmaları içeren Terörizmin Önlenmesi Enstitüsü (MIPT) ve RAND düşünce kuruluşu verilerinin özellikle ikiz kulelere yönelik saldırıya bağlı olan olaylar bazında eksik olduğu belirtilmektedir. ABD Birimi (Terörizmdeki Ülke Raporları ve Küresel Terörizm Davranışları) rakamları, İsrail'deki Filistin terörünün son dönem değişimleri ile Irak ile Afganistan'daki terörizmin sayısında sonradan ortaya çıkan değişimi göze alarak düzenlenmiştir. Tabloda ABD'ye dayalı veriler incelendiğinde özellikle 2000'lerle birlikte küresel terör olaylarında ölen ve yaralananların sayısında artış olduğu; 2005 yılı ile birlikte ise bu oranların tavan yaptığı gözlenmektedir. Bu durum küresel terörün son yıllardaki tırmanışına dikkat çekmekle birlikte, istatistikî bilgileri derlemenin teknolojik gelişmelere bağlı olarak son yıllarda görece daha sağlıklı yapılabildiği de gözden kaçırılmamalıdır.

Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Collin Powell, 11 Eylül'ü izleyen günlerde kongreye sunduğu bir raporda küresel terörü “küresel düzeyde faaliyet gösteren öldürücü bir gölge” olarak nitelemiştir. Saldırının ardından ABD'nin savaşçı mantığı, pek çok devlet tarafından kendi özel politik sorunlarını halletmek için uygun bir bahane olarak kullanılmıştır.⁹⁴ Bu durum terör eylemlerinin dünya barışı üzerinde olumsuz etkilere neden olabileceğinin bir göstergesidir.

B. Küresel Terörün Retoriği ve Sonuçları

Terörün küresel bir nitelik kazanmasıyla birlikte dil, bireylerin kavramı anlamlandırmalarını etkin biçimde şekillendiren bir dolayımına gücüne dönüşmüştür. Teröre ilişkin üzerinde uzlaşılmış bir dil yaratılamamış, aksine siyasi liderlerin bireysel söylemleri ön plana çıkmıştır.

⁹⁴ B. Akgün, “Küresel Terör: Mit mi, Gerçek mi?” **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü...**, Çizgi Kitabevi, Konya, Orhan Gökçe ve Uğur Demiray (ed) içinde, 2004, s.411.

ABD Devlet Başkanı George W. Bush 11 Eylül 2001 tarihinde Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırının ardından "Savaş durumundayız. Teröre karşı savaşımız El-Kaide ile başlıyor ancak onunla kalmayacak. Tüm küresel ölçekli terör grupları bulunup, ortadan kaldırılmadan bitmeyecek." ifadesini kullanmıştır. Başkan Bush'un savaş retoriği incelendiğinde "Amerika'nın yeni savaşı", "teröre karşı savaş", "terörle savaş" kavramlarının ortaya çıktığı gözlenmektedir. Bush'un "Haçlı Seferi" (crusade) sözcüğünü terörle mücadele için kullanmış olması İslam dünyasında bir alarm olarak algılanmıştır. Bu terim Ortaçağ'da Hristiyan askerlerin İslam dünyası ile yapmış olduğu savaşları yeniden gündeme getirmesi açısından son derece önemlidir.⁹⁵

Özellikle İslam dünyasını ve doğuyu hedef alan açıklamalar 7 Temmuz 2005 tarihli Londra'daki metrolara yönelik terör eyleminin ardından da sürmüştür. Londra ulaşım polisi, 2005 yılının Temmuz ve Ağustos ayları arasında anti terörizm yasalarına dayanarak 6.747 kişiyi durdurmuştur. Bu durdurmaların etnik dağılımının çarpıcı olduğu değerlendirilmektedir. Durdurulan kişilerin 2.390'ı Asyalılardan (toplamın %35'i), 2.168'i ise beyazlardan (Toplamın %32'si) oluşmaktadır. Londra'da Asyalılar nüfusun %12'sini, beyazlar ise %63'ünü oluşturmaktadır. Bu veriler göz önüne alındığında Asyalıların durdurulma olasılığının beş kat fazla olduğu sonucuna varılmaktadır.⁹⁶

Küresel terör retoriğine ilişkin en çarpıcı demeçlerden biri yine George W. Bush tarafından 20 Eylül 2001 tarihinde verilmiştir. Bush, küresel terörle beliren "biz" ve "onlar" ayrımını körükleyen anlatı yapısıyla "Hangi bölgeden olursa olsun tüm milletler şimdi bir karar vermek zorundalar: bizle mi birlikteler yoksa teröristlerle mi?"⁹⁷ ifadesini kullanmıştır.

⁹⁵ R. E. Denton, 2004, s.12-13.

⁹⁶ L. Back, "Korku Şehri: Londra ve Terörle Savaş", **Varlık Dergisi**, Aralık 2006, s.10.

⁹⁷ R. E. Denton, a.g.e., s.15.

Terör olaylarının uluslararası bir boyut kazanmasıyla birlikte yakın bir gelecekte ortadan kalkmalarının mümkün olmadığı ve artarak devam edeceğine ilişkin görüşler mevcuttur. Bu fikri savunanlara göre; dünyada basit ve işler bir karşı görüş tekniği olmadığı gibi terörü destekleyen ulusal ve uluslararası olaylar, koşullar ve konular henüz ortadan kalkmamıştır. Ayrıca bazıları, terörist eylemlerin başarılı olabilme ihtimalini inkâr etse de, terörle yapılan mücadele çoğu kez amacına ulaşmaktadır.⁹⁸ Bu bakış açısı, teröristlerin eylemleri sonrası tüm isteklerini kabul ettirdikleri şeklinde bir sava dayanmamaktadır. Buradaki başarı iletişimsel bir başarıdır. Terör örgütleri yaptığı eylemlerle kendini tanıtmaya ve korkutma amaçlarını çoğunlukla yerine getirmektedir.

Yeni terör olaylarına küresel nitelik kazandıran bir diğer etmenin de teknoloji ile birlikte gelişen medya olduğu ileri sürülmektedir.⁹⁹ Uluslararası ilişkiler, artık devletin dışındaki pek çok aktörün de sistemin içerisine dahil olduğu yeni bir yapıya dönüşmüştür. Küreselleşmeyi en net hissedebildiğimiz alanlardan birisi de iletişimdir. İletişim alanında yaşanan güç mücadelesi bundan sonra oluşacak siyasi sistemlerin tasarlanması ve şekillenmesinde önemli bir rol oynayacaktır.¹⁰⁰ Yeni dünya düzeninde önemli bir konuma sahip olan kitle iletişim araçlarının terör eylemlerinin üzerinde de belirleyiciliğinin olması kaçınılmazdır. Terör olayının başarısı her şeyden önce iletişimsel etkinliğine bağlı olmaktadır. Bu noktada terör ve medya ilişkisinin irdelenmesi yerinde olacaktır.

III. Medya ve Terör İlişkisi

Yirmi yıldan fazla bir süre önce Schmid ve deGraaf terörist şiddet hareketlerinin gerçekte birer iletişim hareketi olup olmadığını tartışmaya

⁹⁸ J. M. Lutz, B.J. Lutz, 2004, s.244-245.

⁹⁹ Gökçe ve diğerleri, "11 Eylül Terör Eyleminin Türk Basınında Algılanış ve İşleniş Biçimi", **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü...**, Çizgi Kitabevi, Konya, Orhan Gökçe ve Uğur Demiray (ed) içinde, 2004, s.190.

¹⁰⁰ D. Ü. Arıboğan, "Terörizmin Küreselleşmesi", **Dünyada ve Türkiye'de Terör**, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayınları, Ankara, 2002, s.224-228.

açmışlardır. Bahse konu araştırmacıların görüşlerine göre terörizm en basit şekilde “bir şiddet iletişimi stratejisi” olarak anlaşılabilecektir. Bir gönderici (terörist), bir mesaj kaynağı (kurban) ve bir alıcı (düşman ve/ya da kamuoyu) bulunmaktadır.¹⁰¹ Eski bir Çin atasözü de “Bir kişiyi öldür, on bin kişiyi korkut.” diyerek bu iletişim etkinliğini basitleştirerek açıklamaktadır.¹⁰² Terörün medyayı adeta istinat duvarı olarak gördüğü ve ondan eylemlerini kamuoyuna duyurma ve teröre başvuran yapının kendi varlığını meşrulaştırma adına destek aldığı söylenebilecektir.

Medyanın etik değerlendirmesinde, en çok zorlandığı konuların başında medya-terör ilişkisi yer almaktadır. Bir tarafta demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından olan medyanın haber alma ve kamuoyunu aydınlatma özgürlüğü adına haber peşinde koşması; diğer tarafta ise doğrudan veya dolaylı yoldan binlerce insanın üzülmesine neden olan terör eylemleri ve amaçlarını eylemlerle kamuoyuna duyurmak isteyen teröristler bulunmaktadır.¹⁰³

Terörizm ölülerle propaganda yapmaktır.¹⁰⁴ Sesini kitlelere duyurmak isteyen herkesin medyada kendine yer bulma gayretinde olduğu¹⁰⁵ düşünüldüğünde terörle medya arasında tartışma götürmez bir ilişki olduğu sonucuna varılmaktadır.

Tılıç, medya ve terör ilişkisinin tartışmalı boyutlarına işaret ederek; bunun nedenini öncelikle dünya üzerinde terörün kesin bir tanımının yapılamamasına bağlamaktadır. Medyanın terörü, şiddeti ve savaşı öven ve özendiren yayınlar yapmasının evrensel gazetecilik ilkelerine aykırı olduğuna işaret etmektedir.¹⁰⁶

¹⁰¹ A. Schmid, J. deGraaf, 1982, **Violence as Communication**, Beverly Hills, CA: Stage, 1982, s.15.

¹⁰² R. E. Denton, 2004, s.13.

¹⁰³ F. Can, 2005, s. 50.

¹⁰⁴ C. Combs, **Terrorism in the Twenty-First Century**, Pearson Education, USA, 2003, s. 137.

¹⁰⁵ E. Yüksel, 2004, s.46.

¹⁰⁶ D. Tılıç, 2001, s.9.

Haber medyasını beklenmeyen, şiddet içeren, heyecan verici, normal olmayan (abnormal) olaylar olağanüstü nitelikleri nedeniyle cezbetmektedir. Teröristler eylemlerini tüm bu haber değeri öğelerini hesaba katarak planlarlar. Çünkü teröristler ilgi çekme, tanınma, itibar ve meşruluk kazanma arayışı içerisindeyler.¹⁰⁷ Bu arayışlarına en iyi yanıt verecek olan tanıtım aracı ise hiç kuşkusuz medyadır. Terör eylemleri çeşitli basın kuruluşları aracılığıyla gündeme getirilerek kanonize edilmiş; böylece de kamuoyunun farklı kesimlerine çeşitli kereler ulaştırılmış olacaktır. Örneğin, Angola ve Mozambik'in de aralarında bulunduğu pek çok ülkede ayaklanmalar kırsal gerilla savaşına doğru sürüklenmektedir. On yıldan fazla bir süredir yaşanan bu olaylar dünyanın geri kalan ülkelerinin ilgisini çekmemektedir. Oysa, bir grup Filistinli savaşımını Avrupa ya da Ortadoğu'daki şehir merkezlerine taşıdığında, onların eylemleri dünyanın dört bir yanındaki televizyon izleyicilerinin akşam yemeklerine konu olmaktadır. Çünkü bahsi geçen teröristler, kitle iletişim araçlarına ulaşabilmektedirler.¹⁰⁸

Teröristlerin eylemlerini kitle iletişim araçlarının kitleler ve resmi karar vericiler üzerindeki etkisini düşünerek planlayıp yürüttüğüne şüphe yoktur.¹⁰⁹ Ancak, Picard terör ve medya üzerine yapmış olduğu beş yıllık bir çalışmanın sonunda medyanın terörizme neden olmadığını ancak terör eylemini yetersiz ya da yanlış aktararak çıkar gruplarının manipülasyonuna yol açtığını ve izleyicilerin olayı net bir şekilde anlamlandırmasına izin vermeyerek yönlendirebildiğini ortaya koymuştur.¹¹⁰ Bu çalışma medyanın terör haberlerini kati suretle yayımlamaması gerektiğini düşüncesine karşı yanıt durumundadır.

¹⁰⁷ L.F. Stephens, "Mass Media and Terrorism", **History of the Mass Media in the United States: An Encyclopedia**, 1998, s.367-368.

¹⁰⁸ C. Combs, 2003, s.138.

¹⁰⁹ B. L. Nacos, "Terrorism as Breaking News: Attack on America", **Political Science Quarterly**, 118, 2003b, s.29.

¹¹⁰ R. G. Picard, **Media Portrayals of Terrorism, Functions and Meaning of News Coverage**, Ames: Iowa State University Press, 1993.

Terör, medya ve yasalar arasındaki ilişki on yıldan fazla bir süredir araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Medya mensupları terör olaylarını da kapsayan tüm haberlerde doğru yayıncılık yapabilmeleri için sınırsız haklara sahip olmaları gerektiğini iddia etmektedirler. Ancak rehinelere kurtarılması gibi sorunlar söz konusu olduğundan bu yaklaşımın insan yaşamını tehlikeye atabileceği kabul edilmektedir.¹¹¹ Bir başka ifadeyle, terör konusunda sınırsız haklara sahip bir yayıncılık anlayışı, psikolojik durumları sağlıklı olmayan teröristlerin eylemlerini daha kanlı boyutlara taşımaları gibi istenmeyen sonuçlara yol açabilecektir.

Az sayıda araştırmacı, yaptıkları çalışmalarda terörizmin medyada nadiren yer bulduğu sonucuna varmış olsalar da¹¹² genel olarak yapılan çalışmalarda uluslararası ve yerel terörizm eylemlerinin önemli medya konuları olduğu sonucuna varılmıştır.¹¹³ Örneğin, Iyengar ve Kinder medyanın yoksulluk, işsizlik, ırksal eşitlik ve suçtan çok terörizmle ilgili haber öykülerine yer verdiğini ortaya koymuşlardır.¹¹⁴ Benzer şekilde, medyanın suçlu ve kahramanlara ilişkin açık şekilde önerilerde bulunduğu, diğer haberleri önemsemediği ve terörü aşırı şekilde vurgulama eğiliminde olduğu gözlenmektedir.¹¹⁵

Terörle ilgili haberlerin medyada yer alması ile ilgili iki farklı görüş vardır. Bir grup gazeteci ve akademisyen bu tür haberlerin medyada yer almasının, terör örgütünün propagandasını yapmak olacağını

¹¹¹ C. Combs, 2003, s.139.

¹¹² Bakınız: R. D. Crelinsten, "Power and Meaning. Terrorism as A Struggle Over Access to the Communication Structure", P. Wilkinson&A. Steward (ed.) içinde, **Contemporary Research on Terrorism**, Aberdeen, UK: University of Aberdeen Press, 1987.

M. J. Kelly, T. H. Mitchell, "Transnational Terrorism and the Western Elite Press", **Political Communication and Persuasion**, 1, 1981, s.269-296.

¹¹³ Bakınız: S. Iyengar, D. R. Kinder, **News That Matters**, Chicago, The University of Chicago Press, 1987.

J. L. Martin, "The Media's Role in International Terrorism", **Terrorism: An International Journal**, 8, 1985, s.127-146

B. L. Nacos, "The Terrorist Calculus Behind 9-11: A Model For future Terrorism", **Studies in Conflict & Terrorism**, 26, 2003a, s.1-16.

H. A. Terry, "Television and Terrorism: Professionalism not quite the answer", **Indiana Law Journal**, 53, 1978, s.745-777.

¹¹⁴ S. Iyengar, D.R. Kinder, 1987.

¹¹⁵ B. L. Nacos, 2002, s.4.

söylemektedirler. Bu görüşü savunan gazeteciler ve akademisyenler teröristlerin amacının varlıklarını duyurmak olduğuna işaret ederek, bu tür haber ve fotoğrafların medyada yer almaması gerektiğini düşünmektedirler. Diğer bir görüşe sahip olanlarsa, gazetecinin işinin haber vermek olduğunu hatırlatarak; yorum katılmadan ve abartılmadan gerçeğin halka gösterilmesi ve kamuoyunun aydınlatılması gerektiğini düşünmektedirler.¹¹⁶ Terör haberinin medyada yer alıp almaması gerektiği ekseninde tartışılan bu soruna değinmeden önce medyanın terör karşısındaki rolünü “kamuoyunun haber medyasına duyduğu güven”, “siyaset yapıcılar ve medya”, “teröristler ve medya”¹¹⁷ başlıkları altında yeniden değerlendirmek sağlıklı çıkarımlar yapabilmek açısından gerekli görülmektedir.

A. Kamuoyunun Haber Medyasına Duyduğu Güven

Kamuoyu yaygın bir şekilde haber medyasının terörizm konusunda yayınladığı haberlere güvenmektedir.¹¹⁸ Medyanın kamuoyunun davranışlarını etkilemedeki gücü araştırmacılar tarafından derinlemesine tartışılan bir konu olmakla birlikte; çok sayıda araştırmacı medyanın kamuoyunun doğrudan deneyimlediği bir problem olduğunda bir miktar rol üstlendiğini ve etkisinin arttığını kabul etmektedirler.¹¹⁹ Böylece medya, kamuoyunun terörizm gibi toplumsal problemler karşısında nasıl düşündüğünü belirleyen güçlü bir potansiyel etkiye sahip olmaktadır. Bunun

¹¹⁶ N. Güreli, **Şu Bizim Medya**, Bas-Haş Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 2004, s.140.

¹¹⁷ S. M. Chermak, J. Gruenewald, “The Media’s Coverage of Domestic Terrorism”, **Justice Quarterly**, 23(4), December 2006, s.430-433.

¹¹⁸ Bakınız: D.L. Altheide, “Format and symbols in TV Coverage of Terrorism in the United States and Great Britain” **International Studies Quarterly**, 31,1987, s.161-176.

¹¹⁹ Bakınız: M. C. Bassiouni, “Terrorism, Law Enforcement, and The Mass Media: Perspectives, Problems, Proposals”, **Journal of Criminal Law and Criminology**, 72, 1981, s.1-51;

G.J. Blumler, M. Gurevitch, The Political Effects of Mass Communication. M. Gurevitch, T. Bennet, J. Curran, J. Woollacott (ed) içinde, **Culture, Society and The Media**, London, Routledge, 1982, s.30-47;

M.A. Lee, **Unreliable Sources: A Guide to Detecting Bias in Media**, New York: Carol, 1990.

M. Slone, “Responses to Media Coverage of Terrorism” **Journal of Conflict Resolution**, 44, 2000, s.508-522.

bir nedeni de çok sayıda insanın terörizmi sadece kitle iletişim araçlarınca hazırlanan haber öyküleri aracılığıyla deneyimlemesidir.

Slone'un araştırması siyasal şiddet ve psikolojik süreçler arasındaki bağı vurgulayan az sayıdaki çalışmadan biridir. Slone'a göre, çok sayıda insan milli güvenliğe yönelik tehditler hakkında dolaylı bir şekilde medya aracılığıyla maruz kaldıkları fikirler üzerinden olaylara değer biçmektedir. Bu araştırma, aynı zamanda medyadaki terörizm tasvirlerinin kamuoyunun endişelenmesine neden olduğunu da ortaya koymaktadır.¹²⁰

Kitle iletişim araçlarının birer referans olarak olayları tanımlama ve anlamlandırmada kullanılıyor oldukları gerçeğinden hareketle; kamuoyunun haber medyasına duyduğu güvenin bütünüyle ortadan kalkmadığını söylemek yerinde olacaktır. Güvenin derecesi konjonktüre bağlı olarak sadece değişime uğramaktadır.

B. Siyaset Yapıcıların Medya İle İlişkisi

Haber sunumu, siyasetçiler ve diğer siyaset yapıcılar açısından etkili bir iletişim platformu olarak kullanılabilmektedir. Medya teknolojileri siyasetçilerin önemli toplumsal problemlere yönelik hangi çözümleme yollarını önerip tartıştıklarını etkilemektedir. Terörizm siyaset yapıcılar için stratejik olarak kullanışlı bir konu olabilmektedir. Siyasal organizasyonlar, medya sunumlarını kendi önceliklerinin kamuoyunun da önceliği olmasını istediklerinde kullanmaktadırlar.¹²¹ Kuşkusuz, resmi kaynaklara olan güven, bu ilişkinin gücünü arttırmaktadır.

C. Teröristlerin Medya İle İlişkisi

Günümüzde iletişim yeni bir boyut kazanmış; teröristler gelişen teknolojiyi kullanarak kendi çektikleri görüntüleri kitle iletişim araçlarına

¹²⁰ M. Slone, 2000, s. 509.

¹²¹ S. M. Chermak, J. Gruenewald, 2006, s. 431.

ulaştırmaya başlamışlardır.¹²² Bu durum adeta muhabirin görevini teröristin üstlenmesi anlamına gelmektedir.

Sorunlarının önemsenmediğini düşünen bireyler ve gruplar için, terörizm ikna edici bir iletişim aracına dönüşmektedir.¹²³ Çok sayıda araştırmacı terörizm ve medya arasındaki bu ortaklaşa ilişkiye dikkat çekerek; teröristlerin medyanın gücünü kendi yararlarına kullanmaya çalıştıklarını düşünmektedir. Öte yandan medya da dramatik ve sansasyonel haberlere ihtiyaç duymaktadır.¹²⁴ Terör ve medya arasındaki çıkar ilişkisi üç farklı yaklaşım tarzı tarafından farklı bakış açıları ile irdelenmektedir. Bu bakış açılarından ilki terör haberlerine bütünüyle olumsuz yaklaşmakta; diğeri haberlerin yayımlanmasının olumlu sonuçlarına gönderme yapmakta; sonuncusu ise ara bir yol olarak medyanın otokontrolün gerekliliğine işaret etmektedir.

1. Sınırlandırıcı Yaklaşımlar

Terör olaylarının medyada hiçbir şekilde yer almaması gerektiğini savunan araştırmacılar günümüzde kalmamıştır. Bu görüşe benzer fikirlere sahip olanlar, terör haberlerinin sıkı bir sansürden geçirilerek yayınlanmasını savunanlarla birlikte hareket etmektedirler.¹²⁵

Terörün toplumsal olarak inşa edildiğine inanan bir yaklaşıma göre; resmi rakamlar ve medya sunumlarıyla büyütülenin aksine, terörizm gerçek dünyada hazır bulunmamakta aksine bu olayların yorumlanması ve bu

¹²² M. Fidan, "Terör ve Medya", **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü...**, Çizgi Kitabevi, Konya, Orhan Gökçe, Uğur Demiray (ed.) içinde, 2004, s.61.

¹²³ B. L. Nacos, 2002.

¹²⁴ Bakınız: R. Clutterbuck, "Terrorism and Urban Violence", G. Benjamin (ed) içinde, **The Communication Revolution in Politics**, New York: Academy of Political Science, 1982. W. Laqueur, 1977.

R.G. Picard, 1993.

D. Van Atta, "Carbombs and Cameras: the Need for Responsible Media Coverage of Terrorism", **Harvard International Review**, fall, s.66-70, 1998.

¹²⁵ M. Işık, **Terör Örgütlerinin Söylem Stratejileri ve Eylemlerini Meşrulaştırma Yöntemleri**, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ankara-2006, s.66.

olaylara yönelik olarak varsayılan nedenler aracılığıyla yaratılmaktadır.¹²⁶ Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi Konseyi Başkanı Walter Laqueur medyanın bir teröristin en iyi arkadaşı olduğunu ve teröristlerin günümüz dünyasının en büyük eğlencesi haline geldiğini belirtmektedir.¹²⁷ Günümüzde teröristler, yürüttükleri kampanya açısından, medyanın fevkalade önem taşıdığını, terörist edimin tek başına hiçbir şey ifade etmediğini oysa tanıtımlarının yapılmasının her şey olduğunu öğrenmişlerdir.¹²⁸ Teröristler yaptıkları eylemlerin medyada ne zaman, nerede meydana geldiği, zararın büyüklüğü, kimlerin sorumlu olduğu gibi ayrıntılarla yer alacağını umut etmektedirler. Böylece düşüncelerini ve amaçlarını geniş kitlelere ileterek, varlıklarını yeni yandaşlar toplayarak sürdürmeyi hedeflemektedirler.

Kitle iletişim araçlarının heyecan verici yanı, II. Dünya Savaşı'nın sonundan itibaren, radyo, sinema ve televizyondan uzak kalan izole edilmiş toplumların dünyaya açılan pencereleri olmuş olmalarıdır. Fakir ve açlıkla savaşılan çocuklar; Batı'da lüks evlerde yaşayan ve özel okullara giden çocukların ve süper marketteki yaldızlı raflara bakınan annelerinin görüntülerini izlediklerinde terörizmin ateşi yakılmakta; bu sosyal ve ekonomik dengesizlikler insanları adeta başkaldırıya özendirilmektedir.¹²⁹

Medyada yoğun bir şekilde ele alınmadığı takdirde terörist eylemler ve terör aktörleri konusunda çok az şey bilinebileceğine dair görüşler mevcuttur.¹³⁰ Bir görüşe göre, medyanın bir an bile yok olduğunu düşünmek, haberin yok olmasını; haberin yok olması ise teröristlerin amacına ulaşmaması ve isteklerinin kamuoyu, hatta siyasal sistem tarafından bilinmemesi anlamına gelecektir.¹³¹ Oysa, dehşet ve dramın medyanın ilgisini çektiğini bilen teröristler, bunu en iyi şekilde kullanmaktadır. Bu sebeple sadece infaz etmek yerine, kamera önünde kafa kesmekte ve bu görüntüleri

¹²⁶ A. T. Turk, "Sociology of Terrorism", **Annual Reviews Sociology**, 30, 2004, s.271.

¹²⁷ C. C. Combs, 2003, s.138.

¹²⁸ W. Laqueur, 1977, s.223.

¹²⁹ B. Davies, 2006, s.37.

¹³⁰ C.C. Combs,2003, s.145

¹³¹ W. Laqueur, **The Age of Terrorism**, Little Brown and Company, Boston,1987, s.123.

de yayınlamaktadırlar. Bu olay eskidiğinde ise medyanın ve dolayısıyla kamuoyunun dikkatini çekebilecek daha korkunç başka şeylerin arayışına girmektedirler.¹³²

Medya-terör ilişkisine olumsuz yaklaşan araştırmacılardan Schaffert, devletin terör haberleri nedeniyle medyaya dava açması gerektiğine inanmaktadır. Bu görüşüne gerekçe olarak da basının, teröristlerin devleti hedef alarak imtiyaz elde etmelerine izin vermesini göstermektedir.¹³³

Basının kahraman yaratmadaki gücü bazen tehlikeli boyutlara varabilmektedir. Devlet yetkilileri de bu gücün farkındadırlar. Terör olaylarının kaleme alınışı güçlü bir olasılıkla taklitçiğe ve daha çok sayıda, daha şiddetli terör olaylarına davetiye çıkarmaktadır.¹³⁴

Olumsuz görüşe sahip bilim adamlarının savunduğu önemli argümanlardan biri de medyanın terör haberlerini sunarken parçalanmış ceset ve benzeri iğreti uyandıran kanlı görüntüleri göstermek suretiyle halkın duyarsızlaşmasına sebep olduğudur. Bu durumu Wittebois şöyle açıklamaktadır:

“Yaratılmak istenen türdeki bilinç, medyada duygusal hikayelere, imgelere ve terimlere yer verilirken nihai olarak yaratılır. Tekrar eden temalar ve imgeler terör olasılığı karşısında taşlaşmış olan Amerikan toplumunda şaşkınlık yaratmamaktadır.”¹³⁵

Schmid medya terör ilişkisini üç hipotezle açıklamaktadır. Hipotezlerden ilkinin “uyanış hipotezi” (arousal hypothesis) olarak adlandırmakta, habere konu olan saldırgan davranışların daha agresif davranış potansiyelini ortaya çıkarabileceğini belirtmektedir. “Engelleyememe hipotezi” (disinhibition hypothesis) şiddetin medyada resmedilişinin ardından,

¹³² M. Bowden, “News Judgment and Jihad”, **The Atlantic Monthly**, December 2004, s. 41.

¹³³ R. W. Schaffert, *Media Coverage and Political Terrorists: A Quantitative Analysis*, Praeger, New York, 1992.

¹³⁴ C.C. Combs, 2003, s. 137-141.

¹³⁵ Wittebois'den aktaran M. Işık, 2006, syf.66.

aynı davranışta bulunma ya da benzer bir davranış için hazır bulunma durumunun engellenmeyeceğini iddia etmektedir. “Sosyal öğrenme hipotezi” (social learning hypothesis) olarak adlandırılan son hipoteze göre ise bütün davranışların gözlemlenerek öğrenildiği gerekçesiyle, terör haberlerinin yayımlanması sosyal öğrenmeyi tetiklemektedir.¹³⁶ Ayrıca potansiyel terörist olabilecek psikopat ruhlu kişilerin de terör haberlerini izleyebilecekleri göz ardı edilmemelidir.¹³⁷

Galtung ve Ruge’nin yaptıkları bir araştırmaya göre negatif haberlerin kitle iletişim araçlarında yer alması, söz konusu haberleri gündeme getiren kitle iletişim araçlarının daha fazla takip edilmesine neden olmaktadır.¹³⁸ Gündelik yaşamın içerisinde sıklıkla karşılaşılan şiddet eylemlerinin dikkat çekmesi, tiraj ve izlenme oranlarının artması nedeniyle kitle iletişim araçlarının terör olaylarına daha çok ilgi göstermeye başladıkları söylenebilir.¹³⁹ Gereğinden fazla ilgi, gerçeği her zamankinden daha çok saptırmakta; daha çok ayrıntıya ihtiyaç duyan medya, rafine bir anlatımdan gittikçe uzaklaşmaktadır.

Terör eylemlerinin çoğu şiddet içeriklidir. Şiddetin haber değerinin ise yüksek olduğu bilinmektedir. Terör haberlerinin sunulmasına karşı olanlar, dünya olaylarını insanlara ulaştırdığı için medyayı yargılamadıklarını, ancak medyanın bilinçli bir biçimde olmasa da terörizmin kışkırtılmasına katkıda bulunduğuna işaret etmektedirler.¹⁴⁰

Terörün küreselleşmesindeki en büyük etkenlerin başında medya gelmektedir. Dünyanın neresinde olursa olsun, meydana gelen bir terör olayı

¹³⁶ C.C. Combs, 20003, s.146.

¹³⁷ İ. Bal, Ö. Aytaç, “Medya ve Terörizm”, **Yeni Türkiye Dergisi**, yıl:2, sayı: 12, 2. Cilt, Eylül-Ekim, 1996, s.1183.

¹³⁸ J. Galtung, M. H. Ruge, The Structure of Foreign News, **Journal of Peace Research**, Vol.1, 1965.

¹³⁹ N. Orhon, “Terörün Anlamı ve Görselleştirilmiş Terör”, **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü...**, Çizgi Kitabevi, Konya, Orhan Gökçe, Uğur Demiray (ed) içinde, 2004, s.171 ve M. Fidan, “Kitle İletişim Araçlarının Terörle İlişkisi”, **Yeni Türkiye Dergisi**, yıl:2, sayı: 12, 2. Cilt, Eylül-Ekim, 1996, s.1207

¹⁴⁰ B. Davies, 2006, s.36.

medya aracılığıyla bütün dünyaya duyurulmaktadır. Günümüzde, küresel terör, medya aracılığıyla, yerini küresel korkuya bırakmaktadır.¹⁴¹

Sansürü savunan bilim adamlarının bir diğer önemli argümanı ise medyanın verdiği haberler ile güvenlik güçlerinin yürüttüğü operasyonlara zarar verdiği savıdır. Bu konudaki en acı örneklerden birisi 1997 yılında yaşanmıştır. Lufthansa'dan Mogadisha'ya gitmekte olan uçak kaçırılmış ve bu olay sırasında bir radyo istasyonu Alman pilotun yere inerken güvenlik kuvvetlerine bilgi verdiğini duyurmuştur. İlgili radyoyu dinleyen teröristler derhal kaptan pilotu öldürmüşlerdir. Bu gibi olaylara izin vermemek için medya organlarının sorumluluk duygusuyla hareket etmesi gerekmektedir.¹⁴²

Terör haberlerine ilişkin olumsuz yaklaşımlara karşı, haber verme odaklı bazı olumlu yaklaşımlara değinmeden önce; teröristlerin örgütlerini ve davalarını tanıtmaya beklentisinin büyük ölçüde kitle iletişim araçlarıncı karşılandığını vurgulamak yerinde olacaktır.

2. Sınırlandırıcı Olmayan Yaklaşımlar

Bu bakış açısına göre, terör olaylarının medya aracılığı ile halka duyurulduğu bir gerçektir. Ancak medya aracılığıyla halka duyurulan bu eylemler sonrasında, kitle iletişim araçlarının etkilerinin şiddetini ele alan yüzlerce araştırma dikkate alındığında teröristlerin görüşlerini halka bütünüyle kabul ettirebileceklerini söylemek safdillik olacaktır. Kaldı ki böyle bir yaklaşım, medyada yer alan her haberin kabul edilebilir içerikler taşıdığı varsayımına dayanmaktadır.

Terörist atakları basının göz ardı etmesi ya da önemsememesi demokratik bir toplumda imkânsızdır.¹⁴³ Kitle iletişim araçlarının en temel işlevlerinden bir tanesi haber vermektir. Haber değeri etmenleri çerçevesinde

¹⁴¹ F. Can, 2005, s. 3.

¹⁴² M. Işık, 2006, syf. 68.

¹⁴³ C. C. Combs, 2003, s.137.

terör olaylarının kitle iletişim araçlarında haber olarak değerlendirilmesi normal karşılanmalıdır. Haber alma- verme hak ve özgürlüğü anayasada belirtilen ilgili maddelerce güvenlik altına alındığından terör olaylarının haber yapılması kaçınılmazdır.

Teknolojinin nimetlerinden ziyadesiyle yararlanan kitle iletişim araçlarının, bugünkü halini almalarından çok önce de terörist eylemlerin var olduğu ve teröristlerin taleplerinin karşı tarafa duyurulduğu bilinmektedir.¹⁴⁴ Bazı araştırmacılar ise teröristler ve medya arasındaki ilişkinin terörizm üzerinde medya motivasyonuna ilişkin sistematik kanıt bulunmamasına rağmen abartıldığını düşünmektedir.¹⁴⁵

Terör olaylarının kitle iletişim araçlarında yer almasıyla güvenlik güçleri, devlet yetkilileri ve halk arasında kaynaşma sağlandığı; oluşturulacak anti terörist program için hazırlıkların sağlanmasına olanak verildiği ve toplumsal denetim mekanizmasının daha kolay işleminin sağlandığına dair görüşler de bulunmaktadır.¹⁴⁶ Ayrıca medya ve terör ilişkisinin yönü ve gücü pek çok değişkenle birlikte resmi makamların müdahalelerine bağlıdır. Medyanın terör haberlerini sunumunda tek başına güçlü bir etkiye sahip olmadığı, resmi makamların medya üzerindeki müdahalelerinin bu ilişkiyi istenilmeyen bir boyuta sürükleyebileceğine ilişkin görüşler de mevcuttur.¹⁴⁷

Terör haberlerinin hiçbir kontrolden geçirilmeden olduğu gibi sunulması gerektiğini düşünen bilim adamları, medyanın güvenlik kuvvetlerinin terörizmle mücadele sırasında insan hakları ihlali ve hatta “devlet terörü” gibi uygulamalara başvurmalarını engelleyen bir aracı rolü üstlendiğini düşünmektedirler. Olayın tarafı olan güvenlik kuvvetleri özellikle

¹⁴⁴ İ. Bal, Ö. Aytaç, 1996, s.1173.

¹⁴⁵ M. Wieviorka, **The Making of Terrorism**, Chicago: The University of Chicago Press, 1993.

R.E. Dowling, “Victimage and Mortification. Terrorism and Its Coverage in The Media”, **Terrorism**, 12, 1989, s.47-62.

¹⁴⁶ A. Aziz, “Terör ve Kitle İletişim Araçları”, **BM Türk Derneği Yıllığı-1984**, Ankara, 1985, s.35. ve B. Z. Avşar, **Kitle İletişim Araçları ve Terör**, Kamer Yayınları, İstanbul, 1992, s.63.

¹⁴⁷ C. C. Combs, 2003, s.148.

uzun süreli mücadelelerde, yakınlarını ve sevdiklerini kaybetmenin acısıyla; terör örgütü mensuplarının benzeri davranışlarda bulunarak kuralları ihlal edebilmektedirler. Terörle mücadelede izlenen yöntemlerin doğruluğu ya da yanlışlığı ancak olayların kamu gündemine basın yayın kuruluşları tarafından getirilmesi durumunda tartışmaya açılabilir.

Sonuç olarak dünyadaki tüm ülkeler için büyük önem taşıyan terör olaylarının sunulmasında kitle iletişim araçlarının tartışmasız kabul edilen bir gücü ve bu gücün kullanılmasıyla ortaya çıkan olumlu ve olumsuz sonuçlar vardır.¹⁴⁸ Bu noktada görevi haber vermek olan kitle iletişim araçlarının terör olaylarını sunarken belirli etik kriterleri gözetmeleri gerektiği değerlendirilmektedir.

3. Medyanın Özdenetimi

Medyanın kendi kendini kontrolü olarak ifade edilebilecek üçüncü bir yol daha bulunmaktadır. Bu bakış açısına göre, asıl görev ne hükümete ne de kamuoyuna düşmektedir; burada asıl görev medyanın omuzlarına yüklenmektedir. Medyanın kendi kendini kontrolü anlayışına göre basın yayın kuruluşları, personellerinin harfiyen uymak zorunda oldukları yayıncılık ilkelerinin yazılı olduğu temel metinlere sahip olmalıdır.¹⁴⁹

Bu görüşten hareketle Türkiye’de yer alan yayıncılık ilkelerinde terör haberlerinin sunumuna ilişkin olarak düzenlemelerin yer alıp almadığını tespit etmek üzere; Türkiye Gazeteciler Cemiyeti’nin yayımlamış olduğu Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumlulukları Bildirgesi’nde¹⁵⁰, Basın Konseyi’nin yayımlamış olduğu Basın Meslek İlkeleri’nde¹⁵¹ ve Doğan Medya Grubu Yayın İlkeleri’nde¹⁵² yer alan maddeler incelenmiştir. Bahse konu ilkelerde

¹⁴⁸ İ. Bal, Ö. Aytaç, 1996, s.1188.

¹⁴⁹ M. Işık, 2006, s.71.

¹⁵⁰ H. Topuz, **Türk Basın Tarihi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, Kasım 2003, s.428-435.

¹⁵¹ Habercinin El Kitabı, **Medya Etik ve Hukuk**, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul,2003, s.95-97

¹⁵² H. Topuz, 2003, s.436-437.

doğrudan terör haberciliğine yönelik herhangi bir atfa rastlanılmamıştır. Gerçeklerin bozulmaması ya da abartılmaması; şiddeti ve zorbalığı haklı gösteren, özendiren hatta kışkırtan yayın yapmaktan kaçınılması; insanlar, topluluklar ve uluslar arasında nefreti ve düşmanlığı körükleyici yayınlardan uzak durulması gibi dolaylı ifadelerle düzenleme yapılmaya çalışıldığı gözlenmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’de yayımlanan basın meslek ilkelerinin terör haberlerinin sunumuna yönelik belirleyici ve kesin hükümler içermediğini söylemek yerinde olacaktır.

Kuşkusuz terör haberlerinin sunumu nedeniyle karşı karşıya kalınan sorunlar, sunumu etkileyen faktörlere bağlıdır. Bu faktörlerin saptanması, terör haberciliğine ilişkin etik kuralların saptanması açısından önem arz etmektedir.

IV. Terör Haberlerinin Sunumunu Etkileyen Faktörler

Terör haberlerinin sunulup sunulmaması gerektiğine yönelik tartışmaların yanı sıra, terör haberlerinin sunumunu etkileyen faktörler de araştırmacıların dikkatini çeken konulardandır. Çok sayıda araştırmada terör haberlerinin sunumuna etkisi olduğu varsayılan olayın devam süresi, ölü sayısının çokluğu ya da azlığı, devletin resmi politikası, etnik ve bölgesel etkenler gibi etki odakları ele alınıp incelenmiştir.

Terör haberlerine ilişkin yapılan bir çalışmada Amerikan medyasının bir olayı ancak Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı öldüğü takdirde “terörizm” olarak nitelendirdiğine dikkat çekilmektedir. Aynı araştırmada önemli sayıda ölüme neden olan terör saldırılarının büyük ölçüde yer aldığı, küçük ölçekteki terör olaylarının medyada görünürlüğünün ise gerçekleştikleri yere, hedeflerine ve terörist grubun niteliğine göre değiştiğini ortaya koymuştur.¹⁵³

¹⁵³ B. L. Nacos, 2002.

Bazı diğer araştırmacılar olayın devam süresinin (örneğin uçak ya da gemi kaçırma olayları günlerce ya da haftalarca sürebilmektedir) ve olayın meydana geldiği mekana ulaşılabilirliğin medyada yer almayı etkileyen önemli değişkenler olduğu sonucuna varmışlardır.¹⁵⁴ Araştırmacılar terör olaylarının tek yanlı bir şekilde ve genellikle yaygın devlet politikasını destekler biçimde medyada yer aldığı sonucuna da vurgu yapmaktadırlar.¹⁵⁵

Bir başka konuya dikkat çeken diğer araştırmalar, medyada dramatik, fazlaca şiddet ve çatışma içeren terörist anlatıların vurgulandığını ve terörizmin tarihi, kültürel ve toplumsal tanımlarının göz ardı edildiğini ortaya koymaktadır.¹⁵⁶ Atwater, yaptığı araştırmada terörist grupların artalanına ilişkin enformasyonun televizyon haberlerinin sadece %3'ünde yer aldığını ortaya koymuştur.¹⁵⁷

Bahse konu araştırmalar terör haberlerinin sadece sunulup sunulmamasına odaklanan tartışmaları, çok değişkenli bir alana kanalize ederek son derece önemli sonuçlara varmaktadır. Araştırmalarda elde edilen sonuçlar, terör ve medya ilişkisini sadece terörist eylemleri ve medyada yer alı almaması kutuplarında incelemenin son derece sığ ve artalandan kopuk bir tartışmaya sürükleyeceğini de dolaylı olarak gözler önüne sermektedir.

V. Nasıl Bir Terör Haberciliği?

Medyanın terörle ilgili haberlerinin; güvenlik güçleri tarafından denetlenmesi, demokrasi kavramına tamamen aykırı bir durumdur. Terör haberleri hiçbir şekilde medyada yer almasın gibi hayalci bir tutumun

¹⁵⁴ M.J. Kelly, T.H. Mitchell, , "Transnational Terrorism and the Western Elite Press", **Political Communication and Persuasion**, 1, 1981, s.269-296,

¹⁵⁵ E. C. Epstein, "The Uses of 'Terrorism': A Study in Media Bias", **Stanford Journal of International Studies**, 12, 1977, s.67-78,

M. W. Traugott, T. Brader, "Explaining 9/11", P. Norris, M. Kern&M. Just(ed) içinde, **Framing Terrorism: The News Media, Government, And the Public**, New York: Routledge Press, 2003, s.183-201.

¹⁵⁶ T. E. Patterson, **Out of Order**, New York: Random House, 1993.

T. Atwater, "Terrorism on The Evening News. An Analysis of Coverage of the TWA Hostage Crisis on NBC Nightly News", **Political Communication and Persuasion**, 4, 1987, s.17-24.

¹⁵⁷ T. Atwater, 1987, s.17-24.

sergilenmesi de mümkün gözükmemektedir. Yaşanılan toplumun gerçeklerinden olan terörün medyada yer alması kaçınılmazdır. Ancak haberlerin kurgusu ve sunumunda belirli prensiplerin gözetilmesi ve teröristlerin propagandasının ya da reklamının yapılmamasına özen gösterilmesi gerekmektedir.¹⁵⁸

Terör konusunda medyanın yapması gerekenlerden çok, yapmaması gerekenlerin tartışıldığına dikkat çeken Gündüz, kamusal fayda anlayışına sahip olması gereken kitle iletişim araçlarının, özgürlükçü demokrasi ve insan haklarının düşmanı olan terörü, kamu vicdanında mahkum edecek bir yayın anlayışı üstlenmesi gerektiğine işaret etmektedir.¹⁵⁹ Bir başka ifadeyle, kitle iletişim araçları terör olaylarını sunarken, moral değerlere dikkat etmeli; mevcut demokratik sistemin yara aldığını vurgulamalıdır. Terör eylemlerinin meşru, demokratik ve şiddet içermeyen kamuoyu tepkileri ile önlenebileceğinin altını çizen bir yayın politikası gözetmelidirler. Böylece ellerinde bulunan gücü sorunların çözülmesi adına kullanmış olacaklardır.

Bazı araştırmacılar medyada terörle ilgili haberlerin yayınlanmasından önce güvenlik güçlerine danışılmasının önemini vurgularken, bazıları ise haberin kamuoyuna duyurulması sırasında hiçbir aracının olmaması gerektiğini savunmaktadırlar.¹⁶⁰ Medya ne radikal senaryolar üreten teröristler tarafından aldatılmalı ne de hükümetin ağzı gibi davranmalıdır.¹⁶¹

Kitle iletişim araçları terörist eylem gerçekleştiği zaman olayı olduğu gibi haber yapan, fakat güvenlik güçleri gibi hareket etmeyen kuruluşlardır.¹⁶² Basının watch-dog işlevinin¹⁶³ devlet tarafından yönlendirilen ve ağırlıklı

¹⁵⁸ F. Can, 2005, s.56.

¹⁵⁹ M. Gündüz, **Basın ve Terör**, Saray Kitabevleri, İzmir, 1996.

¹⁶⁰ İ. Bal, Ö. Aytaç, 1996, s.1173.

¹⁶¹ T.K. Fitzpatric, "The Semantics of Terror", **Security Register** 1, No:14, November 4, 1974, s.23.

¹⁶² P. Hoge, "The Media and Terrorism", **Terrorism: Media and Law**, Transnational Publishers, New York, 1982, s.90.

¹⁶³ Basının Watch-Dog (Bekçi Köpeği işlevi) ile kastedilen, basının denetim ve eleştiri işlevidir. Basının kamusal görevlerinden biri olarak kabul edilen denetim ve eleştiri işlevi, toplumun seçim yoluyla ortaya koyduğu kurumların çalışmalarının gözlemlenmesi ve

olarak resmi kaynaklara eğilen “lap-dog”¹⁶⁴ işlevine dönüşmemesine dikkat edilerek hassas bir denge oluşturulmalıdır.¹⁶⁵

Terör uzmanları ve medya çalışanlarının büyük bir çoğunluğu terörizm konulu haberlerin hükümetler tarafından baskı altına alınmasına karşı çıkmaktadırlar. Çoğunluk, Katherine Graham’ın “Tanıtım teröristlerin oksijeni ise; haberler özgürlüğün can damarıdır.” sözüne katılmaktadır.¹⁶⁶

Terör haberlerine yer veren kitle iletişim araçları zor bir sorumlulukla karşı karşıyadır. Terör örgütü eylemlerini kullanmak adına kitle iletişim araçlarından yararlanmaktadır. Bu nedenle medya söz konusu terör olayı hakkında neyin haber, neyin propaganda olduğu konusunda duyarlı bir çizgi çizmek durumundadır.¹⁶⁷ Bir başka ifadeyle, terör haberlerinin hangi sıklıkta verildiği, kullanılan haber kaynakları, haber metinlerinde yer alan detaylar, sözcük seçimi büyük bir özen gerektirmektedir.

Medya terör örgütü liderlerinin ismini mümkün olduğunca az kullanmalı ve onlardan “eli kanlı terör örgütü elebaşı” gibi sıfatlarla bahsetmelidir. Ayrıca terör örgütünün ismi de yasal bir örgüt veya siyasi parti gibi değil, terör örgütü olduğu vurgulanarak söylenmelidir.¹⁶⁸

Terör olaylarını sunarken, ulusal güvenlik açısından basın ve güvenlik güçleri arasında sıkı bir işbirliği olması gerekmektedir. Konu ile ilgili olarak yasaların koyduğu bazı kurallar demokrasi karşıtlığı olarak değil, toplumsal düzenin sağlıklı işlemesi için elzem olarak kabul edilmelidir.¹⁶⁹ Basının

aksaklıkların eleştirmesini içermektedir (Bakınız: İ. Bozdağ, **Basın İstibdadı**, Emre Yayını, İstanbul, 1992, syf.270 ve K. İçel, **Devletle Basın Arasındaki İlişkiler**, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları, No:3, İstanbul, 1983, syf.52-53).

¹⁶⁴ Küçük ev köpeği anlamında kullanılmaktadır.

¹⁶⁵ R. E. Denton, 2004, s.17.

¹⁶⁶ Graham’dan aktaran L.F. Stephens, “Mass Media and Terrorism”, **History of the Mass Media in the United States: An Encyclopedia**, 1998, s.369.

¹⁶⁷ S. Gezgin, “Haber ve Terör”, **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü...**, Çizgi Kitabevi, Konya (Editörler: Orhan Gökçe, Uğur Demiray), 2004, s.13.

¹⁶⁸ M. Işık, 2006, syf. 65.

¹⁶⁹ S. Gezgin, 2004, s.13.

güvenlik güçlerinin görevini üstlenmesinin son derece üzücü sonuçlar doğurabileceği unutulmamalıdır.

Kitle iletişim araçları güçlerini terörü önleme adına kullanmalı, halkın sağduyuyla olaylara yaklaşımını sağlayabilmeli, terör liderlerinin basında demeçlerine yer verilirken davalarının haklılığıyla ilgili sözler yayımlanmamalı, yaralı ve ölü sayıları abartılmamalıdır.¹⁷⁰

Sıklıkla ve tüm ayrıntılarıyla verilen terör haberlerinin, eylemlerin sayısında ve büyüklüğünde artışa neden olabileceği gibi, diğer terör örgütleri için de özendirici bir nitelik taşıyabileceği unutulmamalıdır. Bununla birlikte, terör örgütleri haberde yer alan detaylardan eylemdeki başarılı ve aksayan yönlerine ilişkin sonuç çıkararak yeni stratejiler geliştirebilmektedirler. Ayrıca terör haberlerinin sunuluşundaki hatalar nedeniyle güvenlik güçlerinin ve yargının da dönem dönem zor durumda kaldıkları bilinmektedir. Bu duruma 1994 yılında Türkiye’de PKK terör örgütünün elebaşı Abdullah Öcalan’ın yakalanması için güvenlik güçlerince oluşturulan planın, Takvim gazetesinde “Apo’nun öldürülmesi için tim hazırlandı” başlığıyla duyurulması örnek teşkil etmektedir. Söz konusu haberin yayımlanmasının ardından olası operasyondan vazgeçilmek durumunda kalınmıştır.¹⁷¹

Alkan, 22-24 Mart 1999 tarihleri arasında İngiltere Terörle Mücadele uzmanlarının Türkiye’de katılmış oldukları bir seminerde, İngiltere’de kitle iletişim araçlarında ağlayan kadınların, çocukların, ölü cesetlerinin, yerlerdeki kan izlerinin gösterilmediğini, bunun herhangi bir hukuki yaptırımı olmadığını söylediklerini ifade etmektedir. Söz konusu uzmanlar, kitle iletişim araçlarının kendi etiklerini kendilerinin oluşturduğunu ifade ederek; bugünü ve yarını etkileyebilecek şekilde yayın yapan kuruluşlara gerekli yaptırımı toplumların uyguladığına da işaret etmişlerdir.¹⁷²

¹⁷⁰ M. Fidan, 1996, s.1208-1209.

¹⁷¹ S. Öztürk, **Devletin Derinliklerinde**, Ümit Yayıncılık, Ankara 2003, s.82-83.

¹⁷² N. Alkan, **Psikolojik Harekat, Terörizm ve Polis**, Emniyet Genel Müdürlüğü TEMÜH Dairesi Başkanlığı Yayınları, Yayın No:5, Ankara 2000, s.98.

Şahin'e terör haberlerinin yayınlanması sırasında: Yalan söylenmemesi ancak şokun büyütülmemesi, kurbanlara (ölü ya da diri) saygılı olunması, suçluların kaçıp kurtulmasına yarayabilecek bilgileri elde tutmakla birlikte kamuoyunun sürekli bir biçimde bilgilendirilmesinden vazgeçilmemesi gerekmektedir.¹⁷³

Bassiouni terör haberlerinin sunuluşunda dikkat edilmesi gereken ana noktaları şöyle sıralamaktadır:

1. Basın olayı kızıştırabilecek, etkileyebilecek ya da teröristlerin haber almalarını sağlayacak detayların sunumunu geciktirmeli ya da ertelemelidir.
2. Haber sunumu olayın nesnel haber değeriyle orantılı olmalı ve olay bütüncül bir şekilde haber metninde yer almalıdır (örneğin benzer olaylara ilişkin bilgiler aracılığıyla, entelektüel kökenlere inilerek kurban ile teröristlere ilişkin sonuçlar sunulmalıdır).
3. Çok fazla tanıtım ve reklamdan kaçınılmalıdır. Kanıtlanmamış söylentiler ya da ölü sayıları bildirilmemelidir.
4. Basın "nasıl"(how to) a ilişkin stratejisini ortaya koyarken dikkatli olmalıdır. Aksi takdirde taklitçileri cesaretlendirmiş ya da yasal uygulamaya göre nelerin yapılacağını ya da yapılmasının planlandığını ortaya koymuş olacaktır.
5. Gazetecilerin müzakerelerin bir parçası ya da tarafı olmaktan kaçınması gerekmektedir.
6. Medya, basın havuzunu diğer haber organizasyonları ve yasal kurumlarla kolektif bir biçimde oluşturmaya gönüllü olmalıdır.
7. Haber medyası, terörizmin yüksek oranda riskler içeren ve düşük oranda başarı kazanma olasılığı bulunan bir davranış olduğunu vurgulamalıdır. Terör olaylarını görmezden gelmemekle birlikte, taleplerin yasal bir zeminde bildirilmesi gerektiği konusunda kamuoyunu eğitmelidir."¹⁷⁴

Yukarıda açıklanan görüşler dikkate alındığında kitle iletişim araçlarının bütünüyle teröristlerin hizmetinde olduğunu söylemek elbette yanlış olacaktır. Bununla birlikte, kitle iletişim araçları ne teröristler tarafından

¹⁷³ H. Şahin, "Güvenilir Kaynak Arayışı", **Radikal**, 23-11-2003.

¹⁷⁴ M.C. Bassiouni, "Media Coverage of Terrorism: The Law and the Public", **Journal of Communication**, 32 (2), 1982, s. 128-143.

terör eyleminin aracı olarak kullanılmalı; ne de devletin resmi sesi olmalıdır. Kitle iletişim araçlarının terör konusunda ezberleri bozan, ardyöreye ilişkin aktarımlarda bulunan bir anlatımla kamuoyuna seslenmesi önem arz etmektedir.

II. BÖLÜM: HABER VE GERÇEKLİĞİN İNŞASI

I. Haber Nedir?

Haberin tanımına ilişkin en yaygın anlatıya göre, haber gerçek dünyada bir yerlerde meydana gelen olaylar, kişiler ya da şeyler hakkındaki en son, en yeni ve ilgi çekici enformasyondur.¹⁷⁵ Bütün çabalara karşın “haber” kavramının üzerinde görüş birliğine varılmış bir tanımlaması yapılamamıştır. Bir başka ifadeyle evrensel olarak kullanılan bir haber tanımı bulunmamaktadır.¹⁷⁶ Çok sayıda geleneksel ve işlevsel tanıma karşın, haber kavramı iki farklı sosyolojik yaklaşımdan temellenen köklü bir tartışmayı beraberinde getirmektedir. Bahse konu yaklaşımlara ve o yaklaşımlar ekseninde tanımlanan haber kavramına geçilmeden önce, haberin işlevsel tanımlarından birkaç örnek verilmesi yerinde olacaktır:

“Dün bilmediğimiz her şey haberdur.”¹⁷⁷

“İletişim ya da yayın organlarıyla verilen bilgidir.”¹⁷⁸

“Haber herhangi bir zamanda geçen olay, fikir ya da sorunun özetidir.”¹⁷⁹

“Her yönde meydana gelen olaylardır.”¹⁸⁰

“Tarihin kabaca yazılmış ilk müsveddesidir.”¹⁸¹

“Haber, yeni ortaya çıkan bir olayın, gelişmenin, uzman ellerden kamuoyuna yansıtılmasıdır. Haberin bu özelliği; süre giden bir olayın, olgunun ortaya çıkan ‘yeni’ bir unsuru da olabilir.”¹⁸²

“Haber, gün boyunca dünyada ve ülkemizde olup biten olaylardan bazılarının, ama eksik bir bilgiyle ama ‘yanlı’ bir görüşle bir şekilde bize sunulmasıdır.”¹⁸³

“Gerçeğin dublörüdür.”¹⁸⁴

¹⁷⁵ Ç. Dursun, “Haber ve Habercilik/ Gazetecilik Üzerine Düşünmek”, **Habercinin El Kitabı: Gazetecilik ve Habercilik**, Derleyen: Sevdâ Alankuş, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003, s.63.

¹⁷⁶ O. Tokgöz, **Temel Gazetecilik**, İmge Kitabevi, Ankara, 5. Baskı, 2003, s.187.

¹⁷⁷ J. Hohenberg, **Gazetecilik Mesleği**, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1963, s.40.

¹⁷⁸ <http://www.tdk.gov.tr/TR/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelime=haber>, Erişim Tarihi: 22 Ocak 2007.

¹⁷⁹ O. Tokgöz, 2003, s.192.

¹⁸⁰ Ü. Uyguç, A.Genç, **Radyo, Televizyon Haberciliği**, Avcıol Basım-Yayın, İstanbul,1998, s.107.

¹⁸¹ Z. Alemdar, “**Oyunun Kuralı - Basında Özdenetim**”, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s.15.

¹⁸² **Muhabirin El Kitabı**, Anadolu Ajansı Yayını:2, s.19.

¹⁸³ Ç. Dursun, “Haberde ‘Gerçekliğin İnşa Edilmesi’ Ne Demektir?”, **Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi**, Derleyen: Çiler Dursun içinde, Elips Yayınları, Ankara, 2004, s.39.

¹⁸⁴ U. Talu, “Ne Yalan Söyleyeyim ki...” **Cogito**, Güz 1998, s.172-178.

Bu çalışmada geleneksel sosyolojik anlayıştan türeyen liberal çoğulcu yaklaşım ve onun temel sorunsalı olan “nesnellik” iddiası ile şekillenen “haber” kavramına dayanılmamaktadır. Ancak tam da liberal yaklaşımın varsayımlarının geçersizliği üzerine kurulu olan inşacı yaklaşımın net bir şekilde anlaşılabilmesi için, liberal çoğulcu yaklaşımın habere bakış açısının üzerinde kısaca durulması elzemdir.

Geleneksel (liberal-çoğulcu) yaklaşımı benimseyen sosyologlara göre haber, toplumsal yapıya bağımlıdır ve gerçeği olduğu gibi yansıtmaktadır. Bu bakış açısına göre her toplumun haber yapılandırışı o toplumun yapısına dayanmaktadır. Bu toplumsal yapı ortak yaşamın çok çeşitli boyutlarını tanımlamakta ve vatandaşlar için ilgi çekici ya da önemli olanları onların yerine seçen normlar üretmektedir. Bu yaklaşım haberin bu önceden kabul edilen ve tanınan normlarla alâkalı olduğunu farz eder. Gelenekseller haberin toplumu yansıttığına inanmakta ve bir ayna olduğunu varsaymaktadırlar. Bu nedenle haberin toplumsal tanımının değişmesi için öncelikle toplumun yapısının ve kurumlarının değişmesi gerektiğini ileri sürmektedirler. Rocho'ya göre, köpeğin adamı ısırmasının değil; köpeği ısırın adamın haber olması örneğinde olduğu gibi¹⁸⁵, bu değişimde haber sadece ilginç olanı ortaya çıkaran bir rol oynayabilmektedir.¹⁸⁶

Habere ilişkin liberal çoğulcu yaklaşımın dayanağını, metine dönüştürülecek olayın seçilmesi ve içeriğinin belirlenmesinde geçerli olan haber değeri ölçütleri ile gazeteciliğin profesyonellik kodları oluşturmaktadır. Bu anlayışa göre yakınlık, önemlilik, zamanlılık, ilgi çekicilik gibi haber değeri ölçütlerine uygun olaylar; doğru, nesnel ve yansız biçimde haber öyküsüne dönüştürülerek alıcılara sunulmaktadır.¹⁸⁷ Bahse konu yaklaşım, medyanın kapitalist sistem içerisinde hizmet verdiğini, resmi-egemen söylemlerin

¹⁸⁵ New York Sun Gazetesi'nden John Bogart'ın 1880 yılında ifade ettiği bu söz, gazetecilik literatüründe bir motto haline gelmiştir.

¹⁸⁶ G. Tuchman, **Making News: A study in construction of reality**, New York: The Free Press, 1978, s. 182-185.

¹⁸⁷ Ç. Dursun, **Tv Haberlerinde İdeoloji**, Ankara, İmge Yayınları, 2001, s.122.

doğrudan ya da dolaylı baskısı altında olduğunu, basın kuruluşunun yayın politikasını, sahibinin ekonomik çıkar ilişkilerini, muhabirin bilgisi ve etik düzeyi ile şekillenen bakış açısını, reklam verenler ile okurların talep ve beklentilerini ve sonuç itibarıyla haberi oluşturan çoklu katmanları göz ardı eden naif bir bakış açısı geliştirmektedir.

Son dönem sosyologların benimsediği yorumlayıcı bakış açısına (interpretive approach) göre, aktörler (toplumda yaşayan her bir kişi) sosyal dünyayı ve onun işleyen ve herkesçe paylaşılan kurumlarını ve yasalarını şekillendirmekte ve etkinlikleriyle fenomeni inşa etmektedir. Bu bakış açısına göre:

- “1. Toplumsal yapı, haber değeri taşıyan normlar üzerinde, yani neyin haber olup neyin olmayacağı konusunda belirgin bir etkiye sahip değildir. Bunun yerine, haber çalışanları ya da haber kuruluşları normları haber haline getirirken aynı zamanda onları tanımlamakta ve inşa etmektedir.
2. Haber toplumun aynası değildir ve toplumsal fenomeni tanımlama aşamasında aynı zamanda onun oluşturulmasına yardım etmektedir.
3. Sapkın - olağandışı davranışlar ve bunları savunan gruplarla ilgili anlatılar ya soft (bayağı) haberlere dönüştürülmekte ya da hard (ciddi) haber olarak hazırlandıklarında; uygunsuz yerlerde, uygunsuz zamanlarda, uygunsuz amaçlar adına toplumsal statükoya karşı toplanan insanların tehdidi olarak betimlenmektedir. Bahse konu mutlak anlamların vurgulanması ve çeşitli tanımların yapılmasıyla, toplumsal fenomen yeniden oluşturulmaktadır.”¹⁸⁸

Yapısı gereği gerçeğe en yakın gibi görünen haberlerde bile, yaşanmakta olan ile haber formatı içerisinde aktarılan gerçeklik arasında bir fark bulunmaktadır.¹⁸⁹ Haber, gerçek dünyayı birebir yansıtmayan, onu kuran/ inşa eden (construct) bir metindir.¹⁹⁰ Gerçekliği yeniden inşa etme ya da kurma süreci, var olan toplumdan bütünüyle bağlantısız ve ondan apayrı bir süreç değildir. Medya toplumsal gerçekliğin dışında konumlanan bir dış

¹⁸⁸ G. Tuchman, 1978, s.182-185.

¹⁸⁹ B. Poyraz, **Haber ve Haber Programlarında İdeoloji ve Gerçeklik**, Ütopya Yayınları, Ankara, 2002, s.12.

¹⁹⁰ Ç. Dursun, 2004, s.40.

göz değildir; bizatihi gerçekliğin içerisinde yer almakta, gerçekliğin yakalayabildiği, erişebildiği öğelerini seçmeci bir pratikle bir araya getirmektedir.¹⁹¹ Bu çalışmada “haber” kavramı, çoğunlukla statükonun ve egemen sınıfın ideolojisinin izlerini taşıyan ve sürdüren inşa edilmiş stratejik bir metin olarak ele alınacaktır. Bu kapsamda “inşa edilmiş metin” ile anlatılmak istenilenin ortaya konulması adına öncelikle toplumsal inşacılık yaklaşımı ve bu yaklaşımın kökenleri üzerinde durulacaktır.

II. Gerçekliğin İnşası ve Haber

A. Toplumsal İnşacılık Yaklaşımı

Toplumsal inşacılık, kökenini yorumlayıcı (interpretive) toplum bilimlerinden alan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım başlıca olarak insanların betimlediği, açıkladığı ve yaşadıkları dünyayı anlamlandırdığı bir süreci (bir başka ifadeyle inşayı) konu edinmektedir.¹⁹²

Toplumsal inşacılık teorisi insanların dünyaya ilişkin kanaatlerinin toplumsal olarak tahayyül edildiğini varsaymaktadır. Gerçeklik toplumsal olarak inşa edilmiştir ve inşa edilen bu gerçeklik insanların tanımlamalarına dayanmaktadır. Toplumsal olarak inşa edilen gerçeklik, insanların etkileşimi aracılığıyla üretilmekte ve yeniden üretilmektedir. Toplumsal inşa teorisi bilginin gelişimini toplumsal bir fenomen olarak kabul etmekte ve algının sadece iletişimin başlaması aracılığıyla gelişip değişeceğine inanmaktadır. Teorinin varsayımlarından biri de insanlar arası etkileşimden sonsuz bir şekilde meydana çıkan değişen anlamlar olduğudur.¹⁹³ Anlamlarda gözlenen bu çeşitliliğe karşın, inşa ediş mantığı ve pratiği sabit kalmakta, tüm kültürlerde gözlenmekte ve kuşaktan kuşağa miras bırakılmaktadır.

¹⁹¹ N. Timisi, Ç. Dursun, “Depremi Medyada Yarattığı Gerilim: Devletin ve Bilimin Meşruiyeti Sorunu”, **Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi**, Derleyen: Çiler Dursun içinde, Elips Yayınları, Ankara, 2004, s.355.

¹⁹² M. Cheung, “Social Construction Theory and The Satir Model: Toward a Synthesis”, **The American Journal of Family Therapy**, Vol. 25, No.4, Winter, 1997, s.331.

¹⁹³ M. Cheung, 1997, s.332.

“Toplumsal inşa” kavramı Berger ve Luckmann’ın 1966 yılında yapmış oldukları bir çalışmada ortaya konmuştur. Berger ve Luckmann nesnel gerçeklik gibi deneyimlenen kurumların gerçekte toplumsal olarak inşa edildiklerini ön görmektedir. Bu görüşe göre, kurumlar bir kere toplumsal olarak inşa edildiklerinde tıpkı toplumsal dünyadaki gerçek olaylar gibi nesnel bir özellik kazanmaktadır.¹⁹⁴ İnşa edilmiş kurumların katılımcısı olan insanlar, genellikle bu kuralların bilincinde olmadıkları gibi dahası çoğu kez kurumun yapısı hakkında yanlış inanışlara sahiptirler. Hatta kurumu yaratan insanlar bile bu kurumun yapısının bilincinde olmayabileceklerdir.¹⁹⁵ Yaratılan bir gerçeklik farkında olunmaksızın dolaşıma geçerek; böylece “varmış gibi” algılanmaktadır.

Gerçekliğin toplumsal inşası “tüm sembolik evrenlerin ve tüm meşrulaştırmaların (legitimations) insan ürünü olduğu ve bunların varlığının temelini yaşayan bireylere dayandığı ve bu yaşantılardan ayrı bir ampirik statülerinin olmadığı” şeklindeki felsefi bakış açısıyla başlamaktadır.¹⁹⁶ Bu bağlamda sorulması gereken ana sorulardan biri “subjektif anlamların nasıl olup da objektif gerçeklik olarak kabul edildiğidir?”¹⁹⁷

İnsan bilincinin çok sayıda gerçeklik katmanı arasında hareket etme yeteneğine sahip olduğunu belirten yazarlar, bu gerçekliklerden en yücesi ve en mükemmelinin “gündelik yaşamın gerçekliği” olduğunu vurgulamaktadırlar.¹⁹⁸ Gündelik yaşamın gerçekliği her bir bireyin diğerleriyle paylaştığı öznellikler arası (intersubjektif) bir dünyadır. Bu gerçeklik nesnelleştirilmiş ve düzenlenmiş bir gerçekliktir (ordered reality). Benim anlamlarım ile diğerlerinin anlamları arasında süre giden bir uyum bulunmaktadır. Bizler bu uyumun gerçek olduğu konusunda bir sağduyuya

¹⁹⁴ P.L. Berger, T. Luckmann, **The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge**, Anchor Books, New York, 1966.

¹⁹⁵ J.R. Searle, **Toplumsal Gerçekliğin İnşası**, Litera Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.161.

¹⁹⁶ P.L. Berger, T. Luckmann, 1966, s.128.

¹⁹⁷ P.L. Berger, T. Luckmann, a.g.e., s.18.

¹⁹⁸ P.L. Berger, T. Luckmann, a.g.e., s.21.

sahibizdir.¹⁹⁹ Gündelik yaşamın gerçekliği nesnelleştirme ile sağlanabilmektedir. Bu nesnelleştirme işlemi işaretlerin üretimi ve dilsel anlamlandırma ile devam etmektedir. Berger ve Luckmann dilin esasen insanın kendini tanıması için kurulduğunu, ancak insanlar arası ilişkiler aracılığıyla geliştiğini vurgulamaktadırlar.²⁰⁰ Dil, “burada ve şimdi”yi aşabilme kapasitesi nedeniyle, gündelik yaşam içerisindeki farklı bölgeleri birleştirmekte ve anlamlı bir bütün içerisinde kaynaştırmaktadır.²⁰¹ Birey kendi gerçekliğini ve öznelliğini dil aracılığıyla ortaya koymaktadır. Dilin olmaması durumunda her bir birey fizyolojik bir nesne olmanın ötesine geçemeyecektir.

Gerçeklik toplumsal olarak belirlenmiştir. Fakat bu belirlenim, bireylerin ve bireylerden oluşan grupların gerçekliği belirlemeleriyle vücut bulmakta, somutlaşmaktadır.²⁰² İnsanoğlu etkinliklerinde kendisini yansıtmaktadır.²⁰³ İnsan kendisini yansıttıkça, kendi yansımasının içerisinde dünyayı da inşa etmektedir. Yansıtma (externalization) sürecinde birey, kendi anlamlarını gerçekliğin içine yöneltecektir.²⁰⁴ Bu yöneltimi sağlayan en önemli araç kuşkusuz dildir. Dil paylaşılan deneyimleri nesnelleştirmekte ve linguistik topluluk için onları görünür kılmaktadır. Böylece dil, bilginin kolektif stoklanması hem temel bir amaç hem de araç vazifesi görmektedir.²⁰⁵

Toplumsal inşacılık yaklaşımına yönelik araştırmalarıyla bilinen bir diğer araştırmacı Finn Collin’in ana sorusu toplumsal olayların, toplumsal olarak inşa edilmekte olup olmadığı ve eğer öyleyse hangi biçimde inşa edildiğidir. Sorunun yanıtını farklı yaklaşımları irdeleyerek yanıtlayan Collin, öncelikle “Dilbilimsel Görelilik” ve “Kültürel Görelilik” kavramlarını masaya yatırmıştır.

¹⁹⁹ P.L. Berger, T. Luckmann, 1966, s.23.

²⁰⁰ P.L. Berger, T. Luckmann, a.g.e., s.38.

²⁰¹ P.L. Berger, T. Luckmann, a.g.e., s.39.

²⁰² P.L. Berger, T. Luckmann, a.g.e., s.116.

²⁰³ P.L. Berger, T. Luckmann, a.g.e., s.52.

²⁰⁴ P.L. Berger, T. Luckmann, a.g.e., s.104.

²⁰⁵ P.L. Berger, T. Luckmann, a.g.e., s.68.

Dilbilimsel görelilik görüşü (The linguistic relativity argument) toplumsal gerçekliği var olan dilsel kategorilere bağlamaktadır. Collin bu görüşün tamamen keyfe bağlı bir sınıflandırmaya sahip olduğunu ve önceden var olan benzerlikleri açıklamada yetersiz kaldığını vurgulamaktadır. Örneğin bir trafik ışığının işlevi, farklı bir isimle de anılsa insanların sürüşünü kontrol ettiği sürece aynı kalacaktır.²⁰⁶

Kültürel görelilik görüşü (cultural relativity argument) ise toplumsal gerçekliği kültüre bağımlı olarak görmektedir. Collin'e göre kültürel geçiş dönemlerinin varlığı bu görüşü de inanılması güç kılmaktadır.²⁰⁷

Collin, grup üyelerinin kendi aktivitelerini düzenlerken, fiziksel çevrede amaçladıkları değişikliklere neden olmaktan fazlasını yaptıklarını vurgulamaktadır. Süreç içinde üretilen şey işlenmiş fiziksel çevrenin değişiminden ya da bir insanın davranışının diğeri üzerindeki etkisinden tamamen farklı bir düzendir.²⁰⁸ Burada vurgulanmak istenen tek tek insanların bireysel hareketlerinin toplamından daha başka bir sonuç ya da düzen meydana getirildiğidir. Ortaya çıkan inşa edilmiş gerçeklik bireylerin tek tek yönelimsellikleriyle ortaya koyduklarının toplamından ziyade, kendine özgü özellikler taşımaktadır. Örnek verilecek olursa, bir kuş sürüsünün birbirlerine çarpmadan belirli bir düzen ekseninde salınımı, tek tek kuşların hareketlerinin toplamından başkaca bir yapıyı gözler önüne sermektedir. Aynı düzen bireysel edimlerden oluşan toplumsal dünya ve haber yapım süreci için de benzer şekilde işlemektedir. Reklam verenlerin ve okurların beklentileri, haber üreten muhabirin bilgi ve etik düzeyi, basın kuruluşunun yayın politikası, resmi kurumların kısıtlamaları gibi onlarca etmene bağımlı olarak oluşturulan haber metni tüm bu etmenlerin toplamından daha farklı bir yapıya sahip olmaktadır.

²⁰⁶ F. Collin, **Social Reality**, Routledge, London&New York, 1997, s. 92.

²⁰⁷ F. Collin, 1997, s.92.

²⁰⁸ F. Collin, a.g.e., s.1-2.

İnsanların diğer insanlar hakkındaki düşünme yolları gerçekliğin bir parçasıdır. Ne olduğumuzu anlamak için kullandığımız kavramlar ne olduğumuzun bir parçası haline gelir ya da onları bu şekilde kullanmamız ne olduğumuzun bir parçasıdır.²⁰⁹ Bu önermeyi haber metinlerinde de görürüz. Dünyanın herhangi bir yerinde herhangi bir momentte meydana gelen herhangi bir olayı aktarırken kullandığımız kavramlar ve metaforlar olayı belirleyen birer özellik (çerçeve) haline gelmektedir.

Collin, bağımsız bir var oluşa sahip olmayla inşa edilmiş olma arasındaki ayrıma vurgu yapmaktadır.²¹⁰ Collin'e göre toplumsal gerçekler ve doğal gerçekler arasındaki kontrastın açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. İnsanın ayırıcı özellikleri kendisini ve cansız doğadan ayrı olarak yer aldığı toplumsal yaşamı kurar. İnsanı cansız doğadan ayıran gerçekler “yönelimsel” gerçeklerdir. Yönelimsellik hem bireysel hem de toplumsaldır. İnsan onu çevreleyen doğaya karşı iradesiyle, arzularıyla, düşüncesiyle yönelir ve bu özelliği ile cansız dünyadan ayrılır.²¹¹ Dünyanın dış dönüşümleri, insanın düşünceleri arzuları nedeniyledir. İnsan dünyayı zihinsel tasarımlarına göre dönüştürür. Kolaylıkla fark edileceği gibi bu yaklaşımda düşünce ve gerçeklik arasındaki nedensel ilişki, insan eylemi dolayısıyla kurulmaktadır ve gerçeklik bir sonuç olarak belirmektedir.²¹²

“Bağımsız varoluş” ve “inşa edilmiş olma” arasındaki fark; eleştirel kuramda betimlenen “şeyleşme”²¹³ ve “toplumsal gerçekler” arasındaki ayırmadan daha başka bir anlayışla açıklanabilmektedir. Karl Marks toplumsal gerçeklere anti inşacı bir açıdan bakmaktadır. Marks toplumun bazı özelliklerinin de sonuca dair bir uzlaşım tarafından inşa edildiğini ki bu da şeyleşmenin kendisiydi, göz önünde bulundurmamıştır. Marks'a göre sömürü düzeni bireylerden bağımsız olarak vardır. Eğer inşacı bakış temel alınırsa,

²⁰⁹ MacIntyre'den aktaran F. Collin, 1997, s.5.

²¹⁰ F. Collin, 1997, s.10.

²¹¹ F. Collin, a.g.e., s.6.

²¹² F. Collin, a.g.e., s.16.

²¹³ Soyut genel bir kavramın gerçek olarak yorumlanması. (E. Mutlu, İletişim Sözlüğü, Ark Yayınları, 1998, s.325.

bütün toplumsal gerçeklerin şeyleştirme olduğunu varsayan bir iddia ortaya atılmış olunacaktır. Böylece şeyleşme ve gerçek toplumsal dünya arasındaki ayrımın üzerine temellenen Marksist iddianın aksi kanıtlanacaktır. İnşacı prensipler, insan faillerinin toplumsal gerçekliği, onu nasıl tanımlayacakları üzerindeki anlaşmalarıyla şekillendireceği düşüncesine vurgu yapıyor görünebilir. Ancak bu yorum da hatalıdır. “Toplumsal gerçekler inşa edilir.” tezi, toplumsal faillerin arzu ettikleri herhangi bir şey üzerinde kolaylıkla anlaşmaya varabilecekleri anlamına gelmemektedir. Açıkçası gerçekliği bu tür bir anlaşmanın meydana getirdiği konusuna dayanan uzlaşım teoriler, insan yönelimselliğinin bazı etmenlerce sınırlandırıldığını göz ardı etmektedir. Bu sınırlamaların en önemlilerinden biri, inşa sürecine katılanların bazen ne yapacaklarına dair mecburiyet hissetmeleridir.²¹⁴ Bir başka ifadeyle toplumsal failler, yönelimsellikleri sırasında bütünüyle özgür değillerdir. Bilerek ya da bilmeden öğrenilen kimi değerler farkında olsalar da olmasalar da bireysel eylemler üzerinde belirleyicidir.

Bireysel eylemler üzerindeki belirleyicilerden söz edilmişken, inşacı konumlar arasındaki belirgin bir farkın vurgulanması yerinde olacaktır. İlk ve geleneksel konum, bireysel gerçeğin toplumsal gerçekten önce geldiğini söyleyen ve toplumsal gerçekliğin kaynağını bireysel gerçekte gören inşacı konumdur. İkincisi ise toplumsal gerçeğin bireysel gerçekten önce geldiğini söyleyen ve toplumsal alanın somutlaşmış halini herhangi bir bireysel eyleme indirgenemez bulan inşacı konumdur.²¹⁵ Burada yanıtlanması gereken sorulardan biri de kendimize ait olduğunu sandığımız seçimlerin gerçekten bize mi ait olduğu, yoksa toplumsal bir izdüşümün mü belirleyici olduğudur. Toplumsal izdüşümün belirleyiciliğini bir örnekle açıklamak yerinde olacaktır. Çocuklar, toplumsal gerçekliği verili olarak basitçe alabilecekleri bir kültürün içinde yetişmektedirler. Pek çok durumda nesneleri, en azından işlevsel rollerinden sıyrılmış doğal görüngüler olarak görmek, toplumsal olarak tanımlanmış işlevleri bakımından bizi çevreleyen nesneler olarak görmekten daha zordur. Bu yüzden çocuklar hareketli arabaları, kağıt parayı ve suyla

²¹⁴ F. Collin, 1997, s.11-13.

²¹⁵ F. Collin, a.g.e., s.8.

dolu banyo küvetini öğretildiği şekliyle görmeyi öğrenirler. Bahse konu nesneleri bir metal yığını, yeşil ve gri boyalı selüloz lifler ya da emaye kaplı suyla dolu demir içbükeyler olarak göremezler.²¹⁶ Bireysel ve toplumsal gerçekten herhangi birinin önceliğini yadsımak onun var olmadığını söylemek anlamına gelmemektedir. Onun ontolojik bir ayrıcalığının olmadığını vurgulamaktadır. Diğer bir önemli nokta, hangisi ötekinin kaynağı olarak görülürse görülsün, inşacı tez toplumsal gerçekliğin doğasını, toplumsal gelişmeler ve değişimler tarafından değiştirilemez olarak görür. Yani toplumsal gerçekliğin inşa tarzı, ilkesi ve mantığı kültürden kültüre, toplumdan topluma çağdan çağa değişen bir şey değildir. İnşacılık, insanın kendisinde değişmeyen, aynı kalan şeyin özün (esence) derdindedir.²¹⁷

Schutz²¹⁸, Garfinkel²¹⁹ ve Richoeur²²⁰ bilişsel süreçleri toplumsal inşaların altında arayan diğer araştırmacılardan bazıları olarak sıralanabilirler. Onların bakış açısına göre, bireyler enformasyonu nesnel bir mektup olarak değil, daha ziyade onunla karşı karşıya kalınan toplumsal çerçeve içinde kaçınılmaz olarak deneyimlemektedirler.

Schutz enformasyonun objektif bir nitelik taşıyabileceği fikrini reddetmektedir. Ona göre enformasyon köklü farklılıklar içeren anlamları olan, biyografik ve toplumsal pozisyonlarına bağlı olarak birbirlerinden farklı bireyleri etkisi altına alan bir süreçtir. İnsan tabiatın bir eseridir, ama diğer tabiat maddeleri gibi değildir. İnsan anlamlı davranan, birbirleriyle iletişim kuran, daha önceden yapılaşmış bir kültür ortamı içinde doğmuş olmasına rağmen yine de kendi kendine anlamlı ve orijinal bir şahsiyet oluşturan varlıktır. Her insan ve içinde yaşadığı sosyal yapı karşılıklı olarak birbirlerini yönlendirir ve birbirleri üzerinde sınırlamalar yapar. Schutz'a göre bilişsel süreçlerin merkezi, tipleştirme fenomenidir. Schutz'un teorisindeki tipleştirme,

²¹⁶ J.R. Searle, **Toplumsal Gerçekliğin İnşası**, Litera Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.19.

²¹⁷ Ç. Dursun, 2004, s.54-55.

²¹⁸ A. Schutz, **Phenomenology of the Social World**, Northwestern University Press, Evanston, IL, 1967.

²¹⁹ H. Garfinkel, **Studies in Ethnomethodology**, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ, 1967.

²²⁰ P. Richoeur, **From Text to Action**, Northwestern University Press, Evanston, IL, 1981.

düzen problemine yanıt oluşturur: Toplumsal düzenin sürdürülebilir olmasının nedeni insanların birbirleriyle doğrudan yüz yüze olmasa da tipleştirme sayesinde dolaylı olarak bağlantılı olmalarıdır. Tip kavramları, genellikle rollerin doğasını ya da kuralları ele alır; insanlara toplumsal değişimlerde nasıl davranacaklarını dikte eder, böylece ön görülen bazı değerleri toplumsal ilişki üzerinden düzenlemiş olur.²²¹ Bir başka ifadeyle insanların sosyal statüleri ve toplumsal rolleri bazı toplumsal algıların üzerinde belirleyiciliğe sahiptir.

İnsanoğlunun içinde yaşadığı gerçeklik onun kendi yaratısıdır, alet yapabilen insan bu özelliği sayesinde yaşadığı çevreyi yaratmakta ve onu dönüştürmektedir. Av silahlarının bulunuşu, barınmak için konut yapımında kullanılacak aletlerin icadı, vahşi hayvanların evcilleştirilmesi vb. insanın doğa ile olan savaşında ona büyük avantajlar sağlamıştır. Böylece insan doğanın tüm buyruklarına boyun eğme zorunluluğundan kurtulmuş ve onu dönüştürmeye başlamıştır.²²² Haber yapan bir muhabirin de mağara adamından hiçbir farkı olmadığı unutulmamalıdır. İlk insanın yaşadığı çevreyi dönüştürme ve yaşanan gerçekliği yaratma işlevi, haber yapım sürecinde de aynen işlemektedir.

Toplumsal inşacılık yaklaşımı, iletişim bilimleri dışındaki sosyal bilim alanlarında temellenen çalışmalara dayanmakla birlikte; son yıllarda yapılan araştırmalara göre enformasyon paylaşımı (information sharing), herkesin benzer şekilde anlamlandığı enformasyonun yayılmasına sebep olmaktadır. Enformasyon paylaşımı yerine kullanılan alternatif bir ifade “anlamın toplumsal olarak inşası”dır. Örnek verilecek olursa bir hava durumu tahmininde yağmur yağacağıının ön görülmesi, diğer hava durumu tahminlerini de etkilemektedir. Enformasyon paylaşımı toplumsal bağlamda kurulan ortak yorumlamalara hizmet etmektedir.²²³ Bir başka deyişle bu

²²¹ A. Schutz, 1967.

²²² F. Collin, 1997, s.1.

²²³ S.M. Miranda, C.S. Saunders, “The Social Construction of Meaning: An Alternative Perspective on Information Sharing”, **Information Systems Research**, Vol.14, No:1, March 2003, s.87.

yaklaşımında enformasyon her bir bireyin karar verme sürecinde değerlendirilmeden önce toplumsal olarak inşa edilmiş biçimde hazır bulunmaktadır.

B. Haber ve Toplumsal İnşacılık

Haberin gerçekliği olduğu gibi yansıtmadığı, gerçekliği kuran/inşa eden bir metin olduğuna dair önerme, gerçeklikle haber arasında sorunlu bir bağlantı olduğunu varsaymaktadır. Haberin gerçekliği inşa ettiği önermesinin haber eleştirisindeki gelişimi esasen toplumsal kuramda gerçekliğin inşa edildiğinin vurgulanmaya başlamasıyla paralel bir seyir izlemiştir.²²⁴ Ancak öncelikle sosyolojik bir yaklaşım olarak inşacılığın ortaya atıldığı, ardından da haberin gerçekliği inşa ettiğine dair önermelerin gündeme geldiğini söylemek yerinde olacaktır.

McQuail medyanın etkilerine yönelik dört farklı zaman diliminden söz etmektedir.²²⁵ 20.yy.ın başlangıcından 1930'ların sonuna kadar devam eden birinci dönem I. Dünya Savaşı'nın propaganda stratejilerine dayanmakta ve medya iletilerine yönelik büyüyen bir korkuya öncülük etmektedir. 1960'ların sonlarına doğru biten ikinci dönem güçlü medya etkileri paradigmasını gözden geçirerek değiştirmiştir. Davranış değişiklikleri üzerindeki ana etkinin kişisel etki olduğu kabul edilmiştir. Klapper, dönemdeki bulguları şöyle özetler: Kampanyalar insanları etkilemez, var olan davranışlarımızı güçlendirici bir etkiye sahiptirler. Fikrini gerçekten değiştirenler üzerindeki medya etkileri ise minimal düzeydedir.²²⁶ Üçüncü dönem, 1970'lerde başlar ve bu dönemde yeni güçlü medya etkilerine yönelik araştırmalar baskındır.²²⁷ 1980'lerin başında başlayan ve şu anda geçerli olan dönem ise "toplumsal inşacılık" olarak adlandırılmaktadır. Bu aşamada güçlü ve sınırlı etkilerin birleştirildiği gözlenmektedir. Bir tarafta toplumsal gerçekliği, gerçekliğin

²²⁴ Ç. Dursun, 2004, s.40.

²²⁵ M. McQuail, **Mass Communication Theory: An Introduction**, Thousand Oaks, CA: Sage, 1994.

²²⁶ J. Klapper, **The Effects of Mass Communication**, New York: Free Press, 1960.

²²⁷ E. Noelle-Neumann, **Return to the Concept of Powerful Mass Media**, Studies of Broadcasting, 1973, s.67-112.

imgelerini çerçeveleyerek inşa eden güçlü medya etkileri, diğer yanda ise kitle iletişim araçları ve alıcı arasındaki etkileşimle sınırlanan medya etkileri söz konusudur.²²⁸

Tuchman'a göre haber yapılırken, profesyonellikten kaynaklandığı düşünülen bir takım kararların verilmesini belirleyen, tamamen haber kuruluşlarının kaygılarından, ilgilileridir. Haberle ilgili bütün kaygılar ve ilgiler ise, bu faaliyetin günlük yaşam içerisinde gerçekleşen bir faaliyet olmasının belirleyiciliği altındadır.²²⁹ Tuchman'a göre haber bize kendisini bir uzlaşımlar dizgesi tarafından yönlendirilen işaretler ve simgeler olarak değil; hakiki (actual) temsiller olarak sunmaktadır.²³⁰ Bu nedenle, günlük yaşantımızı doğal bir tavırla karşılamamızda haberler de belirleyiciliğe sahiptir.

Toplumsal inşacılık yaklaşımı daha güncel zamanlarda televizyon araştırmalarına da uyarlanmıştır. Lang ve Lang 1984 yılında yapmış oldukları çalışmalarda aşağıdaki sonuçlara varmışlardır:

- “1. Televizyon birleştirilen görüşlerle birbirinden uzak insanlar ve mekanlar arasında benzer bir anlam yaratmaktadır.
2. Yaşanan bir olayın sunumu izleyicilerin kamu sorunlarına katılımına ilişkin belirli bir ortak duyumu vermektedir,
3. İzleyiciler televizyondaki görüntüleri gerçek olarak algılar,
4. Televizyon sunumu diğer medyalara göre olaya ilişkin daha bütüncül bir resim sağlamaktadır.”²³¹

Genel bir ifade ile, toplumsal inşacılık yaklaşımına göre “haber yapılış eylemi gerçekliğin resmedilişinden çok gerçekliğin inşasına yönelik bir eylemdir.”²³² İşte bu inşa süreci aracılığıyla yapılan etnometodolojistler²³³

²²⁸ W. A. Gamson, A. Modigliani, The Changing Culture of Affirmative Action, R.G. Braungart ve M.M. Braungart (ed) içinde, **Research in Political Sociology**, Greenwich, CT: JAI Press, 1987, Vol. 3, s.137-177.

²²⁹ G. Tuchman, 1978

²³⁰ G. Tuchman, 1978, s.109.

²³¹ G.E. Lang, K. Lang, **Politics and Television Re-viewed**, Beverly Hills, CA: Sage, 1984, s.26.

²³² G. Tuchman, 1978, s.12.

düşünümsellik (reflexivity), ya da dizinimsellik (indexicality)²³⁴, Goffman çerçeveleme (framing) ve dışarıda bırakma (strip)²³⁵, Berger ve Luckman ise gerçeğin toplumsal inşası²³⁶ olarak formüle etmektedir.²³⁷ İnşacı yaklaşımın analiz prosedürü olarak kabul edilen²³⁸ çerçeveleme analizine geçilmeden önce “çerçeveleme” kavramının neye işaret ettiği, bu kavramla anlatılmak istenilenin ne olduğu ortaya konulacaktır.

C. Çerçeveleme Kavramı

İnsanın bilişsel kapasitesi, zaman ve uzamın sınırlılığı gibi etmenler nedeniyle bırakın dünyayı tikel bir olayı dahi ayrıntıların tümünü dahil ederek, tüm boyutlarıyla ve gerçekliğiyle algılayabilmek mümkün değildir. Olayları ve dünyayı anlamlandırmamızı belirleyen çerçevelerdir.

Toplumsal dünyanın doğası hakkında bildiğimiz her şey bu dünyadan aldığımız işaretleri nasıl çerçeveleyip yorumladığımıza bağlıdır.²³⁹ Çerçeveleme kavramının ilk kullanılışı Goffman’a dek uzanır. İnsanlar dünyalarında neler olduğunu yorumlarken, aynı zamanda sahip oldukları fikirlerin bir çatısını ya da şemasını da çıkarır. Goffman bunu “ana çatı” (primary framework) olarak adlandırarak; insanoğlunun toplumsal fenomeni anlayıp yanıtlamak yerine, gündelik yaşamı düzenleyip “çerçevelediğini”

²³³ Etnometodoloji (Budunbilim) insanların günlük yaşamda, toplumsal etkileşimler sırasında karşılaştıkları deneyimleri nasıl anlamlandırdıklarının ampirik incelemesidir. Etnometodologlar düzenin kendi başına bir gerçekliği olduğuna değil, onun ortam içinde bulunanlar tarafından o ortama mal edidiğine inanmaktadırlar. Bu yaklaşım “pratik eylemin rasyonel açıklanabilirliği” ile ilgilenmektedir.

²³⁴ H. Garfinkel, 1967.

²³⁵ E. Goffman, **Frame Analysis**, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1974, s. 182-185.

²³⁶ P.L. Berger, T. Luckmann, **The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge**, Anchor Boks, New York, 1966.

²³⁷ G. Tuchman, 1978, s.182-185.

²³⁸ G. Tuchman, a.g.e.

D’Angelo, Paul, “News Framing as a Multiparadigmatic Research Program”, **Journal of Communication**, 52, December 2002, s.880-888.

R.W. Neuman, W. Russell, M. R. Just, A. N. Crigler, **Common Knowledge. News and the Construction of Political Meaning**, Chigago: University of Chigago Press, 1992.

²³⁹ M. Edelman, “Contestable Categories and Public Opinion”, **Political Communication**, 1993, 10(3), s.231.

kabul etmektedir.²⁴⁰ Ona göre, çerçevelerin bazıları varlıkların, önermelerin ve kuralların bir sistemi olarak açık seçiktir; diğer büyük bir kısmı ise bir yaklaşımın veya bakış açısının bilgisini sağlamada yetersizdir. Bununla birlikte, yapılandırma düzeyi ne olursa olsun her çerçeve kullanıcılarına, çerçevenin sınırları içinde tanımlanan görünüşte (gerçek olmayan) sınırsız sayıdaki somut olayların belirlenmesi, kavranması ve adlandırılması için olanaklar vermektedir.²⁴¹ Goffman'ın çalışması, metaforları ortaya çıkarmakta ve modern toplumlarda yaygın olarak paylaşılan tavırları aydınlatmaktadır. Goffman'ın çalışmalarının temelinde toplumu ve toplum bilimini yöneten metaforların yeniden inşası yatmaktadır. Ona göre insan davranışına ve yaşantısına ilişkin temel fikirlerimizin özünde bölgesel/anadile özgü (vernacular) sözcükler bulunmakta ve bu nedenle de karmaşık bir ağa sahip olmaktadır. Goffman'ın çalışmalarında Batı'nın kendilik (self) uyarlamasına, bunun büyük ölçüde bir toplumsal inşa olduğu söylenerek karşı çıkılmaktadır. "İrrasyonel" ya da "akıl dışı" olarak nitelendirilenlerin de Batı kültürünün inşası olduğunu belirtmektedir.²⁴²

Fotoğraf makinelerinin vizörleri, belirli bir momenti ölümsüz kıldığımız fotoğraflarımızı koyduğumuz materyaller, kitapların boyutları, aynalar vs. gerçeğin belli yönlerini kapsarken, bazılarını dışarıda bırakan çerçevelerdir. Gözlerimizin bile bize gerçekliğin belli boyutlarını gösterdiğini düşündüğümüzde, çerçevesiz bir dünya pratiğinin insanoğlu için mümkün olmadığı sonucuna varabiliriz.

Tanım olarak çerçeveleme olayları sınıflandırmaya, yorumlamaya ve kısa sürede anlamaya yardım etmektedir.²⁴³ Diğer bir anlatımla, bir durumdaki

²⁴⁰ E. Goffman, 1974.

²⁴¹ E. Goffman, a.g.e., s. 21.

²⁴² T. J. Scaff, "The Structure of Context: Deciphering Frame Analysis", **Social Theory**, 23:4, December 2005, s.368.

²⁴³ G.M., Kosicki, "Problems and Opportunities in Agenda Setting Research", **Journal of Communication**, 43, 1993 Spring, s.112.

değer yargısının sunulmasında veya problemlerin seçilmesinde kurnazca yapılan değişikliklere işaret etmektedir.²⁴⁴

Stephen Reese'den ödünç alınan sözlerle çerçevelerin en genel tanımını şöyle yapılabilir:

“Çerçeveler, toplum tarafından paylaşılan ve zaman içinde değişmeyen ilkeleri düzenler. Bu işlem sembolik olarak toplumsal dünyayı anlamlı şekilde yapılandırır.”²⁴⁵

Reese'in dikkat çektiği gibi kültürel olarak inşa edilen çerçeveler, zamanın üzerinde geçmeyen bir etkiye sahiptir. Kültürel olarak inşa edilen çerçeveler uzun bir zaman periyodunda büyük bir toplumsal grubun girdisi ile oluşmaktadır. Çerçeveler eğer çabuk değişen bir özellik arz etmiş olsalardı, toplumun üyeleri diğerlerinin bilgisine ve çerçevelere uygun hareket etmeye bağımlı olmazlardı. Sonuç olarak, çerçeveler toplumsal kurumlarla ve süreçlerle içli dışlı bir bağlantı içinde olduklarından; toplumdaki istikrar, çerçevelerdeki istikrarı sağlamaktadır. Tekrar edilen bağlantılarla kurgulanan çerçeveler bireyler tarafından kabul edilmekte ve bireyler dünyayı bu çerçevelere göre anlamlandırmaktadırlar.

Çerçeveler nispeten sabit kültürel yapılar olarak kabul edilebilirler. Öte yandan yeni çerçeveler de zaman zaman yaratılmakta ve var olan çerçeveleri değiştirmekte ya da eski çerçeveleri kullanımdan düşürmektedir.²⁴⁶ Bu durum çerçevelerin bir yandan kuşaklar boyunca aktarılacak devam ettiğini, bir yandan da konjonktürel gelişmelere bağlı olarak değişim gösterdiğini ortaya koymaktadır. Çerçevelerin hem tarihsel ve kültürel izler taşıyarak süreklilik gösterdiği; hem de yaşanan zamana göre yeniden şekillendiği söylenebilir.

²⁴⁴ S. Iyengar, **Is Anyone Responsible: How Television Frames Political Issues**, The University of Chicago Press, 1991, s.11.

²⁴⁵ Reese'den aktaran J. K. Hertog, D.M. McLeod,, **A Multiperspectival Approach to Framing Analysis: A Field Guide**, Reese, Stephen D., Gandy, Oscar H., Grant, August E. (ed.) içinde, 2001, s.140.

²⁴⁶ J.K. Hertog, D.M. McLeod, 2001, s.145.

Çerçeveler olayları tanımlamaktadır. Bir nedensel durumun hangi faydaları sağlamak amacıyla yapıldığını ve neye mal olduğunu, genel yaygın kültürel değerlerle ölçülen terimlerle belirlemektedir. Probleme neden olan güçleri ortaya koymakta; duruma ve onun etkilerine bir değer biçmektedir. Problemin olası etkilerini bildirerek, 'haklı' ve 'adil' bir çözüm önermektedir. Haber çerçevesi:

- Problemi tanımlar,
- Olaya tanı koyar,
- Olaya ve etkilerine değer biçer,
- Çözüm önerir.²⁴⁷

Bazen devam eden süreçteki toplumsal değişimler, yeni metaforlar, anlatılar, mitler, enformasyonlar, bilgiler hatta dünyaya yeni bakış açıları oluşmasına neden olmaktadır. Bu kültürel özellikler var olan çerçeveleri değiştirebileceği gibi yenilerini kurup eski olanların kullanımına son da verebilir. Bilgisayar çağının gelişi yaşamları değiştirerek, iş ilişkilerini yeniden tasarlamış, yeni anlamlara gelen farklı iletişim çeşitlerine olanak sağlamıştır. Tüm bu değişimler bir kültür içerisinde yer alan çerçeveleri değiştirme potansiyeline sahiptir. Popüler kültürdeki yeniliklerden kaynaklanan beğeni, tercih ve inanç dalgalanmaları da çerçevelerde değişikliğe neden olabilmektedir. Benzer şekilde modadaki, televizyon programlarındaki, daha geniş bir izleyici kitlesine sahip olan etkin sinema filmlerindeki değişiklikler dahi çerçeveler üzerinde belirleyici olabilmektedir.²⁴⁸ Ancak çerçeveleme pratiğinin kendisi ve çerçevelerin varlığı değişmemekte, her zaman sabit kalmaktadır.

Hertog ve McLeod²⁴⁹ her bir çerçevenin toplumsal gerçekliği düzenleyen ilkeler sağlasa da, çerçevelerin bu ilkelerden daha fazlası olduğunu düşünmektedirler. Çerçeveler kendi içeriklerine sahip olmakla

²⁴⁷ R. Akhavan, M ve J. Ramaprasad, **Framing Beijing**, Gazette, 2000, Vol.62(1), s.47

²⁴⁸ J.K. Hertog, D.M. McLeod, 2001, s.146.

²⁴⁹ J.K. Hertog, D.M. McLeod, a.g.e.

birlikte, yeni bir içerik oluşturmak için bir dizi kurala da bağlıdırlar. Tüm içerikler çerçeveye ilişkilidir. En önemli içerikler doğrudan ve sıkı bir şekilde öteki içeriklerle bağlanmıştır. Bir içeriğin harekete geçirilmesi aynı anda diğer çok sayıda içeriği de harekete geçirmektedir. Anlam çok sayıda içeriğin işlevi ile bağlantılı diğer içeriklerin harekete geçirilmesiyle ve onlar arasındaki ilişkinin kopyalanmasıyla oluşturulmaktadır.²⁵⁰ Örneğin bir olayın milliyetçi bir çerçeve ile inşa edilmesi, beraberinde zenofobi²⁵¹, militarizm, atavizm²⁵² çerçevelerini de harekete geçirebilmektedir.

Ç. Çerçeveleme ve İdeoloji

Çerçeve ve ideoloji kavramalarını birbirinden ayırabilmek oldukça güçtür. İdeolojinin mi çerçevelerden oluştuğu yoksa, çerçevelerin mi ideolojinin içerisinde yer aldığı muğlaktır.

Hackett, çerçevelemeyi ideoloji kavramının kullanımlarından biri olarak tanımlamaktadır. Ona göre çerçeveleme gazetecileri ve diğer medya çalışanlarını da kapsayan toplum üyeleri tarafından kullanılan “derin bir yapı”dır.²⁵³

Her bir toplumda, o toplumun üyelerinin çoğunluğu tarafından karşı konulmaksızın kabul edilen, baskın bir ideoloji bulunmaktadır. Bununla birlikte toplumdaki tüm gruplar bilinçli ya da bilinçsiz bir biçimde baskın ideolojiyi kabul etmemektedir. Karşıt ideolojiler toplumların kendi tarihinden, diğer kültürlerle olan etkileşimlerinden ve toplumsal yapıdaki çatışmalardan kaynaklanmaktadır.²⁵⁴ Ancak bu tür ideolojilerin çoğunluğun ideolojisine kurban edildiği, bir başka anlatımla çoğunluğun ideolojisinin izin verdiği ölçüde kendini ifade edebildiği unutulmamalıdır.

²⁵⁰ J.K. Hertog, D.M. McLeod, a.g.e., s.140.

²⁵¹ Yabancı Düşmanlığı

²⁵² Ciddiyetçilik

²⁵³ R. A Hackett, Decline of a Paradigm? Bias and Objectivity in News Media Studies, **Critical Studies in Mass Communication**, 1984, 1(3).

²⁵⁴ S. Hall, The Rediscovery of 'Ideology': Return of the repressed in Media Studies", **Culture, Society and the Media**, New York, 1984.

Birbirlerinden farklı kavramlar olsalar da, çerçeveler ve ideolojiler birbirleriyle yakın ilişki içerisinde. İdeoloji, toplumun üyeleri tarafından, paylaşılan dünyaya ilişkin ortak algılayışı tasarımlarken belirli çerçeveleri kullanır.

Bazı çerçeveler belirli bazı ideolojilerle diğerlerine göre daha çok örtüşmektedir. Çerçeveler çevresellik, ekonomi, siyaset ve din gibi kültürel olarak inşa edilen konularla içeriği birbirine bağlar. Konuların ötesine giden ideoloji, her bir konusal alanın içerisindeki belirli çerçeveleri saptamasa da ayrıcalıklı hale getirir. Belirli çerçeveler belirli ideolojik yapılara daha uygun olsalar da, çerçeveler bütünüyle ideolojiler tarafından saptanmazlar. Çerçeveler ideolojilere göre daha dar bir şekilde anlamlandırılırlar ve birden fazla çerçeve belirli bir ideolojiye uygun olabilir. Zaman zaman toplumsal gruplar farklı ideolojik yaklaşımlar gösterebilir de belirli konularda aynı çerçeveye uygun da hareket edebilirler.²⁵⁵ Bu duruma, Türkiye’de son yıllarda kendilerini antiemperyalizm temelinde “ulusalcı” olarak tanımlayanlar ile ırkçılık temelinde “milliyetçi” olarak niteleyen bazı ideolojik çevrelerin; toprak bütünlüğü, tam bağımsızlık gibi çerçevelere ironik bir biçimde sahip çıkması örnek gösterilebilir. Buradan hareketle, ideolojilerin içinde birbirinden farklı bakış açılarına göre biçimlenen çerçevelerden oluşmuş amorf bir yapı gözlenebileceği söylenebilir.

D. Toplumsal Gerçekliğin İnşası Olarak Haber Çerçeveleme

İletişimciler inanç sistemlerini organize edip, onlara rehberlik eden çerçeveye yargıları ne söyleyeceklerine karar verirken bilinçli ya da bilinçsiz olarak kullanırlar.²⁵⁶ İletişim bilimlerindeki çerçeve teriminin kökeni fotoğraf ve sinemaya dayanmaktadır. Bu bağlamda çerçeveleme kamera açısı ve görsel iletinin biçimlendirilişindeki perspektifle ilgili olarak

²⁵⁵ J.K. Hertog, D.M. McLeod, 2001, s.144-145.

²⁵⁶ R. Entman, Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm, **Journal of Communication**, Autumn 1993, 43,4, s. 52.

kullanılmaktadır. Televizyon haberlerinin sunuluşunda olduğu gibi yazılı medya metinlerinin yapımında da çerçeveler kullanılmaktadır.²⁵⁷ Bir başka ifadeyle insan deneyimiyle oluşturulan ve bu deneyimlerin haber yapımında olduğu gibi doküman haline getirilen tüm formlarının çeşitli çerçeveler içerdiğini söyleyebiliriz.

Son altmış yıldır kitle iletişim araştırmalarında ortaya konan bazı önermeler şu sonuca varmaktadır: “haber toplumsal olarak inşa edilen bir gerçektir, objektif bir gerçeğin yansıması değildir”²⁵⁸ Haberlerin toplumsal inşasında etkili olan en dikkat çekici faktörlerden birisi de “çerçeveleme”dir. Haber çerçevesi, bir olayla ilgili haberi sunarken kullanılan, haberde nelerin içerileceğini, nelerin dışarıda bırakılacağını belirleyen genel bağlamdır.

Tıpkı özenle oyulmuş tahtadan bir fotoğraf çerçevesinin, kitle ürünü olan metal bir çerçeveden farklı duygular uyandırması gibi; haber medyası da bir olay ya da konuya seçtikleri haber çerçevesi aracılığıyla farklı bir ton sağlar. Mimarlıkta da pencere çerçeveleri bir evi inşa etmede kullanılan düzenleyici yapılardır. Benzer şekilde, haber çalışmalarında da çerçeveler haber öykülerinin inşasında kullanılan düzenleyici fikirlerdir.²⁵⁹

Doğumdan ölüme kadar, bir toplumun tüm üyeleri, kültürün önemli çerçevelerinin sembolik temsili ile karşı karşıya gelirler. Çerçeveler yalnızca politikada, retorikte ya da büyük araştırma potansiyeline sahip metinler olan haberlerde bulunmamaktadır. Aynı zamanda eğlence programlarında, toplum üyelerinin sohbetlerinde, reklamlarda, popüler müzikte hatta mimaride dahi karşımıza çıkabilmektedir. Kültür, çerçeveler aracılığıyla nüfuz etmektedir. Çerçeveler bizim toplumsal fenomeni anlamlandırışımızı aşağıda açıklandığı şekilde yapılandırır:

²⁵⁷ M. McCombs, S. Ghanem, **The Convergence of Agenda Setting and Framing**, Reese, Stephen D., Gandy, Oscar H., Grant, August E. (ed.) içinde, 2001, s.71.

²⁵⁸ P. J. Shoemaker, S. D. Reese, **Mediating the Message: Theories of influences on Media Content**, White Plains, NY: Longman, 1996, s.21.

²⁵⁹ J. W. Tankard, 2001, s.99.

- “1. Çerçeveseler hangi içeriğin toplumsal bilgi açısından tartışmaya değer olduğunu kararlaştırır. Bir fenomen çerçevenin “içinde” kategorize edilirken, diğer fenomenler “dışarıda” bırakılır. Örneğin, eğer ilaç alımı “uyuşturucu” anlamında kullanılmışsa “suç ve ceza” konusu ekseninde çerçeveselenir. Böyle bir çerçeveleme ilaçların hastalıkların tedavisindeki gücünün önemini anlatım dışında bırakır. Ancak kamu sağlığı temel alınır; bu durum önem kazanıp, çerçevenin içinde kategorize edilir.
2. Çerçeveseler, çeşitli bireylerin, grupların, örgütlerin ve kurumların oynadıkları rolleri tanımlayarak yapılandırır. Belirli bir grup, toplumsal bir sorunu çözmeye etkili bir aktör olarak çerçevelenebileceği gibi, aynı grup önemsiz olarak da çerçevelenebilir. Hatta farklı bir çerçevelemeyle, bahsi geçen grubun problemin kendisiymiş gibi algılanması sağlanabilir.
3. Çerçeveseler farklı inançlar, değerler ve eylemler arasındaki ilişkinin ana hatlarını belirlerler. Belirli ilişki çeşitleri, çerçeve tarafından ayrıcalıklı olarak sunulur mantıklı ve uygun olarak kurgulanır. Halbuki diğer ilişkiler yasalara aykırı, uygunsuz ve imkansız olarak betimlenir.
4. Dil kullanımı, cümle yapısı, “kod” sözcükler ve kod açıklayıcıları içeren sembolik bir konu temsili, hangi çerçevenin tercih edildiği ile belirlenir.
5. Çerçeveseler içerik alanı belirlerken bazı değerleri ve amaçları merkezi konuma, diğerlerini ikincil konuma yerleştirerek betimlerler.”²⁶⁰

Gerçeğin her türlü hikâye edilişi birçok şey arasından önemli olarak seçilenlerin sunulması, diğerlerinin bilinçli ya da bilinçsiz olarak görmezden gelinmesini beraberinde getirmektedir. Her haber metni dünyanın nasıl işlediği, neyin önemli olduğu, neyin anlamlı olduğu ve ne yapılması gerektiğini kendince öne sürmektedir.²⁶¹ Hedef kitle farkında olmadan bu tercihleri takip etmektedir. Herhangi bir haberi tüketen bir birey metinde yer alan çerçeveseleri çoğu zaman fark etmemekte ya da “doğal” olarak kabul etmektedir.

Haber sosyologları çerçeveleme metaforunu, gazetecilerin nasıl çok miktardaki enformasyonu hızlı ve rutin bir şekilde hazırlayıp işlediklerini

²⁶⁰ J.K. Hertog, D.M. McLeod, 2001, s.143.

²⁶¹ M. Schudson, **The Sociology of News**, First Edition, USA, Quebecor World Book Services, 2003, s.35-36.

anlamaya yarayan önemli bir keşif olarak ortaya koymuşlardır.²⁶² Haber çerçeveleme kavramı eski “nesnellik ve yanlılık” paradigmasına karşı bir alternatif önerdiği için büyük önem arz etmektedir. Çerçeveleme pek çok açıdan yanlılık paradigmasından ayrılmaktadır. Öncelikle çerçeveleme daha sofistike bir kavramdır. Yandaş ya da karşıt, lehte ya da aleyhte, negatif ya da pozitif gibi klişelerin çok daha ötesine gitmektedir. Çerçeveleme fenomenlere dair daha karmaşık duygusal yanıtlar ve bilişsel bir boyut ekleme olasılığı vermektedir.²⁶³ Haber çerçeveleme kitle iletişim araçlarının iletilerini toplumsal, kültürel ve bilişsel bir düzlemde ele alan bir kavramsallaştırmaıdır.

“Çerçeveleme” kavramını ilk kez kullanan Goffman’ın ardından, kavramı geliştiren Tuchman, medya çerçevelerine vurgu yapmıştır. Haberle ilgili bir çalışmada çerçeveleme yönteminin uygulanabilirliğini ilk defa Making News adlı çalışmasında ortaya koyan Tuchman, medya çerçevelerinin gündelik yaşamın parçalarını düzenlediğini belirtmiştir.²⁶⁴ Tuchman’ın çalışması, haberlerin gazetecilerin neyi nasıl yazacaklarıyla ilgili spontane kararlardan ziyade, habere konu olan olayları yazmak için önceden var olan çerçevelerin kullanılmasıyla oluşan bir takım somutlaştırılmış örgütsel rutinler tarafından yönetildiğini göstermektedir. Tuchman çerçeveleme terimini haber çerçevelerinin yaratılışında haberdeki rutin prosedürün rolünü vurgulamak için kullanmıştır. Bu prosedürler sürekli olarak belirli yerlerin ve fikirlerin gösterilmesine yardımcı olurken, diğerlerinin önünü kapatmakta veya onları ortadan kaldırmaktadır.²⁶⁵

Haberi gerçekliğı inşa etmenin bir metodu olarak tanımlayan Tuchman, haberin kamuoyunun bilmek istediklerinden çok örgütsel gereksinmelerin yansıdığı bir çerçeve olduğunu düşünmektedir. Haber paylaşılan bir

²⁶² J. Greenberg, **Framing and Temporality in Political Cartoons: A Critical Analysis of Visual News Discourse**, CRSA/RCSA, 39.2, 2002, s.183.

²⁶³ J. W. Tankard, **The Empirical Approach to the Study of Media Framing**, Reese, Stephen D., Gandy, Oscar H., Grant, August E. (ed.) içinde, 2001, s.96.

²⁶⁴ G. Tuchman, 1978, s.192.

²⁶⁵ G. Tuchman, a.g.e.

toplumsal fenomeni tanımlama aşamasında aynı zamanda onu inşa etmektedir. Berger ve Luckman'a atıfta bulunan Tuchman, doğduğumuzda seleflerimizin bize bıraktığı verili bir dünyaya doğduğumuzu söyler. Tüm bu verili (patrimonial²⁶⁶) dünyaya karşın, bireyin günlük etkileşimleriyle belirgin hale getirilerek şekillendirdiği bir dünyanın varlığına da vurgu yapar. Bu önermeden hareketle, haber çalışanı haber öyküsü geçmişte her ne ise, yeni bir haber öyküsü oluştururken de onu yürürlüğe koyar. Toplumsal anlamların yürürlüğe konuluşu sırasında, anlamlar değiştirilebilir. Ancak iş yapış pratiği değişmemektedir.²⁶⁷

Yukarıdaki açıklamaların ışığında verili toplumsal anlamların içine doğan öznenin, aynı zamanda bu anlamları inşa ettiği sonucuna varılabilir. Verili toplumsal anlamların bağlamından kopararak yeniden inşa edilmesi ile gerçekleşen değişime karşın; inşa edilmiş bu yeni yordamın gelecek kuşaklara bırakılması işlemi sonsuz kere tekrar etmektedir.

Medya çerçeveleri, okuyucuların toplumsal dünyada meydana gelen çok sayıda olayı; kendilerine anlamlı gelen bir şekilde “yerleştirmelerine (locate), algılamalarına (perceive), kimliklendirmelerine (identify) ve etiketlemelerine (label)” olanak sağlamaktadır. Çerçeveleme aslında seçmeyi ve dikkat çekmeyi içerir. Çerçeveleme görünen bir gerçeğin belli boyutlarının seçilmesi ve onların bir iletişimsel metinde bariz hale getirilmesidir. “Bariz hale getirme” ifadesiyle anlatılmak istenen enformasyonun bir kısmının izleyici için daha görünür, daha anlamlı ya da daha çok hafızada kalacak hale getirilmesidir.²⁶⁸

Çerçeveleme kavramı ile ilgili daha yakın dönemde yapılan çalışmalardan bir tanesi Entman'a aittir. Entman “haber çerçevesi” kavramının arıtılması üzerine odaklanmıştır:

²⁶⁶ Atadan kalma

²⁶⁷ G. Tuchman, 1978, s.195-196.

²⁶⁸ R. Entman, 1993, s.52.

“Çerçeveseler olayları tanımlar. Genellikle yaygın kültürel değerlerle ölçülen terimler aracılığıyla, bir nedensel durumun hangi çıkarlar amacıyla yapıldığını ve neye mal olduğunu belirler. Soruna neden olan güçleri ortaya koyar. Duruma ve onun etkilerine bir değer biçer. Sorunun olası etkilerini bildirerek, “haklı”, “adil” bir çözüm önerir.”²⁶⁹

Norris ise çerçeveseler aracılığıyla hangi klişelerin ya da kalıpların düzenlenip kuvvetlendirildiğini vurgulamaktadır:

“Haber çerçeveseleri anahtar kavramları, stok değerleri ve klişeleşmiş imgeleri metindeki gelişmenin bazı belirli yanlarını kuvvetlendirmek için sarmalar. Çerçevelemenin özü, özel bir yorumlama vasıtasıyla önceliklenen bazı durumların, olayların ya da gelişmelerin diğerlerinin arasından seçilmesidir.”²⁷⁰

Tankard, Hendrickson, Silberman, Bliss ve Ghanem gibi araştırmacılar, medya çerçevesini vurgulama, hariç tutma ve ayrıntılandırma aracılığıyla konunun ne olduğunu ortaya koyan; haber metnini oluşturan haber içeriği için merkezi düzenleyici fikir olarak tanımlanmaktadır. Dışarıda tutma ya da dahil etmeme de zaman zaman önemli bir özellik olarak kabul edilse de, bu alandaki çalışmalardaki genel strateji gündemden gündeme başarılı bir şekilde hareket eden çerçeveselerin kökeni ve dönüşümü üzerine vurgu yapmaktadır.²⁷¹ Özetle, toplumsal ve kültürel birikimin doğal bir sonucu olarak habere dahil edilen çerçeveseleri belirleyen etmenlerden birisi de hiç kuşkusuz gerçekliğin izleyiciye hiç sunulmayan ya da örtbas edilen nitelikleridir.

Buraya kadar anlatılanlardan hareketle haber çerçeveselerinin gazetecilerin söylemi inşa ederken rutin olarak kullandıkları seçme, vurgulama, dışarıda tutma ve sunmaya yarayan; gözle görülür bir biçimde

²⁶⁹ R. Entman, a.g.e, s.52.

²⁷⁰ P. Norris, *The Restless Search: Network News Framing of the Post Cold War World*, **Political Communication**, 1995, 12(4), s.358.

²⁷¹ Tankard, Hendrickson, Silberman, Bliss ve Ghanem'dan aktaran M. McCombs, S. Ghanem, 2001, s.70.

fark edilmeden metni kuşatan prensipler oldukları söylenebilir.²⁷² Scheufele gazetecilerin verilen bir konuyu nasıl çerçevelediklerine ilişkin en azından beş potansiyel belirleyiciden söz eder:

“Sosyal normlar ve değerler, kurumsal baskılar ve sınırlamalar, haberle ilgili kişi ya da grubun baskısı, gazetecilik rutinleri ve gazetecilerin ideolojik ya da politik yönelimi.”²⁷³

Sıralanan potansiyel belirleyiciler, çerçevelerin karmaşık yapılarını ortaya koymaktadır. Çerçevelerin yapısı ve işleyişi tek bir nedensellik bağı ile ortaya konamamaktadır. Bu nedenle haberde kullanılan çerçeveleri belirlemek ve analiz etmek çok katmanlı düşünmeyi gerektiren, zorlu ve karmaşık bir analiz süreci olarak kabul edilmektedir.

1. Haber Çerçeveleme Teorisi

Medya araştırmaları uzunca bir süredir gazetecilerin gerçekliğin toplumsal inşasında önemli bir rolü olduğunu kabul etmektedir. Lippman²⁷⁴ haber medyasının izleyiciler için gündemi belirleyip öne çıkararak gerçekliğin bir resmini inşa ettiğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde Carey, bağlamın gerçeğin doğasından çok gazetecilik pratiklerine dayandığı söylemektedir. Gazeteciler tarafından kaleme alınan haber öyküleri bir miktar objektif dünya olmaktan çok, gerçeği yapış (reality-making) pratiklerini ortaya koymaktadır.²⁷⁵ Pek çok araştırmacı haberlerin nasıl oluşturulduğu ve inşa edildiği ile uğraşmaktadır. Yıllardır haberlerdeki yanlılığın köklerini araştıran araştırmacılar, haber seçimlerinde bireysel tercihlerden çok (muhabirlerin tercihleri gibi) yapısal ve işlevsel sınırlandırmaların daha belirleyici olduğunu

²⁷² L. Ashley, B. Olson, Constructing Reality: Print Media's Framing Of The Women's Movement, 1966 to 1986, **Journalism and Mass Communication Quarterly**, Summer 1998, 75,2, s.264.

²⁷³ D. A. Scheufele, Framing as a Theory of Media Effects, **Journal of Communication**, 49(1), 1999.

²⁷⁴ W. Lippman, **Public Opinion**, New York: Harcourt, Brace&Co, 1922, s.29.

²⁷⁵ J. W. Carey, **The Dark Continent of Amerikan Journalism in Robert Karl Manoff ve Michael Schudson**, New York, Pantheon Books, 1986, s.193.

iddia etmektedirler.²⁷⁶ Çerçeve analizinin temelinde bu önerme yer almaktadır. Haber metinlerinde çerçevelerin olduğunu söylemek, haberlerin olayları tüm öğeleriyle aktarmak yerine, onları yapılandıran bir özellik arz ettiğini kabul etmektir.

En temel düzeyiyle haber çerçeveleri algılanabilen şemalardır. Gazeteciler yaygın olarak olayların haber metninde akışını kolaylaştırmak, öncelikleri belirlemek ve yapılandırmak için haber çerçevelerini kullanmaktadırlar.²⁷⁷ Haber içeriğinin objektif bir nitelik taşımadığını kanıtlayacak yeterli sayıda medya haber araştırması yapılmıştır.²⁷⁸ Gerbner bütünüyle ideolojiden uzak, apolitik, partizan olmayan haber toplama ve bildirme sisteminin olmadığına işaret eder.²⁷⁹

Haber medyası, sadece varolan sosyo ekonomik yapı ve hükümet politikalarından değil, kendi örgütsel kısıtlamalarından da etkilenmektedir. Medya içeriği hem sosyokültürel fenomenin hem de kurumların yapısal kısıtlamalarını yansıtmaktadır. Bu bağlamda, haber çerçeveleme haber metinlerinin çeşitli boyutlarını ortaya koymayı sağlayan kullanışlı teorik bir analiz biçimidir.²⁸⁰

Haberin toplumsal dünyanın temsili olduğuna dayanan çerçeveleme teorisine göre; çerçeve iletişimci, metin, izleyici, kültür ya da toplumun kendisinde olmak üzere dört farklı zeminde meydana gelmektedir. Öncelikle iletişimciler bilinçli ya da bilinçsiz olarak çerçeveleri üretirler. Metinlerin içerdiği çerçeveler belirli anahtar sözcüklerin varlığı ya da yokluğu, mevcut

²⁷⁶ C. L. Coleman, H. Hartley, J. D. Kennamer, "Framing Claimsmakers Frame in News Coverage of Direct-to-Consumer Advertising", **J&MC Quarterly**, Vol. 83, No.3 Autumn 2006, s.548.

²⁷⁷ P. Norris, 1995, s.357.

²⁷⁸ Bu araştırmalara örnek olarak bakınız: 1- P.J. Shoemaker , S.D. Reese, 1996.

2- H. J. Gans, **Deciding What' News**, New York, Pantheon Books, 1979.

3- E.S. Herman, N. Chomsky, **Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media**, New York: Pantheon Books, 1988.

²⁷⁹ G. Gerbner, Ideological Perspective and Political Tendencies in News Reporting, **Journalism Quarterly**, 1964, s.41.

²⁸⁰ S. Kweon, A Framing Analysis: How Did Three U.S. News Magazine Frame about Mergers or Acquisitions, **JMM**, 2000, Vol.2, No.III /IV, s.167.

söz öbekleri, klişe imgeler, enformasyon kaynakları ile olaylar ya da hükümler kümesinin tematik olarak güçlendirilmesini sağlayan sözcükler aracılığıyla ortaya konur. Daha sonra alıcılar iletişimcilerin çerçevelerini yorumlarken, kendi kişisel çerçeveleri tarafından yönlendirilirler. En son olarak toplum, en geniş anlamıyla çoğunluk tarafından istenilen mevcut çerçevelerden oluşmaktadır.²⁸¹ Gazetecilerin haber metinlerini oluştururken kullandıkları çerçevelerin haber metinlerinde yer aldığı, haber metinlerinde yer alan çerçevelerin alımlayıcıların çerçeveleriyle yeniden ancak toplumsal çoğunluğun çerçevelerinin izin verdiği sınırlar dahilinde yeniden değerlendirildiği söylenebilir. Bir anlamda haber metinlerindeki çerçeveler anlamlandırılırken kapsamı genişlese de, toplumsal yapının sınırları sabit bir ortak payda oluşturmaktadır.

Siyaset bilimi, sosyoloji ve medya araştırmacılarının bir dizi yaklaşımı çerçeveler ve çerçeveleme çalışmalarını bir yandan kutsarken, bir yandan da eleştirmektedir. Araştırmacıların çerçeveleme ve çerçevelerle ilgili çalışmalara yaklaşımı farklı şekillerdedir. Çerçeveleme teorisi, kavramsal açıklığa sahip olduğu için kutsanmakta ve medya alanında geçerli en yaratıcı çözümleme çalışmalarının bazılarını mümkün kılmaktadır. Bulguları, metodolojik anlayışı ve teorik sonuçları biriktirilemez olduğu içinse eleştirilmektedir. Bazı araştırmacılara göre pozitif bilimlere eşlik eden kümülatif öğrenme, çerçeveleme analiziyle mümkün olmamaktadır.²⁸²

Hertog, bu eleştirilere yanıt verilmesi adına, çerçeveleme çalışmalarının zamana meydan okuyan, her bir konu ve çalışma için yeniden kurulmak yerine farklı konular üzerinde geçerli olan, geniş bir kesim tarafından uzlaşmış ve görece sabit bir dizi kültürel çerçeve ve ikincil (tali) çerçevelerden oluşturulması gerektiğini düşünmektedir. Çok sayıda araştırmacının toplumda çerçevelerin rolü ile ilgili beklentilerini buluşturabilmek için, çerçeveler yaygın olarak inanılan ve “görece sabit” bir özellik göstermek zorundadır. Çerçeve çalışmaları aynı zamanda bir dizi

²⁸¹ R. Entman, 1993, s.52-53.

²⁸² J.K. Hertog, D.M. McLeod, 2001, s.139.

ikincil (tali) çerçevenin dahil edilebileceği eklemlenebilir bir özellik de göstermektedir. Çerçeveleme araştırmaları daha önce yapılan çalışmalarda var olan çerçevelerin yeniden gözden geçirilmesi ile başlamalı ve sonuçta onları kullanmalı ya da doğruluğunu sorgulayarak onlarla mücadele etmelidir.²⁸³ Bu ifade çerçeve analizinin kümülatif olmadığı şeklindeki eleştirilere cevap niteliğindedir. Çerçeve analizinin kümülatif bir özellik göstermemesinin nedeni, eksik ya da yanlış bir izlek olmasından değil; çerçevelerin oluşumuna zemin hazırlayan etmenlerin eklemlenebilir bir özellik göstermesinden kaynaklanmaktadır.

Hackett çerçevelemenin kullanışlı bir analiz olduğunu belirtmektedir. Çünkü çerçeveleme, haberlerin ele alınışının yüzeysel görünümünün altına inmemizi sağlayarak, bizi saklı niyetlerle karşı karşıya getirmektedir. Hackett'a göre ideoloji kavramı, yanlışlık kavramının çok daha ötesindedir. Hackett haber medyasının sıklıkla sunduğu olaylar aracılığıyla ideolojiye bir çatı sağladığını savunur. Örneğin Reagan döneminde El Salvador'da meydana gelen çatışma hükümet ve arkasından da haber medyası tarafından milli güvenlik çerçevesiyle sunulmuştur. Oysaki bu konunun kuşkusuz farklı şekillerde de çerçevelenebilmesi mümkündür. Örneğin zengin ve güçlü millet ile güçsüz ve fakir milletin çatışması şeklinde...²⁸⁴ Bu örnekten hareketle, haber çerçevelerinin oluştuğu bağlam da düşünüldüğünde genel olarak iktidar ve güç odaklı bir yapı arz ettikleri söylenebilir. Çünkü haber çerçeveleri bir anlamda mevcut ideolojinin taşıyıcısıdır. Toplum genelinde meşrulaştırılmış olan baskın ideolojinin yeniden üretimine hizmet etmektedirler.

Çerçeveleme analizi, haber metnlerinin üslubu ve genel odağı aracılığıyla nasıl çerçevelendikleri sorusuna yanıt sağlamakta; ayrıca şu sorulara yanıt aramaktadır: Hükümet, siyasi haberlerin aktarımını nasıl etkilemektedir? Haber medyası kendi özgün hikâyesine odaklandığında,

²⁸³ J.K. Hertog, D. M. McLeod, 2001, s.159.

²⁸⁴ R. A. Hackett, 1984.

haberleri nasıl aktarmaktadır? Medyanın haber seçimini belirleyen değerler nelerdir? ²⁸⁵

Çerçeveleme analizinin ilk adımı, çeşitli çerçeveleri oluşturan merkezi içerikleri tanımlamaktır. İkinci aşamada en önemli anlatı bulunmaya çalışılır. Anlatılar düzenlemeye yönelik güçlü aygıtlardır. Çerçeveler çok sayıda birbirinden farklı fikir ve enformasyonu düzenleyen ideal anlatılara sahiptir. Her çerçeve kendine has bir sözcük dağarcığından oluşur. Yinelenen sıfatlar, zarflar, fiiller, zaman ekleri ve isimleri tanımlamak suretiyle çerçeveleri ortaya çıkarmak etkili bir çaba olmamakla birlikte; yine de metinlerdeki çerçeveleri belirlemede kullanılan yollardan biridir. Örneğin kürtaj haberlerinde; “cenin” yerine “bebek” sözcüğünün kullanılması kürtaj konusunda birbirinden çok farklı bir bakış açılarına işaret etmektedir. Ancak çerçeveleri tamamen sayısal bir temele oturtmak, pek çok bileşenden oluşan çerçevelerin sınırlı bir şekilde açıklanmasına neden olacaktır. Çeşitli terimlerin nicel kopyalar olarak çokça kullanılması, araştırmacıların çerçeveleri ortaya çıkarmalarına yardımcı olmakla birlikte yetersizdir. Çerçeveleme çalışmalarında niteliksel analize başvurulması da kaçınılmaz olarak gerekmektedir. Metnin anlamını irdeleyen araştırmacıların uzmanlıklarını ve kültürel bakış açılarını ortaya koymaları gerekmektedir. Haber metninde var olanlar kadar hariç tutulanların da saptanması açısından bireysel yargılar kaçınılmaz olarak kullanılmaktadır. Sayısal veriler, metinlerde yer almayan ya da üstü örtülen boyutları açıklamada yetersiz kalmaktadır. Gerçeği anlatmaya yönelik simgesel metnin belirli bir kültürel yapının içerisinde oluşturulmaktadır. Bu nedenle, sayısal verilerin yanı sıra, araştırmacının metinle olan doğrudan etkileşiminden çıkardığı yorumları kullanması çerçeveleme çalışmalarının bir parçasını oluşturmaktadır. ²⁸⁶

Medya çerçeveleri çoğunlukla üzerinde konuşulmaksızın ve haklarında bilgilendirilmeksizin hem dünyayı bize haberleriyle sunan gazeteciler, hem de

²⁸⁵ S. Kweon, 2000, s.167.

²⁸⁶ J. K. Hertog , 2001, s.147-153.

önemli ölçüde onların sunumlarına güvenen bizleri yönlendirmektedir.²⁸⁷ Araştırmacıların en çok zorlandıkları noktalardan biri kendi kültürlerini ve o kültürün yapısını eleştirebilmektir. Kendi kültürünün verileri araştırmacının eleştirel bir analiz için aracı olabilecek önemli sanrılara, değerlere ve inançlara karşı körleşmesine neden olabilmektedir.²⁸⁸ Çerçevelerin de bilinçli ya da bilinçsiz olarak körleşmeye neden oldukları düşünüldüğünde böyle bir analizin adeta üçüncü bir gözle yapılabileceğini söylemek abartılı olmayacaktır. Çerçeve analizini yapan araştırmacının, genel kabul gören sözcüklerin neden tercih edildiklerini sorgulaması için böyle bir üst bakış denemesi kaçınılmazdır.

Basit bir haber metninde birbirinden farklı çerçeveler bulunabilmektedir. Gamson ve arkadaşları haber metinlerinin çatışan çerçeveleri de içerebileceğini iddia etmişlerdir.²⁸⁹ Onlara göre bunun nedeni haber çerçevelerinin haber metninin bütününe inşa edilmesine etki etmekten çok, haber öykülerinin içinde görünen unsular olmalarından kaynaklanmaktadır. Bir başka ifade ile çerçeve, çelişkili tüm enformasyonu elimine etmemektedir. Metinler kaçınılmaz olarak tutarsız bazı dataları da içermektedir. Fakat çağrışımların birbirleri arasında tekrarlanması, yerleştirilmesi ve güçlendirilmesi aracılığıyla çerçeveyi oluşturan baskın sözcükler ve imgeler diğerlerine göre daha kolay ayırt edilebilir, anlaşılabilir ve hatırlanabilir temel bir yorum sunmaktadırlar.²⁹⁰ Haber metinlerinde yer alan muhalif unsurların baskın ideolojinin izin verdiği ölçüde yer aldığı, ancak defalarca kullanılan, güçlendirilen ve kuşaktan kuşağa aktarılan egemen çerçevelerle mücadele edemeyecekleri ortadadır.

Haber yapımı sırasında öncelikle, metnin bakış açısı, tema, perspektif ya da eğilim olarak adlandırılan çerçeve seçilir. Daha sonra bu çerçeve

²⁸⁷ T. Gitlin, **The Whole World is Watching: Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left**. Berkeley: University of California Press, 1980, s.7.

²⁸⁸ J.K. Hertog, 2001, s.150.

²⁸⁹ W. Gamson, K. Lasch, "The Political Culture of Social Welfare Policy, Evaluating the Welfare State", Sprio ve Yuchtman, Ephraim (ed.) içinde, New York: Academic Press, 1983.

²⁹⁰ R. Entman, Framing U.S. Coverage of International News: Contrasts in Narratives of the KAL and Iran Air Insidents, **Journal of Communication**, Autumn, 1991, 41,4, s.7.

içindeki özneler, çerçevenin dışındaki nesnelerden daha göze çarpan bir hale getirilir.²⁹¹ Haber çerçeveleri haber anlatılarında vurgulanan anahtar sözcükler, metaforlar, kavramlar, semboller ve görsel malzemeler tarafından inşa edilmekte ya da somutlaştırılmaktadırlar. Anlatılar, sonuç itibarıyla sözcükler ve fotoğraflardan başka bir şeyden meydana gelmeseler de, çerçeveler anlatılardaki dikkate değer sözcükleri ve görsel imgeleri vurgulayarak ortaya çıkarır. Çerçeveler bazı fikirleri vurgularken, diğerlerini es geçmekte; sözcükleri ve görsel imgeleri donatıp tekrarlayarak, bazı fikirlerin metinde daha belirgin olmasını, bazılarının daha az belirgin olmasını, bazılarının ise bütünüyle görünmez olmasına neden olmaktadır.²⁹²

Medya protest bir grubu çeşitli şekillerde çerçeveleyebilir: onu önemsemeyerek haberi geri plana gömebilir, protestocuları betimleyip, grubun amaç ve ilgilerine göre ön plana çıkarabilir; protestocuların kıyafetini, dinini, yaşını görünür kılarak ya da bakış açılarını toplumsal sapma olarak sunarak eylemi önemsizleştirebilir.²⁹³ Örneğin Entman “soğuk savaş çerçevesinin” Sovyetler Birliği’nin kurulmasına kadar dış politikada dominant olduğunu gözlemlemiştir. Entman’a göre bu çerçeve komünizmin cesaretlendirildiği bir dış politikaya meydan vermektedir ve bu nedenle de ABD uzunca bir süre bu çerçeveyi bastırmaya çalışmıştır.²⁹⁴ Görüldüğü üzere çerçeveler, sadece kamuoyunun olayları belirli bir perspektiften algılamalarına neden olmamakta; devletlerin dış politika stratejilerini oluşturmalarında da belirleyiciliğe sahip olabilmektedir. Bu kapsamda, çerçevelerin işleyişinin ve gücünün bir başlık altında ayrıntılı bir şekilde sunulmasının yerinde olacağı değerlendirilmektedir.

²⁹¹ G. Tuchman, 1978.

²⁹² R. Entman, 1991, s.7.

²⁹³ L. Ashley, Laura, B. Olson, 1998, s.264.

²⁹⁴ R. Entman, 1993, s.52.

2. Haber Çerçeveslerinin İşleyişi ve Gücü

Haber metinlerinde yer alan çerçeveler, kültür içerisinde yankılanan mitler, anlatılar ve metaforlardan oluşmaktadır. Pek çok retorik ve kültür araştırmacısı çerçeveyi oluşturan bu fenomenlerin kültürü bireylere taşıdığını iddia etmektedirler. Bu önerme üç şekilde doğrulanabilir:

1.Öncelikle söz konusu fenomenler çok büyük bir sembolik güce sahiptirler.

2.Kültürel anlamda ayrıcalıklı anlatıların, metaforların, mitlerin gücü onların çok anlamlı oluşlarından kaynaklanmaktadır.

3. Çerçevelerin gücünün kaynağı, onların yaygın bir şekilde kabul edilmeleridir. Yani toplumun üyeleri olarak kabul edilen bireyler, örgütler ve kuruluşlar çerçeveyi paylaşmaktadırlar. Son kertede iletişimin bütünü, iletişimciler arasında paylaşılan bir anlamdan türemektedir.²⁹⁵

Çerçevelerin, kültür gibi köklü ve zamana meydan okuyan bir mayadan oluşmaları etkilerini ve güçlerini arttırmaktadır. Tüm bu anlatılanlardan hareketle, çevremizde hali hazırda zararsız gibi duran çerçeveler haber yapım sürecine ortak olan her bir bireyin beyinde hazır bulunarak; sürecin sonunda ortaya konan metinler aracılığıyla, alımlayıcıların bilişsel anlamlandırmalarında da belirleyici olmaktadır.

Çerçeveler yeni bir fenomeni anlayabilmek için yaygın bir şekilde anlaşılabilen, sosyokültürel yapıya bağımlı bir bağlam sağlamaktadırlar. Bir konu çerçevelendiği zaman, onun bağlamı ve ana prensibi belirlenmektedir. Bireylere, gruplara ve kurumlara kahraman (protagonist), rakip (antagonist) ya da izleyici rolü verilmektedir. Herhangi bir eylem için farklı stratejilerin uygun olup olmadığı saptanmaktadır.²⁹⁶

²⁹⁵ J.K. Hertog, D.M. McLeod, 2001, s.141.

²⁹⁶ J.K. Hertog, D.M. McLeod, a.g.e., s.147.

Çerçeveler medya söyleminin zenginliğini ve spesifik bir konunun farklı yollarla anlatılması sonucu ortaya çıkan güç fark edilen ayrımları yansıtarak, konuyu yer aldığı boyutun anlamlandırılmasından öteye, yani bağlama götürebilmektedirler.²⁹⁷ Toplumsal ve politik konuların çerçevelenmesi yöntemiyle, haber medyası toplumsal hareketlerin başarısının ya da başarısızlığının kararının verilmesinde güçlü bir rol oynamaktadır.²⁹⁸ Haber aktörlerinin eylemleri yasalara ve etik değerlere bakılmaksızın, gazetecilerin elinde şekillenebilmektedir.

Bu bağlamda, Kahreman ve Tuersky'ın örneklendirmelerde sıklıkla kullanılan deneylerinden söz etmek, çerçevelerin gücünün vurgulanması açısından yerinde olacaktır. Kahreman ve Tuersky çerçevelenmenin bazı şeyleri seçip ön plana çıkarırken diğerlerini dışarıda bırakma gücünü çok bilinen bir örnekle açıklarlar. Araştırmacılar bir anket düzenleyerek, şu soruyu sorarlar: “Amerika’nın beklenmedik bir Asya hastalığına karşı hazırlandığını düşününüz. Bu hastalık sonucu 600 kişinin öleceği tahmin edilmektedir. Bu hastalıkla savaşmak için sunulan iki alternatif programın şöyle olduğunu farz ediniz. Bilimsel programların ilki (Program A) 200 insanın kurtulacağını söylemektedir. Program B uygulandığı takdirde ise 1/3 olasılıkla 600 kişi kurtulacak ve 2/3 olasılıkla hiç kimse kurtulamayacaktır. Hangi programı desteklersiniz?” Bu sormacanın sonunda deneklerin %72’si Program A’yı seçerken, %28’i ise Program B’yi seçmiştir.

Bir sonraki aşamada aynı deneklere aynı soru farklı bir çerçeveye, sorulmuştur. Bu deneyde *muhtemel ölüm oranları muhtemel yaşam oranlarına* göre daha belirgin çerçevelenmiştir. Eğer Program C benimsenirse 400 kişinin öleceği, Program D’nin benimsenmesi durumunda ise 1/3 olasılıkla hiç kimse ölmezken 2/3 olasılıkla 600 kişinin öleceği söylenmiştir. Dikkatle bakıldığında Program C’nin, Program A ile Program D’nin ise Program B ile aynı şeyi farklı bir çerçeve ile söylediği gözlenmektedir. Deneklerin yanıtlarının yeni çerçeveyeyle birlikte değiştiği

²⁹⁷ J. W. Tankard, 2001, s.97.

²⁹⁸ R. Akhavan, M ve J. Ramaprasad, 2000, s.46.

gözlenmiştir. Program C'yi seçenlerin oranı, aynı seçeneği sunan Program A'yı seçenlerin oranı %72 olmasına karşın, %22 olarak belirlenmiştir. Program D'yi seçenlerin oranı ise, aynı sonucu sunan Program B'yi seçenlerin oranı %28 olmasına karşın, %78'e yükselmiştir.²⁹⁹ Bu durum, haber metinlerinde haber çalışanlarının göze çarpan bir hale getirmek için seçtikleri dominant (baskın) anlatım tipinin, izleyicilerin baskın “gerçek algılayış” biçimlerine dönüştüğünü ortaya koymaktadır.

Özellikle siyasi haberlerdeki çerçeveler gerçekliğin belli boyutlarına dikkat çekerken, izleyicilerin farklı reaksiyon göstermelerine neden olabilecek diğer elementlerin anlaşılmasını güçleştirmektedir. Böylece, ideolojinin haber aracılığıyla dolaşıma sokulması sonucunda, çerçeveleme çok önemli bir yapı haline gelmektedir.³⁰⁰ Günümüzde en belirgin siyasal haber çerçevesi örneklerinden biri Ortadoğu'ya yönelik oryantalist çerçevedir. Haber metinlerinde, bölgenin geri kalmışlığının nedeni olarak vahşi, çatışmacı, radikal milliyetçi ve ümmetçi halk kitleleri gösterilirken; küresel aktörlerin bölge üzerindeki rant mücadelesi göz ardı edilmektedir. Haberler böylece rasyonel nedenleri yayımlamak yerine ideolojiyi kurumlaştırarak yeniden üretmektedirler.

3. Gündem Belirleme ve Haber Çerçeveleme Yaklaşımlarına Yönelik Tartışma

Yukarıda inşacı yaklaşımın analiz prosedürlerinden biri olarak açıklanmaya çalışılan çerçeve analizine yönelik, liberal yaklaşımı temel alan başkaca bir bakış açısı daha bulunmaktadır. Araştırmada bu bakış açısı temel alınmamakla birlikte, kısaca belirtilmesi yerinde olacaktır.

²⁹⁹ Kahrman ve Tuersky'dan aktaran R. Entman, 1993, s.53-54.

³⁰⁰ R. Akhavan-Majid ve J. Ramaprasad, Framing and Ideology: A comparative Analysis of U.S. and Chinese Newspaper Coverage of the Fourth United Nations Conference on Women and the NGO Forum, **Mass Communication Society**, 1998, s.1.

Çerçeveleme analizi “The Social Science Citation Index”te 1800’den fazla atıfla toplum bilimlerinde önemli bir başlık olarak karşılık bulmaktadır. Ancak bu çalışmaların çoğu kavramı ilk kez kullanan Goffman’ın fikirlerine atıfta bulunmamaktadır. Çalışmaların çoğu, Goffman’ın açıklamalarının yorumlanması, sert bir eleştirisi ya da çerçeveleme analizi terimlerinin benimsenmesine karşın Goffman’ın bakış açısının yanlış yorumlanması veya yok sayılması şeklindedir.³⁰¹

Bir grup araştırmacı, Goffman’ın inşacı yaklaşıma dayanan araştırmalarından tamamen bağımsız olarak, liberal-çoğulcu yaklaşımın analiz tekniklerinden birisi olan gündem belirleme ile çerçevelemenin bir noktada birleşmesine dayanan çalışmaları benimsemektedir. Bu bakış açısıyla yapılan araştırmalara kitle iletişim³⁰², siyasal iletişim³⁰³ ve retorik³⁰⁴ alanında rastlanılmaktadır.

Gündem belirleme yaklaşımını metodolojik olarak, medyanın gündeminin kamuoyunun gündemini belirlemesi olarak tanımlanmaktadır. Gündem belirleme yaklaşımı içinde, kitle iletişim araçlarının kamuoyunun gündemi üzerine etkisine yönelik çok sayıda araştırma bulunurken, medya gündemini şekillendiren etmenler üzerinde oldukça az durulmaktadır. Çerçeveleme yaklaşımı içerisindeyse, medya metinleri içerisinde bulunan gündeme ilişkin önemli bir ilgi varken, bu çerçevelerin kamuoyu üzerindeki etkilerine yönelik çok az ilgi olduğu söylenebilir. McCombs ve Ghanem, bu iki yaklaşımın birleştirilmesi ile medyanın dünyaya dair resimlerinin nasıl inşa edildiği ve kamuoyunun bu resimleri nasıl yanıtladığına ilişkin geniş bir perspektif sunulacağına inanan araştırmacılardandır.³⁰⁵ McCombs, Shaw ve Weaver gündem belirleme ve çerçevelemenin birbiriyle ilişkili olmakla

³⁰¹ T. J. Scaff, “The Structure of Context:Deciphering Frame Analysis”, **Social Theory**, 23:4, December 2005, s.369.

³⁰² D. Wevager, D. Graber, M. McCombs, C. Eyal, **Media Agenda Setting in a Presidential Election: Issues, Images and Interest**, New York:Praeger, 1981.

³⁰³ S. Iyengar, A. Simon, “News Coverage of the gulf Crisis and Public Opinion: A Study of Agenda Setting, Priming and Framing”, **Communication Research**, 1993, 20.

³⁰⁴ J. Kuypers, **Presidential Crisis Rhetoric and the Press in the Post-Cold War**, Westport, CT: Praeger, 1997.

³⁰⁵ M. McCombs, S. Ghanem, 2001, s.67-68.

kalmayıp, gerçekte çerçevelemenin gündem belirlemenin bir uzantısı olduğunu iddia etmişlerdir.³⁰⁶ Onlar çerçevelemeyi “gündem belirlemenin ikinci aşaması” olarak kabul ederek; kavramı medya aktarımında öne çıkarılan karakteristiklerin gücünü açıklamak için kullanmışlardır. Belki de terminolojik ve kavramsal tutarsızlıklar nedeniyle, bazı çalışmalar gündem belirleme, öne çıkarma ve çerçevelemeyi farklılık gözetmeksizin kullanmaktadırlar.³⁰⁷

Tankard, çerçevelemenin nitel metin analizine dayanan, bireysel çalışılabilen boyutundan kurtararak nicelleştirilmesi gerektiğine inanmaktadır. Ona göre, aksi takdirde çerçeveler subjektif bir süreçte kimliklendirilmiş olacaktır. Ayrıca muhtemel çerçevelerin isteğe bağlı (keyfi) olarak seçilebileceğini, araştırmacıların sistematik bir bakış açısı olmadığı takdirde bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde kendi aradıkları çerçeveleri bulup, keyfi olarak ortaya çıkarabileceklerini iddia etmektedir.³⁰⁸

Bahsi geçen yazar, çalışmasında sistematik bir çerçeveleme konsepti oluşturulması gerektiğini vurgularken; Swenson’un kürtaj üzerine olan çalışmasını örnek göstermektedir. Swenson haber öykülerini çerçeveleyen sekiz adet bileşenden söz eder:

1. Yazarın cinsiyeti
2. Çalışmanın nerede yer aldığı (ilk sayfa, editoryal sayfa gibi)
3. Kürtaj yandaşı grupları açıklamak için kullanılan terimler.
4. Yaşam hakkı yanlılarını açıklamak için kullanılan terimler.
5. En çok kadın haklarının mı yoksa cenin haklarının mı dikkate alındığı.
6. Yazının ahlaki yönelimi.
7. Yaşamın ne zaman başladığı tartışmaları.
8. “Fetus”un ne anlama geldiğinden söz eden terimler.

³⁰⁶ M. Mc Combs, D. L. Shaw, D. H. Weaver, **Communication and Democracy: Exploring the Intellectual Frontiers in Agenda Setting Theory**, Mahwah, NJ: Erlbaum, 1997.

³⁰⁷ D. A. Scheufele, 1999, s.104.

³⁰⁸ J. W. Tankard, 2001, s.98.

Sweon araştırmasının güvenilirliğini ölçmek için aynı kodlayıcılara iki farklı zamanda kodlama yaptırmış ve yüzde yüz aynı sonuçlara ulaşmıştır. Tankard ciddi bir teori inşa edebilmek için bazı kişisel tasvirlerin ötesine geçilmesi gerektiğini iddia etmektedir. Kesin bir kavramsallaştırma ve görgül bir ölçüm yapabilmek için bunun şart olduğunu varsaymaktadır.³⁰⁹

Ölçümün özgüllüğü her bir konu hakkındaki söyleme göre değişmektedir.³¹⁰ Bu durum, her bir özgün metinde yer alan çerçevelerin saptanması için yeniden ve detaylı bir çalışmayı gerekli kılmaktadır. Ölçümde standardın sağlanamamasının nedeni, gündem belirlemeci araştırmacıların iddia ettiği gibi çerçeveleme analiz tekniğinin tamamlanmamış ve gerektiği kadar nicel olmayışından değil söylemin zenginliğinden kaynaklanmaktadır.

Gündem belirlemeci yaklaşıma karşı çıkan araştırmacılardan biri olan Pippa Norris, e-mail (elmek) aracılığıyla kurulan iletişimde, kavramın hangi yaklaşım içinde ele alındığının belirleyici olduğu; kendi çalışmalarında çerçeveleme analizini inşacı yaklaşım içerisinde ele aldığını belirtmiştir.³¹¹ İnşacı yaklaşımı temel alan araştırmacılar, çerçevelemenin kökenlerinin inşacılık, bilişsellik ve eleştirel paradigmalarda aranması gerektiğini belirterek³¹², sadece niceliksel verilere dayanan bir çerçeveleme analizinin metinlerde yer almayan ya da üstü örtülen boyutları açıklamada yetersiz kaldığını; gerçeği sunmaya yönelik simgesel haber metinlerinin belirli bir kültürel yapının içerisinde oluşturulduğunun göz ardı edilmemesi gerektiğini belirtmektedirler.³¹³ İnşacı yaklaşımı temel alan araştırmalarda sayısal

³⁰⁹ Swenson'dan aktaran J. W. Tankard, 2001, s.104.

³¹⁰ J. W. Tankard, 2001, s.97.

³¹¹ Norris, Pippa. 16.06.2006, 5.12 pm tarihli elmek.

³¹² P. D'Angelo, News Framing as a Multiparadigmatic Research Program, **Journal of Communication**, 52, December 2002, s.880-888.

³¹³ J. K. Hertog, 2001, s.147-153.

verilerin yanı sıra, araştırmacının metinle olan doğrudan etkileşiminden çıkardığı yorumların da kullanılması gerektiğine inanılmaktadır.³¹⁴

Tüm bu tartışmalardan hareketle haber çerçevelemeye yönelik metodolojinin henüz tamamlanmadığı sonucuna varılabilir. Bu araştırmada söylemin çeşitliliği nedeniyle standartlaştırılması mümkün olmayan, her bir özgün olaya ve onun toplumsal ardyöresine göre şekillenen çerçeveler saptanmaya çalışılacaktır. Bu çalışmada daha önce tamamlanan çalışmalardaki çerçeveler kullanılsa da, yorumlarda araştırmacının metinle doğrudan etkileşiminden çıkardığı sonuçlara da yer verilecektir.

E. Çerçeveleme Araştırmalarına Yönelik Bir Model

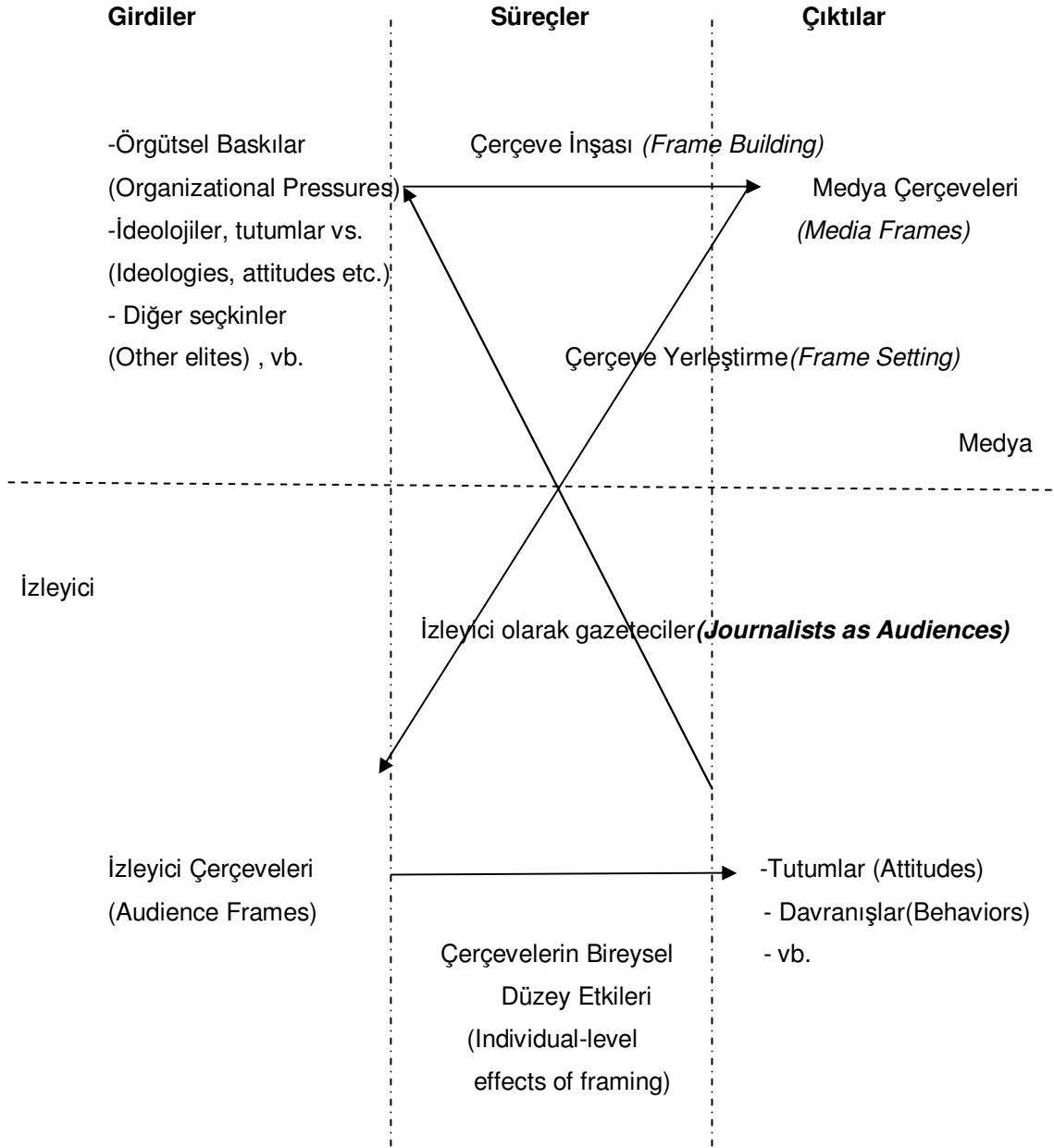
Scheufele'in daha sonraki çalışmalara öncülük edeceğini düşünerek hazırladığı model, çerçevelemeyi belli süreçlerin sonuçlarının daha sonraki süreçlerin girdileri olarak kullanıldığı kesintisiz bir süreç olarak kavramsallaştırmaktadır.³¹⁵

Bir sonraki sayfada yer alan şekil dört süreçten söz etmektedir. Bunlar çerçeve inşası (frame building), çerçeve yerleştirme (frame setting), çerçevelerin bireysel düzey etkileri (individual-level effects) ve izleyici olarak gazeteciler (journalists as audiences) olarak kavramsallaştırılmıştır.

314 L. Ashley, B. Olson, "Constructing Reality: Print Media's Framing Of The Women's Movement, 1966 to 1986", **Journalism and Mass Communication Quarterly**, Summer 1998, 75,2, s.263-277.

R. Akhavan-Majid, J. Ramaprasad, "Framing Beijing", **Gazette**, Vol.62(1), 2000, s.45-59.

³¹⁵ D.A. Scheufele, 1999, s.114-118.

Şekil-1: Çerçeve Araştırmalarına Yönelik Bir Model³¹⁶

Modelde yer alan kavramlar bir sonraki sayfada açıklanmıştır.

³¹⁶ D. A. Scheufele, 1999, s.115.

1. *Çerçeve İnşası (Frame Building)*: Cobb ve Elder'ın gündem inşası modeline³¹⁷ benzer olarak, anahtar soru, medya sisteminin hangi örgütsel ya da yapısal faktörleri olduğu ya da gazetecilerin hangi bireysel karakteristiklerinin haber içeriğini etkilediğidir. Çerçevelerin oluşumu ideoloji, görüşler ve profesyonel normlar gibi değişkenler tarafından yönlendirilmektedir. Sonuç gazetecilerin haberin kapsamını çerçeveleyişi şeklinde yansıtılmaktadır. Haberlerin çerçevelenmesini belirleyen bir diğer faktör mesajın ideolojik yönelimine ya da Gans'ın "örgütsel rutinler" olarak adlandırdığı duruma bağlı olarak yapılan seçimlerdir. Üçüncü belirleyici ise dıştan gelmektedir (siyasi aktörler, otoriteler, çıkar grupları ve diğer seçkinler). Bu süreçte haber olayları "gazetecilerin kendilerine basitçe bir ayna tutarak kendi imgelerini izleyicilere yansıtmaları" şeklinde oluşturulmaktadır.³¹⁸

2. *Çerçeveleme Yerleştirme (Frame Setting)*: Bu kavram Mc Combs ve Shaw'ın³¹⁹ ortaya attıkları gündem belirleme kavramıyla benzerlik göstermektedir. Gündem belirleme ve çerçeveleme yerleştirmenin benzer süreçlere dayandığını iddia etmektedir.

Gündem belirleme konuların göze çarpması ile ilgilenirken, çerçeveleme yerleştirme (ya da onların tabiri ile gündem belirlemenin ikinci aşaması) konuların bazı niteliklerinin görünür kılınması ile ilgilenmektedir.

Nelson, Clawson ve Oxley³²⁰ 1997 yılında ve Nelson ve Kinder 1996 yılında yapmış oldukları görgül çalışmalar³²¹ ile; Mc Combs ve arkadaşlarının çalışmalarına karşı çıkmışlardır. Onlar çerçeveleme sürecinde görünür kılma (göze çarpma) ve çerçeve erişilebilirliği (frame accessibility)

³¹⁷ R.W. Cobb, C. D. Elder, **Participation in American Politics: The Dynamics of Agenda Building**, Boston: Allyn&Bacon , 1972.

³¹⁸ H. J. Gans, **Deciding What' News**, New York, Pantheon Books, 1979, s.79.

³¹⁹ M. McCombs, Maxwell, D.L. Shaw, D.H. Weaver, 1997.

³²⁰ T.E. Nelson, R.A. Clawson, Z. M. Oxley, Media Framing of a Civil Liberties Conflict and It's Effect on Tolerance, **American Political Science Review**, 1997, 91, s.567-583.

³²¹ T.E. Nelson, D.R. Kinder, Issue Framing and Group Centrism in American Public Opinion, **Journal of Politics**, 1996, 58, s.1055-1078.

kavramlarını tamamen reddetmemekle birlikte; çerçevelerin izleyiciler arasında görünür kılınmasından ziyade spesifik çerçevelerin algılanmasının önemi üzerinde durmuşlardır. Bir başka deyişle çerçeveler spesifik değerleri, olayları ve diğer etmenleri vurgulayarak fikirleri etkiler ve onlara başka bir alternatif çerçeve içerisinde gözükeceklerinden daha büyük bir belirginlik sağlarlar.³²²

3. *Çerçevelerin Bireysel Düzey Etkileri:* İzleyicilerin mi medya çerçevelerini benimsedikleri yoksa izleyicilerin kendi enformasyon süreçlerinde kullandıkları çerçevelerin medyada kullanılanlarla benzerlik mi gösterdiği sorusuna kesin bir yanıt henüz verilmemiştir. Bir başka deyişle; davranışsal, tavırsal ve bilişsel çıktılarda medya çerçevelerinin etkilerini betimleyen önemli katkılarda bulunulmasına karşın, bu çalışmalar bu iki değişkenin birbirleriyle nasıl ve neden bağlandığı sorusuna yanıt bulamamaktadır. Son dönemde yapılan çalışmalar bu ikisi arasındaki bağı detayıyla açıklamaya yönelmiştir.³²³

4. *İzleyici Olarak Gazeteciler (Journalists as Audiences):* En az bireysel düzey değişkenler ile medya çerçeveleri arasındaki bağ kadar dikkat hak eden son bağ “izleyici olarak gazeteciler” kavramı ile açıklanmıştır.

Rhodebeck³²⁴ çerçeveleme sürecinin seçkinlerin, çıkar gruplarının ya da kitle iletişiminin yönlendirmesiyle oluşan hiyerarşik bir yapı olarak kavramsallaştırılmasına karşın; haber metinlerindeki çerçeveleri kullanan gazetecilerin göz ardı edildiğini düşünmektedir.

Fishman düzenli izleyicilerle benzer bir şekilde gazetecilerin de haber medyası tarafından yerleştirilen çerçevelerin etkisi altında kaldığına işaret etmektedir. Fishman suç haberlerinin “yaşlılara yönelik suçlar” olarak

³²² T.E. Nelson, R.A. Clawson, Z. M. Oxley , 1997, s.569.

³²³ Örnek çalışma: T.E. Nelson, R.A. Clawson, Z. M. Oxley, 1997.

³²⁴ L. A. Rhodebeck,, Framing Policy Debates on Old Age, **Paper Presented at the Annual Conference on the Midwest Political Science Association**, April, 1998, Chigago, Il.

çerçevenmesini ele alır. Başlangıçta az sayıda yerel basın kuruluşu suç haberlerini bu şekilde çerçevelerken, daha sonra nasıl olup da diğer gazeteciler ve onların yayın organlarına bu çerçevelemenin yayıldığını sorgular. Fishman bu fenomeni “haber dalgası” (newswave) olarak adlandırmıştır.³²⁵

Gazeteciler bir konuyu seçkinlerin, çıkar gruplarının ve diğer kaynakların çerçeveleyişine göre mi aktarmakta, yoksa kendilerine başka haber kaynaklarından nakledilen çerçevelere göre mi hareket etmektedirler? Patterson’un³²⁶ gerçekleştirdiği çalışmanın bulguları gazetecilerin seçimlerde “horse race” (at yarışı) çerçevesini sıklıkla kullandıklarını göstermektedir. Bu durumun iki mantıklı açıklaması olabilir:

1. Bu çeşit bir sunum gazetecilik normları ve medya profesyonellerinin bir baskısından kaynaklanmaktadır.

2. Daha önce üzerinde durulan araştırmalardaki geri beslemenin yayılması nedeniyle gazeteciler etki altında kalmaktadır.³²⁷

Son yıllarda çerçevelemeye ilişkin birçok yaklaşım ortaya konulmuştur. Çalışmalardan elde edilen ampirik sonuçların karşılaştırılmasına yönelik araştırmalar ise son derece sınırlıdır. Çerçevelemeye yönelik gelecek çalışmaların, önceki sonuçların tutarlı bir model içerisinde bütünleşmesini sağlayarak, gözden kaçan tesadüfi bağları doldurmaları ve böylece tamamlanmış bir model oluşturmaları gerekmektedir.

Terör haberlerinin çerçevenmesine yönelik olan bu araştırmada, çerçeveleme modelinin toplumsal inşacılık yaklaşımından kaynaklandığı kabulüyle örnek olay incelemesi yapılacaktır. Bir başka ifadeyle Scheufele’in modelinde çıktılar bölümünde gösterilen “medya çerçeveleri” saptanmaya

³²⁵ M. Fishman, **Manufacturing News**, Austin: University of Texas Press, 1980.

³²⁶ T.E. Patterson, **Out of Order**, New York: Random House, 1993.

³²⁷ D.A. Scheufele, 1999, s.117-118.

çalışılacaktır. Çerçeveleri oluşturan örgütsel, bireysel ve resmi girdiler ile çerçevelerin bireysel düzey etkileri araştırma dışında bırakılacaktır.

F. Terörü Çerçevelemek

Seçilen örnek olay ekseninde terör haberlerinin sunumunda kullanılan çerçevelerin saptanmasına geçilmeden önce, daha önceki çalışmalarda saptanan terör sunuluş çerçevelerinden söz etmek yerinde olacaktır. Geçmişte yapılan çalışmaların kontrolü, daha önceki çalışmalarda saptanan benzer çerçevelerin bu araştırmada da kullanılmasına olanak sağlayacaktır.

1. Terör Haberlerinin Çerçeveniş Pratikleri

Schaefer, 1998 yılında Nairobi’de Amerikan Büyükelçiliği’nin bombalanması ve 11 Eylül saldırılarının Afrika ve ABD gazetelerinde çerçevenişine ilişkin olarak yaptığı araştırmada terörizmle ilgili haberlerin tıpkı diğer türlerde de olduğu gibi lokal bir belirlenimle çerçeveselendirildiğini saptamıştır. Araştırmada ortaya çıkan diğer sonuçlar gazetecilik pratikleri ve milli kaygılarla şekillenen kültürel etkilerin haberlerin sunumunu diğer faktörler kadar etkilemediğidir. Bu durumun nedeni terörizm konulu haberlerin farklılıklardan çok benzerlikler ekseninde çerçeveselmesidir. Gazeteciler, lokal bir bakış açısıyla çalıştıklarından ve kendi toplumlarındaki ön yargıları yansıttıklarından; Amerika ve Afrika gazetelerinin kendi kaygı ve ilgilerini ortaya koyarken etnosantrik bir çerçeveniş eğilimi göstermişlerdir.³²⁸

Jasperson ve El-Kikhia CNN ve El Cezire televizyonlarının Afganistan’daki savaşı çerçeveselleyişlerine yönelik yaptıkları çalışmada; CNN’in İran-Irak körfez savaşındaki gibi tipik uluslararası kriz haberlerindeki benzer haber metinleri kullandığını, metinlerin strateji

³²⁸ T.M. Schaefer, “Framing the US Embassy Bombings and September 11 Attacks in African and US Newspapers”, P. Norris, M. Kern&M. Just(ed) içinde, **Framing Terrorism: The News Media, Government, And the Public**, New York: Routledge Press, s.110-111.

üzerine odaklanıldığını, teknolojik bir kesinlikleri olduğunu ve olayları örtülü (euphemistic) olarak sunduklarını ortaya koymuşlardır. El Cezire televizyonunun uluslararası haber sunumunda ise, Arap Dünyası'na uluslararası meselelerde birleşme çağrısı yapıldığı ve izleyicilerini bir araya getirmesinin hedeflendiğini saptamışlardır. Ayrıca, El Cezire televizyon kanalında Amerika'nın teknolojik üstünlüğünü taklit eden bazı çerçevelere de yer verilmektedir. Haber sunumlarındaki başlıca farklılık ise El Cezire'nin savaşın humanistik (insani) çerçevelerinin üstünü örtmezken, CNN'in bu çerçeveden özellikle kaçınmasıdır.³²⁹ CNN televizyon kanalının insani çerçeveyi göz ardı edişi haber kuruluşlarının resmi ideoloji ile örtüşmesine güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Nacos ve Reyna, 11 Eylül öncesinde ve sonrasında Müslüman Amerikalılar'ın çerçevelenişine yönelik olarak yaptıkları çalışmada; 11 Eylül terör olayının ardından Müslüman ve Arap Amerikan vatandaşlarının New York Times, New York Post, Daily News, USA Today gazeteleri ile Abc News, CBS News, NBC News, CNN, Fox News televizyon kanallarındaki sunumunun değiştiğini saptamışlardır. Araştırmacılar, 11 Eylül sonrasında, Müslüman ve Arap Amerikalıların medyada daha sık gündeme geldiği, bu süreçte daha uygun haber öykülerinin göze çaracak biçimde medyada yer aldığını, habercilerin ve editörlerin saldırıdan sonra Müslüman Amerikalılar ve Arapları daha fazla haber kaynağı olarak tercih ettiklerini saptamışlardır. Araştırmaya göre en önemli değişiklik haber konularında ve onların nasıl sunulduğunda gözlenmektedir. 11 Eylül öncesinde en göze çarpan haber konusu seçim kampanyaları gibi siyasal süreçlere katılan ve Orta Doğu'daki teröre destek verdikleri ya da sempati duydukları için suçlanan Müslüman ve Arap Amerikalılarken; 11 Eylül sonrasında, baskın konular Müslüman ve Arap Amerikalıların medeni hukuka göre özgürlükleri ve haklarının statüsü olmuştur. Terörist atağın Arap Müslümanlarca işlenmiş olmasına karşın gazete haberlerinde ABD'de yaşayan Müslümanlar ile Müslüman

³²⁹ A.E. Jasperson, M. O. El-Kikhia, "CNN and Jazeera's Media Coverage of America's War in Afghanistan", P. Norris, M. Kern&M. Just(ed) içinde, **Framing Terrorism: The News Media, Government, And the Public**, New York: Routledge Press, s.129.

olmayanların birbirlerini anlamaları için çağrı yapıldığını, çok sayıda Müslüman'ın terörizmle alakasının olmadığını ve İslam dininin şiddeti desteklemediğinin vurgulandığını ortaya koymuşlardır. 11 Eylül öncesinde özellikle USA Today haricindeki gazetelerde daha klişe ve negatif çağrışımların “episodic”(olaysal) olarak çerçevelenmesine karşın, 11 Eylül sonrasında farklı konu başlıklarının “tematik” (konusal) olarak çerçevelendiği saptanmıştır.³³⁰ USA Today'in televizyon haberlerinin basılı haline yakın bir anlayış içerisinde olduğundan episodic çerçevelemeyi tercih ettiği tahmin edilmektedir. Konusal (tematik) çerçeve tek tek olayları anlatmak yerine, olaylara düşünsel bir boyut katmakta, uzman görüşlerine başvurmakta, eylemin amacını ön plana çıkarmakta, olayların tarihsel gelişimini hatırlatmaktadır. Olaysal (episodic) çerçeve ise haberin genelinde eylemin meydana gelişinin tanımlandığı, yüzeysel bilgilere yer verildiği çerçeveleme biçimidir. Eylemin amacından ziyade havanın yağmurlu olması, teröristlerin kalın kazaklar giymeleri gibi ayrıntılar ön plana çıkmaktadır.³³¹ Akademik ve toplumsal arenada Müslüman ve Arapların 11 Eylül sonrasında yeterli delil olmaksızın suçlandıkları ve “potansiyel” terörist olarak addedildiklerine ilişkin başkaca araştırmalar bulunduğundan hareketle; bu araştırmada ortaya çıkan sonuçlar ezberleri bozan bir nitelik arz etmektedir.

2. Terör Olaylarının Çerçevesine İlişkin Bir Model

Çerçeveler farklı toplumsal aktörler için farklı işlevler sunmaktadırlar. Siyasi liderler çerçeveler aracılığıyla olaylara yanıt vermekte ve baskın kültürel çerçeveleri kendi mesajlarını kolaylaştırmak ve verimliliği artırmak için benimsemektedirler (“Benzer tüm terörist eylemleri kınıyorum” demeci örneğinde olduğu gibi). Muhabirlerse olayın 60 saniye içerisinde ya da gazetelerin başlıklarında özetlendiği gibi meydana geldiği şeklinde bir sunum yapmaktadırlar. Onlar anahtar bazı kavramları çevrede dolaşan bir

³³⁰ B.L. Nacos, O.T. Reyna, “Framing Muslim-Americans Before and After 9/11”, P. Norris, M. Kern&M. Just(ed) içinde, **Framing Terrorism: The News Media, Government, And the Public**, New York: Routledge Press, s.150-155.

³³¹ S. Iyengar, **Is Anyone Responsible: How Television Frames Political Issues**, The University of Chicago Press, 1991, s.13-14.

sürü “ıvır zıvır” içerisinde benzer haber öykülerinde okuyucular için depolanarak; kullanılan işaretleri (ipuçlarını) sınıflandırmaktadırlar. Kamuoyu ise çerçeveleri kendileri için yabancı ve karmaşık olan olayları, insanları ve liderleri anlamak ve çözmek için kullanmaktadırlar.³³²

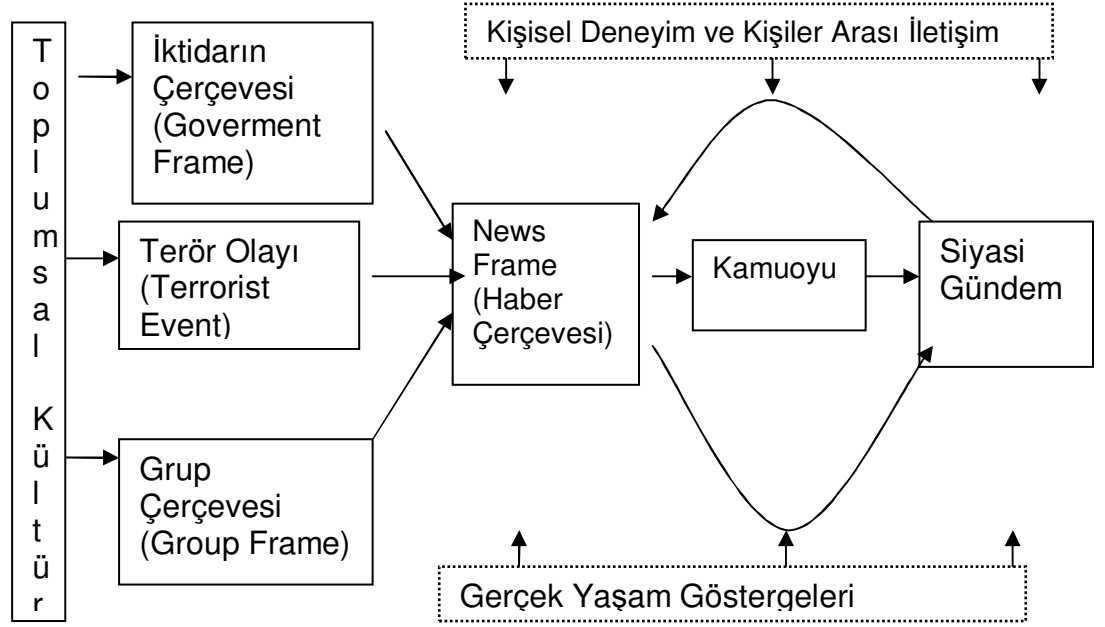
Çerçeveler aracılığıyla dağılmış ve farklı görülen olaylar benzer şablonlar içerisinde anlaşılır kılınmaktadır. Örneğin “terörist çerçeve” Bali’deki gece kulübüne yapılan baskını, Çeçenlerin Moskova’daki bir tiyatrodaki insanları rehin almalarını, Tel Aviv’deki intihar bombacılarını açıklamak için benzer kalıplarla kullanılmaktadır.³³³

Hakkında çok fazla bilmeksizin belirli bir insan, grup, konu ya da yeri kapsayan bir durumda terörist ve anti terörist çerçeveler bizim bu zıtlıkları çabukça çözmemize, yorumlamamıza, kategorize etmemize değerlendirmemize olanak vermektedir. Geleneksel haber çerçeveleri terörist bir eylemin tüm boyutlarını kapsayan çok yönlü bir açıklamayı asla sağlamamakta, bazı önemli bilmeceyi çözümüylemeden bırakmaktadırlar. Haber çerçeveleme siyasal iletişim için önemli bir bakış açısı sunmuş olmasına karşın, hâla belirli bir olayın geleneksel olarak yorumlanmasında neden bir çerçevenin diğerinden daha çok benimsendiği ve güçlendirildiği gibi belirsizlikler sürmektedir.³³⁴

³³² P. Norris, M. Kern, M. Just, 2003, s.11.

³³³ P. Norris, M. Kern, M. Just, a.g.e., s.11.

³³⁴ P. Norris, M. Kern, M. Just, a.g.e., s.11.

Şekil-2: Terör Olaylarının Çerçevesi Sürecine İlişkin Bir Model

Yukarıdaki şekilde sosyokültürel yapıdan temellenen anlam çerçevelerinin haber çerçevelerine dönüşümü gösterilmektedir. Bu model, haber çerçevelerinin kamuoyunu özellikle “tek yanlı” mesajlar göndererek etkileyeceğini varsaymaktadır. Bir toplumda yer alan haber çerçeveleri kamuoyunu ve siyasi gündemi etkileyen siyasi faktörlerden yalnızca bir tanesidir. Ancak bir toplumdaki geleneksel haber çerçevesi ortak bir milli kültür- kimlik paylaşımları arasında özellikle “tek yanlı” yorumun yaygın olarak kabul edildiği yerlerde, kamuoyunun reaksiyonlarını şekillendirici bir etkiye sahiptir.³³⁵

Tek yanlı (one-sided) örneklerde geleneksel haber çerçeveleri çok güçlüdürler ve tüm topluma yayılmaktadırlar. Bu durum, bir toplulukta yaşayan siyasetçilerin, gazetecilerin ve kamuoyunun muhtemelen farkında olmadıkları bir süreçtir. Tek yanlı sunum devlet terörünün büyük ölçüde kitle iletişim araçlarını doğrudan sahip olarak ya da sansürün gücü aracılığıyla, azınlıkların bakış açısını tamamen dışarıda bırakarak kontrol etmesidir.³³⁶

³³⁵ P. Norris, M. Kern, M. Just, 2003, s.13.

³³⁶ P. Norris, M. Kern, M. Just, a.g.e., s.12.

Terör haberlerinin daha az çelişkili öge taşımasının nedeni kuşkusuz güvenlik nedeniyle resmi kaynaklara fazlasıyla itibar edilmesinden kaynaklanmaktadır. Basın kuruluşları terör haberleri karşısında adeta birbirlerini kanonize eden bir görünüm arz etmektedirler.

Bütün bu sunum özelliklerinin aksine, iki yanlı sunum daha geniş bir perspektifte farkındalık sağlamaktadır. Ayrıca mücadeleye olanak sağlamakta ve süreci tartışmaya açmaktadır.³³⁷

Toplumların terör haberlerini çerçeveleyiş pratiklerine etki çeşitli faktörlerden söz edilebilir. Terör olayını çerçeveleyen temel bilgiler ve devlet içindeki resmi makamlarca bu tür olayların yorumlanması (basın açıklamaları, röportajlar, siyasal liderlerce verilen brifingler ve hükümet temsilcilerine uygun bir şekilde demeç veren konuşmacılar, askeri kaynaklar, yasal uygulamalar, istihbarat servisleri ve bunların yanı sıra uzman açıklamaları, çeşitli ilgili kurumların temsilcileri, think-tank kuruluşları ve bu alanda geçmiş deneyimlere sahip olan ve teklifte bulunanları) bu faktörlerin başlıcalarıdır. Etkide bulunan bir diğer faktör ise bildiriler, manifestolar, muhalif grupların şikayet ya da taleplerini içeren eklemlenmiş demeçlerdir. “Güvenilir kaynakların” olaya ilişkin yorumları “kim?”, “ne?” ve “niçin?” sorularına yanıt arayan bir perspektifte çerçevelemeleri beklenir. Ancak bu sorulardan bir ya da bir kaçının baskın bir şekilde vurgulandığı, diğerlerinin örtbas edildiği gözlenir. Olaya ilişkin bazı bilgilerin görece nesnel olduğu söylenebilir (olayın gerçekleşme anına ilişkin olarak verilen bilgiler gibi). Ancak teröristlerin bu eylemde bulunmalarına neden olan siyasi sıkıntı ve şikayetler gibi pek çok bilgi muallakta kalmaktadır.³³⁸ Bu durumun nedenlerinden biri haber ve propagandanın özellikle terör haberleri ekseninde iç içe geçmesinden kaynaklanmaktadır. Neyin haber, neyin propaganda olduğunun saptanması oldukça güç olduğundan basın kuruluşları tek yanlı bir sunum yapmayı tercih etmektedirler.

³³⁷ P. Norris, M. Kern, M. Just, 2003, s.12.

³³⁸ P. Norris, M. Kern, M. Just, a.g.e., s.12-13.

Çatışmanın iki eşit taraf olarak sunumu da duygusal reaksiyonların artmasına neden olabilmektedir. Örneğin 11 Eylül küresel terör saldırıları El Kaide gibi küçük bir grubun işi midir, yoksa bazı Arap yorumcuların iddia ettiği gibi Siyonist bir komplo mudur? Medya sunumuyla kültürel bölünmeleri, özellikle kültürler arasındaki linguistik yarılmaları sağlamlaştıran bir yayıncılığa hizmet edebilmektedir.³³⁹ Örneğin Batılı medya kuruluşları, gelişmekte olan ülkeleri sadece kıtlık, deprem, gelgitle oluşan seller gibi doğal afetlere ilişkin terimlerle çerçevelerken; gelişen siyasi koşullar ve ekonomik gelişmeleri göz ardı etmekle suçlanmaktadır. Benzer şekilde feministler, antikapitalistler, çevreciler, küreselleşme ve nükleer karşıtları, barış yanlıları ve etnik grupları kapsayan “karşı toplumsal ve kültürel hareketler” de ana damar medya içerisinde nasıl çerçevelendiklerini sorgulamaktadırlar.³⁴⁰

Tek yanlı metinler aracılığıyla geleneksel çerçeveler bir toplumda çok geniş bir alana yayılmaktadır. Hatta çoğu kez doğal ve kaçınılmaz olarak “alışılmış medya pratikleri” olarak görülebilmektedirler. Geleneksel medya çerçevelerinin yayıldığı haber kültüründe, gazeteciler haber metinlerini şekillendiren çerçevelerin farkına varmayarak sadece gerçek bilgiyi verdiklerine inanmaktadırlar.³⁴¹

Buraya kadar olan iki bölümde yapılacak olan örnek olay incelemesine esas olacak konu başlıkları ve incelemede kullanılacak bazı kategoriler hakkında genel bilgi verilmiştir. Bir sonraki bölümde ise, terör haberlerinin çerçevelenişine yönelik çözümleme gerçekleştirilecektir.

³³⁹ P. Norris, M. Kern, M. Just, 2003, s.13.

³⁴⁰ P. Norris, M. Kern, M. Just, a.g.e., s.14.

³⁴¹ P. Norris, M. Kern, M. Just, a.g.e., s.14.

III. BÖLÜM: TERÖR HABERLERİNİN YAZILI BASINDA ÇERÇEVELENİŞİNE YÖNELİK ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ

Bu bölümde Londra'daki bombalı terör eylemleri ile İstanbul'da meydana gelen bombalı terör eylemlerinin Türk basının farklı gazetelerinde nasıl çerçevelendiği saptanmaya çalışılacaktır. Bu kapsamda Cumhuriyet, Hürriyet ve Yeni Şafak gazetelerinde bahse konu terör olaylarına ilişkin olarak yayımlanan toplam 259 adet haber analize tabi tutulmuştur.

Bu üç gazetenin seçilmesinin nedenlerinden biri söz konusu gazetelerin uluslararası olaylara önemli ölçüde yer ayırmaları ve vurgu yapmalarıdır. Gazetelerin seçiminde her gün ve ulusal çapta yayın yapmaları ve siyasal yelpazedeki konumları da etkili olmuştur. Hürriyet gazetesi merkez liberal-çoğulcu, popülist basını temsil etmektedir. Ulusal okuyucu sayısı yüksek, diğer çok okunan gazetelere oranla görece daha az magazinsel, "statükocu" ancak ideolojik saf tutuşu belirgin olmayan bir gazetedir. Cumhuriyet gazetesi siyasal yelpazenin solunda yer alan, kökleşmiş Kemalist ideolojik yönelimi ile bilinen, "ulus devlet" anlayışını savunan, tirajı görece düşük olmakla birlikte gündemi etkileme gücüne sahip bir yazılı basın kuruluşudur. Yeni Şafak gazetesi ise muhafazakâr-İslamcı ideolojik eğilimi olmakla birlikte, belirli bir cemaatin doğrudan sesi olmaması nedeniyle araştırma kapsamına dahil edilmiştir. Küresel terörün 'İslamcı' niteliği nedeniyle bu gazetenin terör olaylarına farklı yorumlar getirebileceği varsayılmıştır.

Araştırmaya dahil edilen birisi yurt içinde, diğeri yurt dışında meydana gelen terör olayları, eylemlerin ikinci kez tekrarlanması açısından da benzerlik göstermektedir. İstanbul'da sinagoglara yönelik saldırı 15 Kasım 2003 tarihinde, HSBC Bankası ve İngiliz Konsolosluğu'na yönelik saldırı ise 20 Kasım 2003 tarihinde meydana gelmiştir. Benzer şekilde Londra'daki metro istasyonlarına yönelik saldırıların ilki 07 Temmuz 2005 tarihinde, ikincisi ise 21 Temmuz 2005 tarihinde gerçekleşmiştir. Araştırma eylemlerin

gerçekleşmesini müteakiben haberlerin yoğun bir şekilde yayımlandığı birer aylık dilimi kapsamaktadır. Haberlerin temininde Türkiye Büyük Millet Meclisi kütüphanesine başvurulmuş, belirlenen dönem içerisinde anahtar sözcük taramasına dayalı olarak çıkan sonuçlardan yararlanılmıştır.

Araştırma birimini oluşturan terör haberleri EK-1’de yer alan çözümleme formuna, EK-2’de gösterilen çözümleme yönergesinde belirtilen kıstaslar göz önüne alınarak kodlanmıştır. Bağımsız değişken gazetenin adyken, çözümleme formunda belirtilen diğer çerçeveleme kategorileri bağımlı değişkeni oluşturmaktadır. Araştırmada Dietram Scheufele’in modelinde³⁴² çıktılar bölümünde gösterilen “medya çerçeveleri” saptanmaya çalışılacaktır. Çerçeveleri oluşturan örgütsel, bireysel ve resmi girdiler ile çerçevelerin bireysel düzey etkileri araştırma dışında bırakılacaktır.

I. İç Terör Haberlerinin Çerçevesi: Türk Basınında Sinagoglar ve HSBC Bankası ile İngiliz Konsolosluklarına Yönelik Terör Saldırıları

15 ve 20 Kasım 2003 tarihlerinde İstanbul’daki sinagoglara ve İngiliz sahipliğindeki HSBC bankasına yönelik olarak gerçekleştirilen terör eylemleri, küresel terörün “İslamcı” niteliğini ortaya koyan önemli olaylardır. Olaylar Türk basınının merkezi ya da “başkenti” olarak kabul edilebilecek İstanbul’da gerçekleşmiş; bu durum medyanın konuya olan ilgisini daha da arttırmıştır. Kuşkusuz bu ilgi, haber metinlerinde birbirinden farklı bir kurgu ve inşaa sürecini de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda haber metinlerinin sayısı, metinlerde yer alan aktörler, olayın ve olay faillerinin anahtar terimlere ve klişelere göre çerçevesi, anlatı çerçeveleri, terör eyleminin sunuluşuna ilişkin çerçeveler, haberin sunuluşuna ilişkin çerçeveler, haber başlığında yanıtı aranan soruya ilişkin çerçeveler ile hükümetin terörle mücadele politikalarına/uygulamalarına yaklaşımı hakkındaki çerçeveler ve bunların üç farklı ideolojik yönelimli gazetede inşası ayrı başlıklar altında değerlendirilmeyi gerektirmiştir.

³⁴² Bakınız: s. 80.

	Haber Sayısı	Yüzde
Cumhuriyet	63	33,9
Hürriyet	107	57,5
Yeni Şafak	16	8,6
Toplam	186	100,0

Tablo 1: Haber Sayısının Gazetelere Göre Dağılımı

İstanbul'da meydana gelen bombalı terör eylemlerine yönelik olarak araştırma kapsamında incelenen gazetelerde toplam 186 haber yayımlanmıştır. Olayı görmezlikten gelme, olaya gereken önemin verilmemesine neden olacağından; haber sayıları medyanın olaya olan merak ve ilgisini ortaya koyan ölçütlerdendir. İncelenen haberlerin yarısından fazlasının (%57,5) Hürriyet gazetesinde yayımlanması dikkat çekmektedir. Muhafazakâr-İslamcı bir okur kitlesine sahip olan Yeni Şafak gazetesinin ise olayı adeta görmezden geldiği söylenebilir. Gazete, ideolojik yönelimi ve okur kitlesinin beklentisi nedeniyle “Radikal İslamcılar” tarafından üstlenilen bir terör olayına mesafeli yaklaşmış, olaya ilişkin az sayıda haber vererek konuyu gündeminde tutmamıştır.

	Haber Sayısı	Yüzde
Teröristler/Terör Örgütleri	8	4,3
Kurbanlar, Yaralılar, Görgü Tanıkları	4	2,2
Türk Hükümeti Yetkilileri	22	11,8
Türkiye'den Toplu Olarak Siyasi Erkan	6	3,2
İsrail Hükümeti Yetkilileri	5	2,7
Siyasi Liderler	5	2,7
Türkiye ve İsrail'den Siyasiler	1	,5
Uzmanlar	1	,5
Çeşitli Kurum ve Kuruluşlardan Yetkililer	18	9,7
Diğer Ülkelerin Siyasi Temsilcileri	13	7,0
Avrupa Birliği Yetkilileri	6	3,2
ABD'nin Siyasi Temsilcileri	4	2,2
Görgü Tanıkları	2	1,1
Muhabir	13	7,0

Güvenlik Güçleri	40	21,5
Görgü Tanıkları, Hükümet Yetkilileri, Güvenlik Güçleri ve Siyasiler	4	2,2
Güvenlik Güçleri ve Uzmanlar	4	2,2
Diğer	30	16,1
Toplam	186	100,0

Tablo 2. Haber Aktörleri

Haberlerin çoğu haber aktörleri ve onların görüşleri üzerine odaklanmıştır. Gazetelerin en çok yer verdikleri haber aktörünün % 21,5 ile güvenlik güçleri olduğu, bu oranı %11,8 ile Türk hükümeti yetkililerinin izlediği gözlenmektedir. Bu oranlar yurt içinde meydana gelen olaylarda hakim haber dilinin resmi ideoloji ekseninde şekillendiğini ortaya koyan ipuçları olarak kabul edilebilir. Haber metinlerinde, resmi makamlarca açıklanan mesajların olduğu gibi yayınlanması bu durumu doğrular niteliktedir. İncelenen haber aktörleri aracılığıyla, güvenlik güçlerinin çalışmaları, gelecekte de benzer saldırıların olup olmayacağı sorunu ve faillerin kim olduğunun sorgulandığı gözlenmektedir. Aktörlerle ilgili dikkat çeken bir diğer husus; diğer ülkelerin temsilcilerinin kaynak olduğu haberlerde “öne sürdü”, “iddia edildi”, “iddiasını ortaya attı” gibi negatif ve kesinlik taşımayan haber yüklemeleri kullanılmış olmasıdır.

Olayın sinagogları ve dolayısıyla Musevileri hedef almasından hareketle, ikinci muhatap ülke konumuna getirilen İsrail hükümeti yetkililerinin Türkiye’ye suçluların bulunması konusunda tam destek verdiği ve hiçbir güvenlik zaafı bulunmadığı mesajının haber metinleri ve başlıklarda sıklıkla vurgulandığı gözlenmektedir.³⁴³ Bu bağlamda, özellikle yaralı Musevi kurbanların “Türkiye evimiz gibi, asla gitmeyiz”³⁴⁴, “milyon tane bomba atsalar yine gitmem”³⁴⁵ şeklindeki olumlu mesajlarının sıklıkla vurgulanması haber metinlerinde öne çıkmaktadır.

³⁴³ Türkiye’ye İnancım Tam, **Hürriyet**, 16.11.2003

Teröre Karşı Arayış: Ortak Mücadele Arayışı, **Cumhuriyet**, 17.11.2003.

İnanıyorum Türkler Yakalar, **Hürriyet**, 17.11.2003.

İstanbul’da Hiçbir Güvenlik Zaafı Yoktu, **Hürriyet**, 19.11.2003.

Dayanışma Mesajları, **Cumhuriyet**, 23.11.2003.

İslam’a Değil Teröre Karşı Savaşıyoruz, **Cumhuriyet**, 23.11.2003.

³⁴⁴ **Hürriyet**, 17.11.2003.

³⁴⁵ **Hürriyet**, 18.11.2003.

İkinci saldırının ardından ise hedef olarak bir İngiliz bankası olan HSBC'nin seçilmiş olması sebebiyle, benzer bir inşa süreci haber metinlerinde dolaşıma sokulmuş ve "İngiliz şirketleri: Türkiye'den gitmeyiz"³⁴⁶ gibi başlıklarla destek öyküleri sunulmuştur.

Türk hükümeti yetkililerinin görüşlerinin "Bunun Hesabını Her İki Alemdede Verecekler"³⁴⁷, "Bu Saldırı Barışa ve Huzura Yapıldı"³⁴⁸, "Başkaları Yardım Etmese de Biz Terörle Baş Edebiliriz"³⁴⁹, "Birliğimizi Bozamazlar"³⁵⁰ gibi demeçlerden oluşan alt başlıklarla sunulmasıyla, Türkiye'nin güçlü olduğu ve terörle kararlı mücadele içerisinde bulunduğu mesajının kuvvetlendirilmesi dikkat çekmektedir.

Özellikle Hürriyet gazetesinde yayımlanan haber metinlerinde, Avrupa Birliği ve ABD'nin Türkiye'ye tam destek verdiği, bu nedenle de Türkiye'nin yerinin tam da "dost/müttefik Batı" olduğu vurgusunun sıklıkla kurgulandığı gözlenmiştir. Nadir olarak "Bazı ülkeler timsah gözyaşları döküyor"³⁵¹ gibi başlıklarla eleştirel bir tutum sergilenmiştir.

	Haber Sayısı	Yüzde
Kodlama Yapılamıyor	5	2,7
Terör / Terör Eylemi	92	49,5
Bombalı Saldırı, Saldırı, Patlama, İntihar Saldırısı	82	44
Eylem	5	2,7
Diğer	2	1,1
Total	186	100,0

Tablo 3: Olayın Anahtar Terimlere ve Klişelere Göre Çerçevesi

Şurası açıktır ki, muhabirler haberlerin çerçevesini seçtikleri sözcüklerle şekillendirmektedirler. Olayın gazetelerde en çok "terör ve terör eylemi" ifadelerini içerecek şekilde (%49,5) çerçevesi saptanmıştır.

³⁴⁶ Hürriyet, 22.11.2004.

³⁴⁷ Hürriyet, 21.11.2003

³⁴⁸ Cumhuriyet, 16.11.2003.

³⁴⁹ Hürriyet, 21.11.2003.

³⁵⁰ Hürriyet, 25.11.2003.

³⁵¹ Hürriyet, 18.11.2003.

Olayın tanımlanışına ilişkin sözcüklerin seçiminde, incelenen gazete haberlerinin yarıya yakınından “terör” ifadesine yönelik bir “ortak duyu” geliştirildiği söylenebilir. Eylemin yapılışına ilişkin nitelemeler olarak kabul edilebilecek “bombalı saldırı, saldırı, patlama, intihar saldırısı” gibi ifadeler de olayın tanımlanışında diğer bir belirleyici etken olmuştur (%44). Bunların dışında en belirgin üçüncü nitelemenin düşük oranla da olsa “eylem” olduğu (%2,7) olduğu gözlenmektedir.

	Haber Sayısı	Yüzde
Kodlama Yapılamıyor	116	62,4
Terörist	47	25,3
Militan, Canlı Bomba ve Bombacı	12	6,4
İntihar Eylemcisi, İntihar Bombacısı ve Saldırgan	3	1,6
Diğer	8	4,3
Total	186	100,0

Tablo 4: Olayın Faillerinin Anahtar Terimlere ve Klişelere Göre Çerçevesi

Terör eyleminin failine yönelik anahtar sözcükler incelendiğinde, haberlerde baskın bir biçimde “terörist” sözcüğünün tercih edildiği (%25,3) gözlenmektedir. Bu durum, yurt içinde meydana gelen terör haberlerinin anahtar terimler ve klişelere göre çerçevesi içinde resmi söylemin baskın şekilde etkili olduğunu gösteren bir veri olarak kabul edilebilecektir. Haber metinlerinde ve başlıklarda nadir olarak El Katil³⁵² gibi özel ve çağrışımsal nitelemeler de kullanılmıştır. Öte yandan haberlerin yarıdan fazlasında (%62,4) failere ilişkin bir tanımlama yapılmadığı gözlenmiştir. Bu durumun nedeni, incelenen haberlerde olayın faillerine ilişkin nitelemelerin, terör eyleminin meydana geldiği ilk günlerde görece daha az yer almasındandır. Bu dönemde, kurbanların kimlikleri, patlamanın meydana geldiği alandan gözlemler ve yetkililerin açıklamaları baskın olmuştur. Güvenlik güçlerinden alınan bilgi ve ipuçlarına dayanılarak yapılan failere ilişkin nitelemeler, olaya ilişkin araştırmaların sürdürüldüğü ilerleyen günlerde baskınlık kazanmıştır.

³⁵² El Katil: İlk Bomba HSBC'ye: Deprem Gibiydi, **Hürriyet**, 21.11.2003.

	Haber Sayısı	Yüzde
İç Odaklı	3	1,6
Dış odaklı	183	98,4
Toplam	186	100,0

Tablo 5: Anlatı Çerçeveleri

Haberi üreten muhabir ya da organizasyonun haber metninde özne olarak var olduğu, bir başka ifadeyle haber üreticisinin inşa edilen habere dahil olduğu çerçeve iç odaklıdır. Haber üreticisinin inşa edilen metinde özne olarak var olmadığı, kendini haberin dışında tuttuğu çerçeve ise dış odaklıdır. Muhabirin olayı anlatırken, kendisini de katıp katmadığını saptamaya yönelik “anlatı çerçeveleri” kategorisi incelendiğinde, muhabirlerin genel olarak dış odaklı bir sunum tercih ettikleri; birer gözlemci olarak kalmaya ve müdahil ve tarafmış gibi gözükmemeye özen gösterdikleri gözlenmektedir. Haberlerin tamamına yakını (%98,4) dış odaklı olarak çerçevelenmiştir.

İç odaklı haberlerde “Patlama olunca deprem oluyor sandım.”, “Yaralıların çığlıkları ambulans sirenlerine karışıyordu.”, “Her yerde cesetler ve yaralılar vardı.”, “Kan ve doğalgaz kokusunun sardığı sokaklar...” gibi beş duyuya hitap eden, olaya somutluk kazandıran ve “oradalık” hissini arttıran bir anlatı tarzının hakim olduğu söylenebilir. Bu çeşit bir haber kurgusu hem olayın gerçekliğine hem de muhabirin tanıklığına ilişkin şüpheleri ortadan kaldırmaya yönelik olarak nitelenebilir.³⁵³

	Haber Sayısı	Yüzde
Ahlaki Çerçeve (Moral)	10	5,4
Teknik Çerçeve (Thecnical)	176	94,6
Toplam	186	100,0

Tablo 6: Terör Eyleminin Sunuluşuna İlişkin Çerçeveler

³⁵³ Dumanın İçindeki Çığlık, **Cumhuriyet**, 16.11.2003.

Ahlaki çerçeve, haber metinlerinde terör eylemini bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları kurallara uygunluk açısından sorgulayan; çoğu kez eyleme ilişkin “barbarlık”, “dehşet” gibi eleştirel ve tepkisel nitelermeler içeren çerçevedir. Teknik çerçeve ise olayın meşruiyetini sorgulama ya da olaya ilişkin eleştirel nitelermelerde bulunmak yerine; olayın meydana geldiği mekâna, olayda kullanılan silah ya da araçlara ilişkin teknik bilgiler vermektedir.

Araştırmada, haberlerin sunuluşunda terörün ahlaki boyutundan çok teknik detayların vurgulandığı saptanmıştır. Yine haberlerin tamamına yakınının (%94,6) teknik olarak çerçevelenmesi bu durumu destekler niteliktedir. Bu sonuç, sansasyonel haberciliğin yaygın olduğu Türkiye’de bir hayli şaşırtıcıdır. Az sayıda haberde gözlenen ahlaki çerçevenin “dehşetle sarsıldık”³⁵⁴, “Türkiye ölüm saçan saldırılara lanet okudu”, “vahşet eylemi”, “nefretle kınandı”³⁵⁵ gibi sıfat içeren ifadelerle desteklendiği gözlenmiştir.

Eylemde kullanılan otomobilin rengi, kullanılan patlayıcı maddelerin türü, bombaların sesinin kilometrelerce uzaktan duyulması, (kilisede) büyük salonda hasar meydana gelmezken, küçük ayin salonunun çökmesi, büyük bir ses ve duman bulutu yükselmesi, aynı marka iki kamyonet kullanılması, araçların plaka numaraları, çeşitli maddeler kullanılarak patlayıcıların etkisinin artırılması, kaçır kilometrelik mesafede ne kadar süre arayla patlamanın gerçekleştiği, saat ve saniye olarak güvenlik kamerasına yansıyan görüntülerin ayrıntıları, bombaların bidonların içerisine yerleştirilmesi gibi teknik detayların olaya ilişkin ilk gün haberlerinin hemen hepsinde hakim olması dikkat çekmektedir.

	Haber Sayısı	Yüzde
Konusal (Thematic)	23	12,4
Olaysal (Episodic)	163	87,6
Toplam	186	100,0

³⁵⁴ El Kaide Olabilir, **Hürriyet**, 16.11.2003.

³⁵⁵ Acılarınızı Paylaşıyoruz, **Hürriyet**, 17.11.2003.

Tablo 7: Haberin Sunuluşuna İlişkin Çerçeveler

Bu tabloda konusal ve olaysal çerçeve ayrımı yapılmıştır. Haberlerde ardyöreyle ilişkin bilgi veren, diğer olaylarla bağlantı kuran, kısaca daha çok emek isteyen çerçevelere konusal çerçeve denilmektedir. Bunun yerine yüzeysel ve anlık bilgilerin kullanıldığı çerçeve ise “olaysal” olarak adlandırılır.³⁵⁶ İncelenen dönemdeki gazeteler göz önüne alındığında, haberlerin %87,6’sında olaysal çerçevenin tercih edildiği gözlenmektedir. Bir anlamda meydana gelen olayların bizatihi “terör” kavramından daha dikkate değer bulunduğu ve neden-sonuç ilişkisinden uzak bir habercilik anlayışla haberlerin çerçevelendiği söylenebilir. Bu noktada yazılı basın haberlerinde de anlık haber ileten televizyon haberlerine benzer bir yayıncılık anlayışıyla hareket edildiği gözlenmiştir.

Az sayıda konusal çerçevelenmiş haberde ise, vurgulanan ana konular şunlardır: Bombalamanın Türkiye’nin İsrail politikasına tepki amacıyla gerçekleşmiş olabileceği; güvenlik güçlerinin daha önce istihbarat aldığı ancak gereken önlemleri almadığı savları; 11 Eylül terör saldırısı kıyaslamaları, Terörle Mücadele Yasası ile Şartlı Salıverme Yasası’ndaki değişikliklerin saldırılardaki etkisi. Görüldüğü üzere, haber metinlerinde kullanılan konusal çerçevelerin dahi birbirlerinden kopuk ve bütüncül bir analiz vermekten uzaktır.

	Haber Sayısı	Yüzde
Kodlama Yapılamıyor	134	72,0
Kim?	43	23,1
Ne?	8	4,3
Nasıl?	1	,5
Toplam	186	100,0

Tablo 8: Haber Başlığında Yanıtı Aranılan Soruya İlişkin Çerçeveler

³⁵⁶ L. Asley, B.Olson, 1998, s.264-270.

Bu başlık altında haber başlıklarında terör eylemine ilişkin yanıt aranan soruya ilişkin çerçeveler saptanmıştır.³⁵⁷ Haberlerin büyük bir bölümünde (%72) haber aktörlerinin birlik beraberlik çağrıları ve yardımlaşma önerileri yer aldığından terör olayına ilişkin sorular geri plana itilmiştir.

Öte yandan terör olayına ilişkin sorulara yanıt arayan haber başlıklarında, eylemin kim tarafından gerçekleştirildiğine ilişkin çerçevenin büyük önem taşıdığı gözlenmektedir (%23,1). Adeta eylemin niteliği, eylemin nasıl meydana geldiği soruları es geçilmiş, kimin yaptığı saptanırsa sorunların ortadan kalkacağı şeklinde bir anlam ortaya konulmuştur. Olayın failine ilişkin ifadelerin ilk günlerde “El Kaide Olabilir”³⁵⁸, “Eylem Uluslararası Olabilir”, “El Kaide Üstlendi İddiası”³⁵⁹ gibi temkinli ve muğlâk başlıklarla gündeme getirildiği; ilerleyen günlerde “Kimlikleri Belirlendi”³⁶⁰, “El Arabî Editörü: Kesinlikle El Kaide”³⁶¹, “İşte İntihar Bombacıları”³⁶² gibi kesin hükümlere yer verildiği, ancak bu hükümlerin de yetkili ya da uzman kişilere dayandırılarak olası bir hata durumunda, basın kuruluşlarının gazetecilikleri açısından bir hareket alanının sağlanmasının amaçlandığı değerlendirilmektedir.

“Kim?” sorusu odaklı gazetecilik, beraberinde çelişkiler de getirmiştir. Cumhuriyet gazetesi “Erdoğan: El Kaide Değil”³⁶³ başlıklı haberle, başbakanın suçluları inkâr ettiği şeklinde bir anlamı yaratmak istemiştir. Oysaki aynı haber, Hürriyet gazetesinde “Yüzde yüz El Kaide diyemem”³⁶⁴ başlığı ile duyurulmuş ve başbakanın “Görünen o ki dini duygularla yapılmış bir eylem ama El Kaide’nin düzenlediğinden yüzde yüz edim değilim.” ifadesiyle, netlik kazanmayan duruma ilişkin bilgi verilmiştir. Bir anlamda bazı

³⁵⁷ R. Entman, 1991, s.13.

³⁵⁸ Hürriyet, 16.11.2003.

³⁵⁹ Cumhuriyet, 17.11.2003.

³⁶⁰ Cumhuriyet, 18.11.2003.

³⁶¹ Hürriyet, 18.11.2003

³⁶² Hürriyet, 18.11.2003

³⁶³ Cumhuriyet, 24.11.2003.

³⁶⁴ Hürriyet, 24.11.2003.

haberlerde başlıkta yanıt aranan sorunun “Kim?” olması, haberin tutarlılığını zedeleyecek bir çerçeveleme pratiğine yol açmıştır.

“Ne?” sorusuna yanıt aranan az sayıdaki haber başlığında da “İstanbul’da Patlama: 20 kişi yaşamını yitirdi, 303 yaralı”³⁶⁵ gibi sayısal verilerle, ölü ve yaralı sayısının sıklıkla vurgulandığı gözlenmiştir. Böylece terör eyleminin sunuluşundaki teknik çerçevenin, haber başlıkları aracılığıyla da desteklendiği; olaysal anlatı çerçeveleriyle de bütünleştirilerek bağlamdan kopuk, sorgulayıcılıktan uzak, teknik detaylar arasına sıkışmış haber metinlerinin kamuoyuna ulaştırıldığı saptanmıştır.

	Haber Sayısı	Yüzde
Kodlama Yapılmıyor	115	61,8
Destekleyen(Favorable)	10	5,4
Yeren/Eleştiren(Unfavorable)	21	11,3
Hem Destekleyen, Hem Yeren/Eleştiren (Balanced)	5	2,7
Somut Verilere Dayalı (Factual)	35	18,8
Toplam	186	100,0

Tablo 9: Hükümetin Terörle Mücadele Politikalarına/Uygulamalarına Yaklaşımı Hakkındaki Çerçeveler

Hükümetin terörle mücadele politikalarını ve uygulamalarını destekleyen çerçeve güvenlik zafiyetinin bulunmadığı, faillerin kısa sürede yakalandığı ya da yakalanacağı, güvenlik güçlerinin olaya zamanında müdahale ettikleri gibi bilgiler içermektedir. Yeren/eleştiren çerçevede ise istihbarat eksikliği, yaralılara müdahaledeki yetersizlik, olaya hazırlıksız yakalanma gibi konular vurgulanmaktadır. Hem destekleyen, hem yeren çerçevede eleştiride bulunulsa da, aynı metin içerisinde eksikliklerin giderilmesi için çalışmaların başladığı şeklinde olumlu ifadeler de yer verilmektedir. Somut verilere dayalı çerçevede, haber doğrudan güvenlik güçlerinin açıklamalarına dayandırılmakta; açıklamalara yönelik yorum içeren sözcükler kullanılmamaktadır.³⁶⁶

³⁶⁵ Cumhuriyet, 16.11.2003.

³⁶⁶ M. Pestalardo, **War on Media: the News Framing of the Iraqi War in the United states, Europe and Latin America**, a thesis presented to East Tennessee State University, May 2006.

Tablo iki şekilde yorumlanabilir. Öncelikle hükümetin terörle mücadele politikaları ve uygulamaları, anlık bilgi aktarımına dayalı haberciliğin doğal bir sonucu olarak, haber metinlerinde büyük oranda göz ardı edilmiştir (%61,8). İncelenen haberlerde ardyöreyle ilişkin bilgilerden kaçınıldığı gibi, reel politikaların sorgusundan da uzak durulduğu gözlenmiştir.

Hükümetin terörle mücadele konusundaki uygulamaları ve politikalarına yönelik veriler içeren az sayıdaki haberde yer alan çerçeveler incelendiğinde ise, resmi söyleme sıkı sıkıya bağlı bir görünüm arz eden basın kuruluşlarının ezberleri bozan bir üslupla; yeren ve eleştiren çerçevelere başvurdıkları (%11,3), üstelik bu anlatılara destekleyen haberlerden (%5,4) daha fazla yer verdikleri gözlenmektedir. Bu çelişkili durumun nedeninin terör eyleminden bir süre sonra basına yayın yasağı getirilmiş olması ve Emniyet Genel Müdürü Celalettin Cerrah'ın basını suçlayan ifadeler kullanmasından kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Öte yandan, doğrudan yetkililerin açıklamalarını referans alan somut verilere dayalı çerçeve ile (%18,8) destekleyen çerçevenin (%5,4) toplamının politikaları yeren/eleştiren çerçeveden (%11,3) daha fazla orana sahip olduğu gözlenmektedir. Bir başka ifadeyle eleştiriler diğer çerçevelerle yüklü haberlerin arasında bağlamsal bir bütünlükten yoksun olarak bulunmaktadır. Basın kuruluşlarının eleştirilerini güvenlik güçlerinin münferit istihbarat zafiyeti şeklinde kurguladıkları, daha önce haber aktörleri başlığında vurgulandığı gibi; devletin ya da statükonun sorgulanmasına yönelik topyekûn bir eleştiri anlayışına sahip olmadıkları gözlenmiştir. Kaldı ki “Piyasalar Bombalı Teröre İtibar Etmedi”³⁶⁷ ve “BBC: Bombalar Türk Ekonomisine Dokunamaz”³⁶⁸ gibi haberlerle istikrarın sürdürülmesi konusunda ciddi bir kamuoyu yaratma çabası sürdürülmüştür.

³⁶⁷ **Yeni Şafak**, 18.11.2003.

³⁶⁸ **Hürriyet**, 22.11.2003.

A. Hürriyet Gazetesi

Hürriyet gazetesinin haber çerçeveleri incelendiğinde, hemen hemen tüm başlıklarda üç gazetenin ortalama genel sonuçlarına yakın bir sunum anlayışında olduğu gözlenmektedir. Gazetede en çok itibar edilen haber kaynakları muhabirlerin olay yeri tanıklıklarıyla (%18,6); güvenlik güçleri ve uzmanlar (%14,9) olmuştur. Bir diğer baskın haber kaynağı ise Türk hükümeti yetkilileridir (%13).³⁶⁹ Gazetenin başvurduğu kaynaklar aracılığıyla resmi ideolojiyi yeniden inşa ettiği gözlenmiştir.

Haberlerin %50'sinde olayı "terör/terör eylemi olarak niteleyen gazete"³⁷⁰, haber kaynakları ile kurduğu resmi ideolojiyi; olayın anahtar terimlere ve klişelere yönelik çerçevelenişi ile de sürdürmüştür. Olayın faillerine ilişkin nitelermelerin kullanıldığı haberlerde de en çok "terörist"(%20,5)³⁷¹ ifadesine başvurularak bu tutum desteklenmiştir.

Ancak gazetenin çarpıcı bir biçimde, Batı yanlısı bir tutum içerisine girdiği, "AB ile dayanışma" mesajını sıklıkla vurguladığı, Türkiye'nin yerini ve tarafını açıkça belirleyerek İslam dünyasına karşı ortak bir tavır ve ötekileştirmeyi metinler aracılığıyla ürettiği gözlenmektedir. "Dünya Basını: El Kaide'ye Yanıt Vermek Batı'nın İş" ³⁷² gibi haber başlıklarıyla, Türkiye'nin yeri ve müttefiklerine ilişkin olarak yapılan vurgu, gazetenin terör haberlerini çerçeveleyiş pratiğinde görülen başka bir örüntüdür.

İngiliz dışişleri bakanı Jack Straw'un "İşte Bu Nedenle Türkiye'yi AB'ye almalıyız"³⁷³ sözünün manşete taşınması da bu saptamayı doğrular niteliktedir. Oysaki aynı haber kaynağı "mecbur kalmadıkça İstanbul'a seyahat etmeyin" çağrısında da bulunmuştur. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın İngiltere Başbakanı Tony Blair'i telefonla arayıp, bu konu

³⁶⁹ EK 3, Tablo-1, s.142.

³⁷⁰ EK 3, Tablo-2, s.143.

³⁷¹ EK 3, Tablo 3, s.143.

³⁷² Hürriyet, 23.11.2003.

³⁷³ Hürriyet, 21.11.2003.

hakkındaki üzüntüsünü dile getirmesiyle gelişme gazetesinin gündeminde küçük bir yer bulabilmiştir.³⁷⁴ “Straw: Gitmeyin Uyarısını Düzelteceğiz.”³⁷⁵ başlıklı haberde, haber başlığına taşınan mesaj nedeniyle haberin tutarlılığı zedelenmiştir. Zira haber metninde “Turistik yerleri güvenli bir ülke. Ancak İstanbul ve diğer büyük şehirlere seyahat konusunda böyle bir karar almak zorunda kaldık. Bu durumu tabii ki mümkün olduğu kadar çabuk sürede düzelterek.” İfadesi kullanılmıştır. Yani haber başlığında iddia edildiği gibi uyarıyı anında ya da topyekûn kaldırma gibi bir durum söz konusu değildir.

Gazete terör saldırılarını adeta Türkiye’nin AB’ye üyeliği yolunda en önemli gerekçe olarak göstermiştir. Alman İçişleri Bakanı Otto Schliy’nin “AB için müzakere tarihi verilmeli”³⁷⁶ şeklindeki, teröre karşı en doğru silahın bu olacağına ilişkin görüşü ayrıntılı bir biçimde vurgulanmıştır. Çeşitli uzman ve siyasilerin görüşlerine dayandırılan “AB için Müzakere Tarihi Verilmeli”³⁷⁷, “Straw: AB’ye En Kısa Sürede Üye Olmanızı istiyoruz.”³⁷⁸, “Patlamanın Getirdiği AB Desteği”³⁷⁹, “Schröder: Saldırıları Türkiye’nin AB Üyeliğini Etkilemez”³⁸⁰ ve “Solana: Üyeliği Hızlandırmak İçin Erken Olur”³⁸¹ gibi başlıklar ile bu başlıklarda inşa edilen gerçekliğe dayalı haber metinleriyle terör olayı çoğunlukla ve kesin bir biçimde AB bağlamına oturtulmuştur.

B. Cumhuriyet Gazetesi

Cumhuriyet gazetesinin iktidarın ideolojik yönelimi ile zıt konumu dolayısıyla diğer gazetelere oranla daha çok eleştiren ve yeren bir çerçevelemeyi tercih ettiği (%19)³⁸², olayların ardyöresine ilişkin geniş bir bakış açısı ve geniş bir perspektif sağlayan konusal çerçevelemenin en çok

³⁷⁴ Hürriyet, 21.11.2003.

³⁷⁵ Hürriyet, 22.11.2003.

³⁷⁶ Hürriyet, 22.11.2003

³⁷⁷ Hürriyet, 22.11.2003

³⁷⁸ Hürriyet, 22.11.2003.

³⁷⁹ Hürriyet, 23.11.2003.

³⁸⁰ Hürriyet, 23.11.2003.

³⁸¹ Hürriyet, 23.11.2003.

³⁸² EK 3, Tablo 8, s.145.

bu gazetede yer aldığı (%28,6)³⁸³ gözlenmiştir. Muhabirin duygularını haber metnine yansıttığı iç odaklı metinlerin de az sayıda da olsa (%4,8)³⁸⁴ bir tek bu gazetede bulunduğu gözlenmektedir.

Gazetede “Hükümet olayları göremedi”³⁸⁵ ve “AKP Dincileri Serbest Bıraktı”³⁸⁶ gibi başlıklarla verilen haberlerde, hükümet yetkililerinin geciken açıklamaları ve olayların sis perdesinin erken aralanamaması konularında yoğun eleştirilerde bulunulmuştur. Haberlerde başvuru konusal çerçevelerde ise terör olayının 11 Eylül saldırılarıyla kıyaslanması, terörle mücadele yasasındaki değişiklikler gibi bazı temel noktalara işaret edilmiştir. Gazete saldırının hedefinin “laik cumhuriyet” olduğunu metinler aracılığıyla doğrudan ifade etmiştir.³⁸⁷

Gazete, Türkiye’nin Batı yanında konuşlanmasına tepki olarak “Bush’a desteğin bedeli”³⁸⁸ başlıklı bir haber yayımlamıştır. Haberde İngiliz basınının HSBC bankasının bombalanmasının nedenine ilişkin görüşlerinden hareketle, gazetenin ABD karşıtı ideolojik yönelimi desteklenmiştir.

C. Yeni Şafak Gazetesi

Terör eylemine yönelik en az haberi yayımlayan gazete Yeni Şafak gazetesidir (%8,6).³⁸⁹ Bu durumun ana nedenlerinden biri gazetenin ideolojik yönelimidir. Terör eyleminin “İslamcı” bir nitelik taşıyor oluşu ve gazetenin ideolojik yöneliminin de dini motifli yapısından dolayı; olaya daha mesafeli yaklaşıldığı tahmin edilmektedir.

³⁸³ EK 3, Tablo 6, s.144.

³⁸⁴ EK 3, Tablo 4, s.143.

³⁸⁵ Cumhuriyet, 21.1.2003.

³⁸⁶ Cumhuriyet, 24.11.2003.

³⁸⁷ , “Dünya Basını: Hedef Laik Demokrasi”, Cumhuriyet, 22.11.2003.

“Daily Telegraph: ‘Laik Türkiye el Kaide’nin Hedefi Oldu”, Cumhuriyet, 23.11.2003.

³⁸⁸ Cumhuriyet, “Bush’a Desteğin Bedeli”, 22.11.2003

³⁸⁹ Tablo-1, s.93.

Gazetenin haberlerinde olayın faillerine ilişkin, hemen hemen hiç tanımlamada bulunmaması da bu durumu destekler niteliktedir. Yayımlanan haberlerin sadece bir tanesinde (%6,25)³⁹⁰ olayın faillerine ilişkin tanımlamada bulunulduğu gözlenmektedir. Bu tanım da olay failinin “terörist” olduğu şeklindedir. Yine diğer iki gazetede haber başlığında olay failinin kim olduğunun sorgulandığı çok sayıda haber olmasına rağmen, bahse konu gazetede sadece bir haberin başlığında (%6,3)³⁹¹ “kim?” sorusuna yanıt aranmıştır.

Saldırıların hedefini “laik cumhuriyet” olarak gören Cumhuriyet gazetesinin aksine; Yeni Şafak’a göre hedef AKP hükümeti tarafından sağlanan istikrardır.³⁹² Hükümete yakınlığı ile bilinen gazetede, az sayıda da olsa (%18,8)³⁹³ hükümetin terörle mücadele politikalarına/uygulamalarına eleştirel yaklaşan haberin bulunması dikkat çekicidir. Ancak bu eleştiriler doğrudan hükümeti ya da statükoyu hedef almamış; güvenlik güçlerinin münferit istihbarat eksiklikleriyle sınırlı tutulmuştur. Laiklik savunucusu kimliği ile bilinen Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’le ilgili eleştirel değerlendirmeler ise, gazetenin İslamcı çizgisinden kaynaklanmaktadır. Gazete “Sezer Yine Sessiz Kaldı: Sezer ‘El Oğlu’ Gibi”³⁹⁴ manşetiyle laikçi tutumuyla bilinen cumhurbaşkanını doğrudan hedef almıştır.

“İslamcı Terör nitelemesinden” ve saldırıları kimin yaptığı sorusundan özellikle kaçınan gazetenin; “Tekfir’i Mossad Kurmuş”³⁹⁵ haberiyle saldırıyı yapan örgütlerin İsrail bağlantılı olduğu şeklindeki iddiaları gündeme getiren tek yayın kuruluşu olduğu gözlenmiştir. Gazetenin terör olayının ardından İsrail Hükümeti’nden gelen dayanışma mesajlarını görmemesi de benzer tutumun sürekliliğini göstermesi açısından önem arz etmektedir. ANAR’ın Kasım ayı kamuoyu araştırmasına dayandırılan bir haberde, İstanbul’daki

³⁹⁰ EK 3, Tablo 3, s.143.

³⁹¹ EK 3, Tablo 7, s.145.

³⁹² “Saldırıların Hedefi İstikrar”, **Yeni Şafak**, 04.12.05

³⁹³ EK 3, Tablo 8, s.145.

³⁹⁴ **Yeni Şafak**, 23.11.2003.

³⁹⁵ **Yeni Şafak**, 24.11.2003.

terör olaylarının ardında El-Kaide olduğunu belirtenlerin ardından en çok ABD olduğunu söyleyenlerin bulunduğu vurgulanarak; Türkiye'nin stratejisini Batı Dünyası ve İsrail'den yana kullanmasına duyulan tepki örtük olarak ortaya konulmuştur.

II. Dış Terör Haberlerinin Çerçevesi: Türk Basınında Londra'da Meydana Gelen Terör Saldırıları

07 ve 21 Temmuz 2005 tarihlerinde Gerçekleştirilen Londra'daki metro istasyonları ve bir otobüse yönelik terör eylemleri, "İslamcı" olarak nitelenen küresel terörü bir kez daha dünya gündeme getirmiştir. Terör saldırıları Türk basınında, gerektiği kadar büyük bir ilgiyle karşılanmamıştır. Bu durumun başat nedeni patlamaların ülke topraklarında gerçekleşmemiş olmasıdır.

Yaklaşık iki yıl önce benzer bir terör saldırısıyla karşı karşıya kalan Türkiye'de, basının terör haberlerini çerçevelerken, kimi zaman benzer çerçeveleri kullanıma sokarken; kimi zamansa farklı çerçeveleri tercih ettiği gözlenmiştir. Bu bağlamda haber metinlerinin sayısı, metinlerde yer alan aktörler, olayın ve olay faillerinin anahtar terimlere ve klişelere göre çerçevesi, anlatı çerçeveleri, terör eyleminin sunuluşuna ilişkin çerçeveler, haberin sunuluşuna ilişkin çerçeveler, haber başlığında yanıtı aranan soruya ilişkin çerçeveler ve hükümetin terörle mücadele politikalarına/uygulamalarına yaklaşımı hakkındaki çerçeveler ile bunların üç farklı ideolojik yönelimli gazetede inşası ayrı ayrı başlıklar altında değerlendirilmeyi gerektirmiştir.

	Haber Sayısı	Yüzde
Cumhuriyet	47	64,4
Hürriyet	16	21,9
Yeni Şafak	10	13,7
Toplam	73	100,0

Tablo 1: Gazete Adı

Londra’da meydana gelen bombalı terör eylemlerine yönelik olarak araştırma kapsamında incelenen gazetelerde toplam 73 haber yayımlanmıştır. Yayımlanan haber sayısı İstanbul’daki terör olaylarına ilişkin haberlerin sayısının yarısından daha azdır. Bu durumun iç terör haberlerinin, dış terör haberlerinden daha fazla kamuoyunun ilgisini çekeceğinin düşünülmesinden kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Bir başka ifadeyle, medyada ulusal söylenler, anonimleştirmeler ve aşırı temsil ile iç terör haberlerine ilgi uyandırılırken; yüzölçümsel mesafe ve paylaşılan bir “şimdi”nin olmayışı gibi nedenlerle dış terör olayları gözden düşürülmüş ve iç terör haberleri kadar ilgi bulamamıştır.

	Haber Sayısı	Yüzde
Teröristler/Terör Örgütleri	3	4,1
Türk Hükümeti Yetkilileri	10	13,7
İngiliz Hükümeti Yetkilileri	5	6,8
Siyasi Liderler	2	2,7
Sivil Toplum Örgütleri	4	5,5
Uzmanlar	3	4,1
Çeşitli Kurum ve Kuruluşlardan Yetkililer	3	4,1
Diğer Ülkelerin Siyasi Temsilcileri	3	4,1
ABD’nin Siyasi Temsilcileri	2	2,7
Görgü Tanıkları	3	4,1
Muhabir	5	6,8
Güvenlik Güçleri	9	12,3
Terör Örgütü ve Uzmanlar	1	1,4
Görgü Tanıkları, Hükümet Yetkilileri, Güvenlik Güçleri ve Siyasiler	5	6,8
Güvenlik Güçleri ve Uzmanlar	4	5,5
Diğer	11	15,1
Toplam	73	100,0

Tablo 2: Haber Aktörleri

Haberlerde fikirlerine başvurulmuş aktörlerin başında Türk hükümeti yetkilileri (%13,07) ve güvenlik güçlerinin (%12,3) yer aldığı gözlenmektedir. Bu durum dış basında gerçekleşen olaylarda da Türk yetkililerin aşırı temsil edildiklerini göstermektedir. İncelenen gazeteler, dış ülkede meydana gelen bir olayın çerçevelenişi sırasında da Türk hükümeti yetkililerini merkeze konumlandırmışlardır. Bahse konu aktörlerin daha önce Türkiye’de yaşanan

terörle mücadele deneyimine³⁹⁶, ayrılıkçı terör örgütü PKK'ya³⁹⁷ ve ülkeler arası işbirliğine³⁹⁸ atıfta bulundukları gözlenmiştir. Türkiye'de hükümet yetkililerinin İngiliz basınına yüklenmeleri ve terör olaylarının tümüne ilişkin sağduyulu bir dil kullanmamaları eleştirisi dikkat çekmiştir.

Aktör olarak kendine basında yer bulan ya da temsil edilen bir diğer kaynak İngiliz hükümeti yetkilileridir (%6,8). Bu bağlamda, gazetelerin dış ülkede meydana gelen terör saldırılarını çerçevelerken resmi söylemlere yoğunlukla itibar ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

	Haber Sayısı	Yüzde
Kodlama Yapılamıyor	1	1,4
Terör/Terör Eylemi	39	53,4
Bombalı Saldırı, Saldırı, Patlama, İntihar Saldırısı	31	42,4
Diğer	2	2,7
Toplam	73	100,0

Tablo 3: Olayın Anahtar Terimlere ve Klişelere Göre Çerçevesi

Olayın tanımlanmasına ilişkin çerçevelerde %53,4 ile en çok ve toplam haber sayısının yarısından fazla oranda "Terör/Terör Eylemi" nitelemesine başvurulmuştur. Olayın "saldırı" niteliğinin de sıklıkla vurgulandığı anlaşılmaktadır. Haberlerde, olayın terör eylemi olduğu konusunda bir fikir ayrımı olmamakla birlikte, sadece nitelemelerde eylemin yapılış tarzına ilişkin farklı kurgulamalar tercih edilmiştir.

	Haber Sayısı	Yüzde
Kodlama Yapılamıyor	40	54,8
Terörist	17	23,3
Militan, Canlı Bomba, Bombacı	7	9,6
İntihar Eylemcisi, İntihar Bombacısı, Saldırgan	7	9,6
Diğer	2	2,7
Toplam	73	100,0

Tablo 4: Olayın Faillerinin Anahtar Terimlere ve Klişelere Göre Çerçevesi

³⁹⁶ "Türkiye'nin Uyarıları Dikkate Alınmadı", **Cumhuriyet**, 08.07.2005

³⁹⁷ "Erdoğan'dan Sert Tepki: BBC ve Reuters'e Terör Kınaması", **Cumhuriyet**, 15.07.2005.

³⁹⁸ "Türk Halkı, İngiliz Halkının Yanındadır", **Hürriyet**, 09.07.2005

Olay faillerinin en çok terörist olarak çerçevelendiği (%23,3) gözlenmiştir. Bir başka ülkede meydana gelen terör olayının faillerine yönelik çerçevelerde, terör haberciliğinin ciddi anlamda eleştirilmesine neden olan “militan” gibi ifadeler de yer verilmesi (%9,6) dikkat çekmektedir. Haberlerde, “özgürlük savaşçısı” ya da “isyancı” gibi olayın faillerini sempatik gösterecek nitelermelere yer verilmemiştir. Özellikle Türkiye’de yaşanan bölücü terör ile mücadelenin İngiliz basınında zaman zaman bu tür pozitif yüklü çerçevelerle sunulduğu düşünüldüğünde, Türk basınının tepkisel olmayan bu yaklaşımının sağduyulu olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bir başka ifadeyle, Türkiye’de yayımlanan gazeteler olay faillerinin kimliğinin terör eyleminin öznesi olarak kullanılabileceği konusunda hem fikirdir.

	Haber Sayısı	Yüzde
İç Odaklı	4	5,5
Dış odaklı	69	94,5
Toplam	73	100,0

Tablo 5: Anlatı Çerçeveleri

Haberlerin anlatı çerçevelerinin tamamına yakınının dış odaklı olduğu, muhabirin haber metninde hissedilmediği veya var olmadığı gözlenmiştir (%94). Olayın bir dış ülkede medyada gelmiş olması, “oradalık” vurgulu iç odaklı haberciliğe daha az başvurulmasının gerekçelerinden biri kabul edilebilir. Gazeteler İngiltere’de bulunan muhabirlerin haberlerini, aşağıdaki örnekte olduğu gibi adeta edebi bir metin gibi sunmuşlardır.

“08.50’de, ben de ikinci patlamanın gerçekleştiği Edgware Road’a 10 dakika uzaklıktaki evimden çıkmaya hazırlanıyordum. ...Evden beş dakika önce çıksaydım, patlama sırasında orada olacaktım.”³⁹⁹

	Haber Sayısı	Yüzde
Ahlaki Çerçeve (Moral)	7	9,6
Teknik Çerçeve (Thecnical)	66	90,4
Toplam	73	100,0

³⁹⁹ Patlamadan Kıl Payı Kurtuldum, **Cumhuriyet**, 08.07.2005

Tablo 6: Terör Eyleminin Sunuluşuna İlişkin Çerçeveseler

Haberlerde terör eyleminin “vahşetine” ve teröristlerin “caniliğine” ilişkin vurgular içeren ahlaki çerçevenin sadece %9,6 oranında yer aldığı; genel olarak yüzeysel bilgileri ön plana çıkaran teknik çerçevenin kullanıldığı saptanmıştır. “Cep telefonları çalmadı. Tiyatrolar kapatıldı.”⁴⁰⁰ gibi ayrıntılar ile yerel saat ve kesin lokasyon bilgileri, bulunan enkaz, anayollara konulan uyarılar gibi teknik konuların gündemde tutulduğu; olayın bağlamı ve insani boyutundan çok istatistiksel yanının ağır bastığı gözlenmektedir.

“Londra’da Dehşet”⁴⁰¹ başlıklı haberler ile, “terörün çirkin yüzü”⁴⁰² gibi nitelermelerin bulunduğu az sayıdaki haberde ahlaki bir çerçevelemenin tercih edildiği söylenebilir. Bu tür haberlerde “Kanlı terör saldırısını birebir yaşayanlar, tanık oldukları dehşeti anlattılar”⁴⁰³ gibi ara başlıklarla terörün yarattığı kaos ortamına yönelik eleştirel yüklemeler dikkat çekmektedir.

	Haber Sayısı	Yüzde
Konusal (Thematic)	17	23,3
Olaysal (Episodic)	56	76,7
Toplam	73	100,0

Tablo 7: Terör Eyleminin Sunuluşuna İlişkin Çerçeveseler

Olayların geçmişle bağlantısını kuran, tarihi ve sosyolojik bir zemin sunan konusal çerçevenin haberlerin %23,3’ünde yer aldığı, meydana gelen olayın aynı zaman dilimindeki ayrıntılarını ön plana çıkaran olaysal çerçevenin ise haberlerin genelinde (%76,7) hakim olduğu gözlenmiştir.

Konusal çerçeveli haberlerin yetersiz sayıda olmakla birlikte, Türkiye’de meydana gelen olaylara ilişkin haberlerde kullanıldıklarından daha

⁴⁰⁰ Londra’da Dehşet: 7/7 Şiddeti, **Hürriyet**, 08.07.2005.

⁴⁰¹ **Yeni Şafak** ve **Hürriyet** 08.07.2005.

⁴⁰² Şansı İkinci Kez Yaver Gitti, **Cumhuriyet**, 09.07.2005

⁴⁰³ Londra’da Dehşet: 7/7 Şiddeti, **Hürriyet**, 08.07.2005.

fazla olması dikkat çekmektedir. Konusal çerçeveleme ile bağlama oturtulan ana konular 11 Eylül saldırısı⁴⁰⁴, patlamalar sırasında G8 ülkelerinin İskoçya'da toplanmış olması⁴⁰⁵, saldırının ardından Müslümanlara yönelik tepkilerin artması ve meşruluğu sorgulanan bir hal alması ile buna ortam sağlayan tarihsel ardyöre⁴⁰⁶ olmuştur. Bu bağlamda haber metinlerinde İngiltere'nin "Afganistan ve Ortadoğu'da yapılan operasyonların başını çeken ikiliden biri olması"⁴⁰⁷ ve "G-8 zirvesine denk gelmesinin dikkat çekici olması."⁴⁰⁸ üzerinde özellikle durulmuş; derin ve kapsamlı olmasa da tarihi bir perspektif ile yeni dünya düzeni hakkında yüzeysel atıflara yer verilmiştir.

	Haber Sayısı	Yüzde
Kodlama Yapılamıyor	56	76,7
Kim	9	12,3
Ne	8	11,0
Toplam	73	100,0

Tablo 8: Haber Başlığında Yanıtı Aranan Soruya İlişkin Çerçeveler

Haberlerin başlıkları incelendiğinde, başlıkların büyük bir bölümünde (76,7) yanıtı aranan bir soru olmadığı; başlıklarda haber aktörlerinin sözleri ve birliktelik mesajlarının hakim olduğu gözlenmiştir. Haber başlığında yanıtı aranan sorunun sadece "kim?" (%12,3) olmadığı, hemen hemen aynı oranda "ne?" sorusuna da yanıt arandığı (%11) araştırma sonuçlarından bir diğeridir.

⁴⁰⁴ Türkiye'nin Uyarıları Dikkate Alınmadı, **Cumhuriyet**, 08.07.2005.
 Bekleniyordu... Onca Önlem Ne İşe Yaradı?, **Cumhuriyet**, 08.07.2005.
 Halkın Huzuru İçin Devlet Operasyon Yapar, **Yeni Şafak**, 16.07.2005.
 İngiltere'de Yeni Saldırı Korkusu, **Cumhuriyet**, 12.07.2005.
 Acaba yönlendirildiler mi? Saldırıdaki Soru İşaretleri, **Cumhuriyet**, 12.07.2005.
⁴⁰⁵ Teröre Karşı Tek Vücut, **Hürriyet**, 08.07.2005.
 Londra'da Dehşet, **Yeni Şafak**, 08.07.2005.
 İngiliz Polisi İnsan Avı Başlattı, **Cumhuriyet**, 09.07.2005.
⁴⁰⁶ Tüm Müslümanlar Hedef, **Cumhuriyet**, 15.07.2005.
 Savaş İçin Yeni Bahane Buldular, **Cumhuriyet**, 11.07.2005.
 Müslümanlar Toplu Göçe Hazırlanıyor, **Yeni Şafak**, 27.07.2005.
 İngiliz Polisi İnsan Avı Başlattı, **Cumhuriyet**, 09.07.2005.
⁴⁰⁷ Bekleniyordu...: Onca Önlem Ne İşe Yaradı?, **Cumhuriyet**, 08.07.2005.
⁴⁰⁸ Teröre Karşı Tek Vücut, **Hürriyet**, 08.07.2005.

Faile yönelik haber başlıklarında, basın zaman zaman “Bombayı yapan Mısırlı tutuklandı”⁴⁰⁹ ya da “İslamcı Örgüt Olasılığı”⁴¹⁰ gibi milliyet ve dine dayalı özel nitelemelerle, “Terörün Efendileri”⁴¹¹ gibi metaforik anlatımlarda bulunmuştur.

	Haber Sayısı	Yüzde
Kodlama Yapılamıyor	37	50,7
Destekleyen(Favorable)	6	8,2
Yeren/Eleştiren(Unfavorable)	19	26,0
Hem Destekleyen, Hem Yeren/Eleştiren (Balanced)	4	5,5
Somut Verilere Dayalı (Factual)	7	9,6
Toplam	73	100,0

Tablo 9: Hükümetin Terörle Mücadele Politikalarına/Uygulamalarına Yaklaşımı Hakkındaki Çerçeveler

Hükümet politikalarının haberlerin büyük bir bölümünde eleştirilip yerildiği (%26); geri kalan haberlerin büyük çoğunluğunda ise somut verilerin kullanıldığı bir çevre anlayışının hakim olduğu (%9,6) dikkati çekmiştir. Somut verilere dayalı çerçeve ile destekleyen çerçevenin toplam oranını (17,8) dahi eleştirel çerçeveyi geçememektedir.

İngiliz yetkililere yönelik eleştirilerde, polisin adeta insan avı başlattığı⁴¹² tüm Müslümanların hedef haline geldiği⁴¹³, yargısız infaz yapıldığı⁴¹⁴, Müslümanların üçte ikisinin İngiltere’den ayrılmayı düşündükleri⁴¹⁵ şeklindeki ayrıntılar gazetelerde yer bulmuştur. Aşağıda bir örneği verildiği üzere, az sayıda haber metninde, İngiliz yasalarına atıfta da bulunulması, kimi zaman ciddi araştırmalara yer verildiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

“11 Eylül’den sonra yapılan yasal düzenlemeler, polisin vatandaşların özel hayatına nüfuz etme kapasitesini ve hakkının arttırdı. İkincisi, göçmenlik

⁴⁰⁹ **Hürriyet**, 16.07.2008.

⁴¹⁰ **Cumhuriyet**, 18.07.2005.

⁴¹¹ **Hürriyet**, 10.07.2005.

⁴¹² İngiliz Polisi İnsan Avı Başlattı, **Cumhuriyet**, 09.07.2005.

⁴¹³ Tüm Müslümanlar Hedef, **Cumhuriyet**, 15.07.2008.

⁴¹⁴ Londra’da Yargısız İnfaz, **Cumhuriyet**, 23.07.2005.

⁴¹⁵ Müslümanlar Toplu Göçe Hazırlanıyor, **Yeni Şafak**, 27.07.2008.

alanında geliştirilen yasalar İngiliz polisinin yabancılar üzerindeki denetimini ve tasarrufunu insan haklarını zorlayan noktaya kadar arttırdı.”⁴¹⁶

A. Hürriyet Gazetesi

Gazetede az oranda da olsa konusal çerçeveli haberlere yer verildiği (%18,8)⁴¹⁷; bu durumun nedeninin de bombalı terör eylemi ile ilgili, olayın geçtiği ülkelerin gazetelerinden alıntılar yapılması olduğu değerlendirilmektedir. İngiltere’de yayınlanan gazetelerde olayın 11 Eylül saldırıları ve dünyada daha önce meydana gelen terör olayları ile bağlantılı olarak kurulduğu, bu haberlerin de Hürriyet özelinde yayımlanan haberlere konu olduğu gözlenmiştir.

Hükümet politikalarını yeren/eleştiren en az haberin Hürriyet’te yayımlandığı saptanmıştır (%12,5)⁴¹⁸. Gazetenin genel anlamda Batı, özel anlamda ise Avrupa Birliği yanlısı tutumu ve Türkiye’yi de Batı’da konumlandıran bakış açısının, eleştiriden kaçınmasının ana nedeni olduğu tahmin edilmektedir. Bu tutumu destekler şekilde, gazetede yayınlanan haber başlıklarında neredeyse tek yanıtı aranan soru “kim?” olmuştur (%25)⁴¹⁹. Bu sorunun yanıtı, gazetenin Batı yanlısı ideolojik tutumuna destek verecek bir biçimde inşa edilmiştir. Bir başka ifadeyle, El Kaide’nin tüm Batılı medeniyetlerin ortak düşmanı olması gerektiği vurgusu haber metinlerinde göze çarpmaktadır.

“Erdoğan: Teröre Karşı Ortak Havuz Kurulmalı”⁴²⁰, “Teröre Kınama Yağıyor”⁴²¹, “Teröre Karşı Tek Vücut”⁴²² başlıklarıyla verilen haberlerde yer alan örtük ipuçlarına göre, bu saldırı Türkiye’deki saldırılarla büyük benzerlik göstermekte; bu durum da teröre karşı ortak bir tavır sergilenmesi açısından

⁴¹⁶ “Bekleniyordu: Onca Önlem Ne İşe Yaradı?” **Cumhuriyet**, 08.07.2005.

⁴¹⁷ **EK 4**, Tablo 6, s.148.

⁴¹⁸ **EK 4**, Tablo 8, s.149.

⁴¹⁹ **EK 4**, Tablo 7, s.149.

⁴²⁰ **Hürriyet**, 08.07.2005.

⁴²¹ **Hürriyet**, 08.07.2005.

⁴²² **Hürriyet**, 08.07.2005.

Türkiye’yi Avrupa Birliği’ne daha da yaklaştırmaktadır. Söz edilen “birliktelik” mesajı “Türk Halkı, İngiliz Halkının Yanındadır.”⁴²³ başlıklı haberde de vurgulanmış, olaya duygusal bir boyut kazandırılmıştır. Benzer şekilde, gazetede yayımlanan “Terörün Efendileri”⁴²⁴ başlıklı haberde olayın faillerinin Türkiye’de yaşanan terör olaylarının failleriyle aynı olduğunun özellikle vurgulandığı, tam da bu nedenle Türkiye ile İngiltere’nin aynı saflarda yer tutması gerektiği mesajı dolaşıma sokulmaktadır. Bir başka anlatımla, gazeteye göre terörün hedefi, Türkiye’nin de bir parçası olduğu “medeni” Batı toplumdur. Gazeteye göre olaylardan alınabilecek ders ve sonuç ise Batı’nın teröre karşı ortak bir anlayışla ittifak yapması gerektiğidir.

Faillerin kaç numaralı otobüse yöneldiği, metro ağında yaşanan aksaklıklar, etrafa dağılan cam parçaları ve otobüs ve tren seferlerinin durdurulması gibi terör olayına ilişkin teknik ayrıntıların yer aldığı gazetede, olayın 11 Eylül ve Türkiye’deki kürsel terör saldırıları dışındaki bağlamına ilişkin hemen hemen hiç bir atıfta bulunulmadığı gözlenmiştir.

B. Cumhuriyet Gazetesi

Londra’daki terör eylemi ile ilgili en çok haber yayınlayan gazetedir (%64,4)⁴²⁵. Haberlerinde çok sayıda farklı haber aktörüne başvuran gazetede, uzman görüşleriyle desteklenen görece daha bütüncül bir bakış açısının hakim olduğunu söylemek mümkündür.

Gazetenin haberlerinde az sayıda da olsa iç odaklı anlatıya yer verildiği, olaya ilişkin iç odaklı sunum yapan tek gazetenin Cumhuriyet olduğu gözlenmektedir (%8,5)⁴²⁶. Bu durumun nedeni gazetenin bir muhabirinin Londra’da bulunmasıdır. Gazetede, bahse konu muhabirin haberi adeta bir edebi metin gibi kurgulanmış; “Londra’nın en büyük tren istasyonlarından

⁴²³ **Hürriyet**, 09.07.2005.

⁴²⁴ **Hürriyet**, 10.07.2005.

⁴²⁵ Tablo 1, s.107.

⁴²⁶ **EK 4**, Tablo 4, s.143.

Paddington'a geldiğimde cadde yüzlerce insanla doluydu." şeklindeki ifadelerle polisiye romandan alıntı izlenimi veren bir gerçeklik inşa edilmiştir.⁴²⁷

Haberler aracılığıyla İngiliz hükümetinin politikalarını en çok eleştiren gazetenin Cumhuriyet olduğu gözlenmektedir (%27,7)⁴²⁸. Ölü sayısı ile ilgili çelişkili açıklamalar verilmesi, İngiliz polisinin resmi açıklamayı saatler sonra yapması⁴²⁹, tüm Müslümanları hedef alan genelleştirici uygulamalar⁴³⁰ ve yeni saldırılar geleceği endişesiyle yaratılan aşırı sağ fobi⁴³¹ gazetede yer bulan tepkiler arasındadır.

Benzer şekilde gazetenin diğer gazetelere oranla daha fazla konusal çerçeveye yer verdiği gözlenmiştir (%25,5)⁴³². Neden sonuç ilişkisi içeren, tarihsel bağlam sunan anlatı yapılarının gazetede bulunduğu saptanmıştır. Gazetede yayımlanan haberlerde yer alan açık ve örtülü anlamlarla olayın hedefinin Batı dünyası olarak resmedilerek hedef şaşırtıldığını, gerçek hedefin bir anda tüm Müslümanlar haline geldiğine işaret etmektedir. "Savaş İçin Yeni Bahane Buldular"⁴³³ başlıklı haber de bu yanılgının tüm Müslümanların ötekileştirilmesi sonucunu beraberinde getireceği savını destekler niteliktedir.

C. Yeni Şafak Gazetesi

Londra'da yaşanan terör eylemine ilişkin en az habere yer veren gazetedir. Gazetenin ideolojik yöneliminin oksidentalizmin⁴³⁴ izler taşımasının bu durumda etkili olduğu değerlendirilmektedir.

⁴²⁷ Patlamadan Kıl Payı Kurtuldum, **Cumhuriyet**, 08.07.2005

⁴²⁸ **EK 4**, Tablo 8, s.149.

⁴²⁹ El Kaide Yine Vurdu: İngiltere'nin 11 Eylül'ü, **Cumhuriyet**, 08.07. 2005.

⁴³⁰ İngiliz Polisi İnsan Avı Başlattı, **Cumhuriyet**, 09.07.2005.

⁴³¹ Aşırı Sağ Korkusu: Müslüman Kuruluşlar Endişeli, **Cumhuriyet**, 09.07.2005.

⁴³² **EK 4**, Tablo 6, s.148.

⁴³³ **Cumhuriyet**, 11.07.2005.

⁴³⁴ Son yıllarda dilimize yeni yeni girmeye başlayan kavramlardan biri olan oksidentalizm basitleştirmenin taşıdığı risk göze alınarak tanımlanmaya çalışılacaktır. Sözcüğün Türk Dil Kurumu sözlüğünde karşılığı bulunmamakla birlikte, oksidentalizm (garbiyatçılık) genel

Gazetenin ideolojik yönelimi olayın anahtar terimlere ve klişelere göre çerçevelenmesini de etkilemektedir. Olayın tanımlanışına yönelik çerçevelerden “terör ve terörizm” sözcüklerini en az kullanan gazetenin Yeni Şafak gazetesi olduğu gözlenmektedir. Gazetenin terör olayını “saldırı” ve “bombalı saldırı” olarak çerçevelemeyi tercih etmesi dikkat çekmektedir. Olayın genel olarak medyada “İslami terör” olarak nitelenmesi ve gazetenin de “dini motifli” bir ideolojik yöneliminin bulunmasının bu durumu tetikleyen etmenlerden olduğu tahmin edilmektedir.

Terör olayının manevi boyutunu öne çıkaran ahlaki çerçevenin Yeni Şafak gazetesinde hemen hemen hiç kullanılmadığı gözlenmiştir. Gazete olayları %90⁴³⁵ oranında teknik çerçeve ile sunmayı tercih etmiş; patlamadan sonra otobüsün görünüşü, patlamanın saati, ölü ve yaralı sayıları gibi detayları vurgulamıştır.

Gazete yine ideolojik yöneliminin de etkisiyle haber başlığında eylemi yapanın kim olduğunun ortaya konduğu şeklindeki çerçevelemeden özellikle kaçınmaktadır. Bu durumu destekler nitelikte, eylemi “gerçek Müslümanların yapmadığı” şeklindeki vurgunun yer aldığı tek gazetenin “Londra’da Dehşet”⁴³⁶ başlıklı haberiyle Yeni Şafak gazetesi olduğu gözlenmektedir.

Haberlerin büyük bir bölümünde (%40)⁴³⁷ hükümetin terörle mücadele politikalarına/uygulamalarına karşı bir çerçevenin benimsendiği, bu durumun

anlamda oryantalizm (şarkiyatçılık) sözcüğünün tam tersi olarak kabul edilen bir kavramdır. Tam da bu antagonizmadan hareketle, kavramın anlaşılabilmesi için oryantalizmin üzerinde de durulması gerekmektedir.

Oryantalizm batının doğu dünyasının anlamak, zafiyetlerini öğrenmek ve nihayetinde sömürmek için geliştirdiği bir disiplinken , oksidentalizm batı tarihini, kültürünü ve yaşamını araştıran yeni bir disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır. Wikipedia sözlüğüne göre oksidentalizm: Avrupa, Amerika, Avusturya ve bazen de Modern Japonya’yı içeren Batılı dünyayı canavarlaştırıp klişeleştiren terim olarak tanımlanmaktadır. Sözcük Ian Buruma ve Avishai Margalit ’in aynı isimli kitabıyla yaygınlaşmıştır. Oryantalizmin tersine çevrilmiş halidir. Ayrıntılı bilgi için:

I. Buruma, A. Margalit, **Occidentalism: the West in the Eyes of Enemies**, 2004.

⁴³⁵ EK 4, Tablo 5, s.148.

⁴³⁶ Yeni Şafak, 08.07.2005.

⁴³⁷ EK 4, Tablo 8, s.149.

da terör eyleminin gerçekleştiği ülkenin Batı Medeniyeti ve Avrupa Birliği lkesi olmasından kaynaklandığı haber metinlerinden çıkarılan sonuçlardandır. “Blair Müslüman Okullara da El Attı”⁴³⁸ ve “Terörle Mücadeleye ‘Evet’, Müslüman Avına ‘Hayır’”⁴³⁹ başlıklı haberlerle bu tutumun desteklendiği gözlenmiştir.

Yeni şafak gazetesinin şaşırtıcı bir biçimde, ideolojik yönelimi taban tabana zıt olan Cumhuriyet gazetesi ile benzer şekilde olayın gerçek hedefinin Müslüman dünyası olduğu ve Müslümanların ötekileştirilmesi sonucunu doğurduğu şeklindeki ortak bir anlayışı haberleri aracılığıyla inşa etmiştir.

⁴³⁸ **Yeni şafak**, 08.08.2005.

⁴³⁹ **Yeni şafak**, 25.07.2005.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Medyanın etik kodlar oluşturmada en çok zorlandığı konuların başında medya-terör ilişkisi gelmektedir. Bir tarafta demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından olan medyanın haber alma ve kamuoyunu aydınlatma özgürlüğü; diğer tarafta ise doğrudan veya dolaylı yoldan binlerce insanı etki altında bırakan terör olayları ve amaçlarını eylemlerle kamuoyuna duyurmak isteyen teröristler bulunmaktadır. Medyada terör haberleri, resmi kurumlar ve terör örgütü yandaşlarının haber kaynaklığı ekseninde; resmi ideoloji ve propaganda skalası arasında kendine yer bulabilmektedir. Alternatif ve sorunun kökenine inen, ezberleri bozan anlatı çerçeveleri haber metinlerinde nadiren gözlenmektedir.

Bu araştırmada iki farklı ülkede meydana gelen terör olaylarının, bahse konu olayın faillerinin, habere konu olan aktörlerin, haber başlığında yanıtı aranan sorunun ve haberin bütününe ilişkin sunum ve anlatı çerçevelerinin basında yer alışının farklılık gösterip göstermediği saptanmaya çalışılmıştır. Toplumsal gerçekliği bir yandan temsil eden ve onun etkisiyle şekillenen kitle iletişim araçları aynı zamanda çerçeveler aracılığıyla onu inşa etmektedir. Gündelik yaşamda kullanılan dil, çerçeveler aracılığıyla sürekli olarak zorunlu nesnelleştirmeler sağlamakta ve bu nesnelleştirmelerin içinde anlam kazandığı bir düzen tesis etmektedir.

Birisi ülke içinde, birisi dışında gerçekleşen iki olayın genel bir karşılaştırması yapıldığında; ülke içerisindeki olaya ilişkin haber sayısının (186) ülke dışındaki olaya ilişkin haber sayısından (73) oldukça fazla olduğu gözlenmiştir. Haber sayısı olaya ilgisiyi gösteren çerçeve olarak kabul edilmektedir. Bu durumun nedeninin de içinde yaşanan toplumun beklentileri, olay yerine ulaşmadaki kolaylıklar gibi faktörlerden kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Haber sayıları ile gözlenen bu niceliksel farklılık, metinsel çerçevelerde de devam ettirilmiş; medya toplumun bir parçası olarak, içinde bulunduğu ülkede meydana gelen terör olayını, bir başka

Ülkede meydana gelen terör olayına göre görece farklı sunmuştur. İngiltere’de meydana gelen terör olaylarına yönelik haberler “daha büyük ve daha dengeli (balanced) bir bağlamda” çerçevenip, çoklu kaynaklardan alıntı yapılmaya zen gösterilmiştir. Türkiye’deki terör olayları resmi ideolojinin söyleminin uzantısı niteliğinde, görece daha dar bir perspektifle okuyucuya aksettirilmiştir. Ayrıca gazetelerin Türkiye’de gerçekleşen terör haberini daha çok sayıda haberle duyurdukları ve daha uzun süre gündemde tuttukları; İngiltere’de meydana gelen terör olaylarını ise daha az haberle duyurarak, daha erken nihayetlendirdikleri gözlenmiştir.

Türkiye’de yayınlanan farklı ideolojik yönelimli gazeteler, terör olaylarının geçmişine ve nedenlerine dayalı geniş perspektifli çerçeveler yerine; genel olarak sadece anlık olay aktarımına dayalı olaysal (episodic) çerçevelerle yetinmişlerdir. Konusal çerçeveler de geçmişte yaşanan büyük ölçekli terör olaylarına atıfta bulunmanın ötesine geçememiştir.

Araştırmada ayrıca farklı ideolojik yönelimi olan gazetelerin terör olaylarına yaklaşımlarının ve terör olaylarını çerçeveleyişlerinin farklılık gösterdiği saptanmıştır. Bu bağlamda en radikal farkın Yeni Şafak gazetesinde gözlendiği söylenebilecektir. Gazetenin ideolojik yöneliminin dini motifli olması ve saldırıların İslami terör örgütlerince sahiplenilmiş olması sebebiyle; bahse konu gazetede olay faillerinin “kim” olduğuna ilişkin çerçevelerin hemen hemen hiç yer almadığı; olayın niteliği ve olayı gerçekleştiren zanlıların nasıl adlandırılacağına ilişkin çerçevelerin ise diğer gazetelerden farklılık gösterdiği; “terör ve terörist” sözcüklerine temkinli ve şüpheli yaklaşılarak daha az yer verildiği saptanmıştır.

Muhabirin olaya kendini dahil ettiği, birinci tekil şahısla cümleler kurduğu i odaklı çerçeveleyişin genel olarak en çok Cumhuriyet gazetesinde kullanıldığı gözlenmiştir. Cumhuriyet gazetesinin az sayıda haberde de olsa farklı bir anlatım tarzı benimsediği; konusal çerçeveleme ile de bunu desteklediği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda sınırlı sayıda olmakla birlikte

geçmiş olaylarla bağlantılandırma, tarihi perspektif sunma gibi özellikler taşıyan haberlerin de gazete tarafından yayımlandığı söylenebilecektir. Söz konusu gazete, mevcut muhafazakâr ve din eksenli Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetiyle tamamen karşıt bir ideolojik yönelime sahip olduğundan; Türkiye'ye yönelik terör eylemlerinde hükümet politikalarını ve uygulamalarını en çok eleştiren gazete olmuştur. Aynı eleştirel çerçevenin Londra terör olaylarında da mevcut olmasının dikkat çekici olduğu; bu durumun gazetenin Avrupa Birliği'ne temkinli yaklaşan bakış açısından ve terör olayların bir Avrupa ülkesinde gerçekleşmiş olmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Hürriyet gazetesinin haberleri çerçeveleyiş pratikleri izlendiğinde; gazetede yer alan konusal çerçevelenen haberlerin büyük çoğunluğunun Avrupa'nın tirajı yüksek ve popüler basınından çeviri niteliğinde olduğu gözlenmektedir. Gazetenin olayın faili üzerinde en çok duran gazete olduğu ve haber başlıklarında "kim?" sorusunun yanıtının arandığı bir çerçevelemeye sıklıkla başvurduğu araştırmada ortaya konan sonuçlardan biridir. Gazetede, Türkiye'ye AB ve ABD'nin yanında bir konum atfetmek ve bu konumu güçlendirmek adına zaman zaman haberin tutarlılığını zedeleyen başlıklar atıldığı gözlenmiştir.

Bu araştırma aynı zamanda devletin resmi ideolojisinin metinler aracılığıyla inşasına dair ipuçları da içermektedir. Gazetelerin her iki olayda da egemen ideolojinin ve mevcut sistemin parçası olan hükümet yetkililerine ve güvenlik güçlerine kaynak olarak yoğunlukla itibar ettikleri gözlenmiştir. Olayın ülke dışında meydana geliyor olmasının yarattığı fark ise, bahse konu ülkenin yetkilileri yerine yine Türk yetkililerin demeçlerine yer verilmesidir. Her iki olaya ilişkin olarak haberlerde de tek yanlı ve yasal bir boyutla sunum yapıldığı; sözcükler ve simgeler aracılığıyla siyasi ve uluslararası olayın desteklenen tarafının uyarıldığı ve canlı tutulduğu gözlenmiştir. Yine her iki ülkede meydana gelen terör olaylarında da gazeteciler terörü çok yönlü anlatmak ve betimlemek yerine sadece geçerli güncel enformasyonu

sunmakla yetinmişlerdir. Basın terör haberlerini çerçevelerken olayları bağlamından koparmış, anlık ve teknik bilgi formatıyla basitleştirmiştir.

Yine basın kuruluşları saldırıların nedenleri, sonuçları ve failleri hakkında ideolojik yönelimleri doğrultusunda hüküm vermeyi tercih etmişlerdir. Araştırmada elde edilen bulgular ekseninde Türkiye’de yaşanan terör saldırılarının hedefi, Cumhuriyet gazetesine göre “laik cumhuriyet”, Yeni Şafak gazetesine göre “AKP hükümetinin sağladığı istikrar”, Hürriyet gazetesine göre ise “AB yolunda ilerleyen Türkiye”dir. Cumhuriyet gazetesi olayın ABD Devlet Başkanı George Bush’a desteğin bedeli olduğunu, Yeni Şafak gazetesi ABD ve İsrail gizli servisi MOSSAD’ın Müslümanları düşmanlaştırma çabası olduğunu, Hürriyet gazetesi ise Türkiye’nin AB yolunda ilerlemesinden rahatsız olan Doğu ülkelerinin bir engelleme çabası olduğunu çerçeveler aracılığıyla kamuoyunun dolaşımına sokmuştur. Bütün bunların sonucunda, “düşman kim?” sorusuna gazetelerin verdiği yanıt yine farklılık göstermiş, Yeni Şafak gazetesi MOSSAD ve ABD’ye, Cumhuriyet gazetesi radikal İslamcılar ve onlara örtülü destek verdiğini ima ettiği ABD’ye, Hürriyet gazetesi ise radikal İslamcı Ortadoğu ülkelerine işaret etmiştir.

İngiltere’de meydana gelen terör olaylarının hedefi ve sonuçlarının da gazetelerin ideolojik yönelimiyle paralel bir şekilde inşa edildiği; ilginç bir çakışmayla Yeni Şafak ve Cumhuriyet gazetelerinin hedefin tüm Müslümanlar olarak aksettirilmesinden ve Müslüman dünyasının ötekileştirilmesinden rahatsızlık duydukları gözlenmiştir. Hürriyet gazetesi ise AB yanlısı tutumu gereği, görünen hedef olan Batı medeniyetinin dışında, sorgulayıcı bir anlatı tarzı benimsememiştir. Benzer şekilde İngiltere’de yaşanan terör saldırılarının doğal sonucu Yeni Şafak ve Cumhuriyet gazetelerine göre hedef haline gelen, dışlanan Müslüman ve “geri bırakılmış ülkeler” olurken; Hürriyet gazetesine göre teröre karşı ortak mücadelenin gerekliliğinin anlaşılması olmuştur.

Her iki olayda da haberlerin genelinde teknik çerçeve ve olaysal çerçevenin hakim bir şekilde kullanıldığı, yüzeysel detayların ve terör olayının meydana gelişine yönelik tanımların baskın bir şekilde haber metinlerinde yer aldığı gözlenmiştir. Eylemin amacı ve sonuçları üzerinde bilgi veren ya da tartışma yaratan haber sunumlarının oransal olarak çok az olduğu saptanmıştır.

Haberlerin genelinde, başlıkta yanıtı aranan sorunun “kim?” olduğu, ancak meydana gelen olayın “ne?” olduğu ve “nasıl?” gerçekleştirdiğinin göz ardı edildiği de araştırmada ortaya çıkan sonuçlardandır. Olay faillerini merkeze alan bir haberciliğin metinler aracılığıyla inşa edildiği gözlenmiştir. Olayın ve faillerinin anahtar terimlere ve klişelere göre çerçevelenmesinde “terör/terör eylemi” ve “terörist” ifadelerinin dışında çok sayıda kavrama başvurulduğu; genel olarak yukarıda bahsi geçen ifadeler kullanılmasına karşın ortak bir terörle mücadele dilinin metinlerde göze çarpmadığı değerlendirilmektedir.

Bu çalışmanın sonuçlarından biri terörün farklı ideolojik yönelimli gazetelerin hemen hepsinde Türkiye’nin ülkesel pozisyonu ile örtüşen bir şekilde çerçevelendiğidir. Bu bağlamda, özellikle Türkiye’de meydana gelen terör olaylarına yönelik haberlerde, terörün Türkiye Dış Politikası perspektifinden çerçevelenen bir zemine oturtulduğu saptanmıştır. Piyasaların bombalamadan etkilenmediği, Musevi inanışlı Türk vatandaşların ülkeyi terk etmek şöyle dursun, burada emin bir şekilde yaşamlarını sürdürdükleri gibi mesajlarla bu anlayış desteklenmiştir. Türk hükümetinin politikalarını yeren haber sayısının her üç gazete için toplamda %21’le sınırlı kalması bu durumu destekler niteliktedir. Benzer şekilde örnek olaylarının anahtar terimlere ve klişelere göre çerçevelenmesinde de en çok “terör” sözcüğünün kullanılmış olması ve olay faillerinin de en çok “terörist” olarak çerçevelenmesi resmi devlet politikasının “küresel terör” anlayışı ile paralellik göstermektedir.

Basının terör haberlerinin sunumunda deformasyon yaptığı; rutin bir habercilik anlayışıyla, “nasıl? ve neden?” sorularına yanıt verecek konusal çerçevelerden uzak durduğu; haberlerde klişe milliyetçilik öğretilerinin dolaşıma sokulduğu gözlenmiştir. Yukarıda açıklanan farklılıklar ekseninde, teröre ilişkin haber dilinin standart olmadığı ve gazetelerin ideolojik yönelimi ile birlikte olayın meydana geldiği coğrafyanın haberlerin çerçevelenişinde farklılaşmalara neden olduğu araştırma sonunda ortaya çıkan temel sonuçlar olmuştur.

KAYNAKÇA

Akgün, Birol, Küresel Terör: Mit mi, Gerçek mi?" **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü...**, Çizgi Kitabevi, Konya, Editörler:Orhan Gökçe ve Uğur Demiray,2004, s.411.

Akhavan-Majid, Roya R., Ramaprasad, Jyotika, "Framing and Ideology: A comparative Analysis of U.S. and Chinese Newspaper Coverage of the Fourth United Nations Conference on Women and the NGO Forum", **Mass Communication&Society**, 1, 1998, s.131-152.

Akhavan-Majid, Roya, Ramaprasad, Jyotika, "Framing Beijing", **Gazette**, Vol.62(1), 2000, s. 45-59.

Aktan, Gündüz, "Dünyada Terör: Terörizm ve Uluslararası İlişkiler", **Dünyada ve Türkiye’de Terör**, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayınları, Ankara, 2002.

Alemdar, Zeynep, **Oyunun Kuralı ‘Basında Özdenetim’**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990.

Alexander, Dean C., Alexander, Yonah, "**Terrorism and Business, The Impact of September 11, 2001**", 2003.

Alkan, Necati, "**Psikolojik Harekat, Terörizm ve Polis**", Emniyet Genel Müdürlüğü TEMÜH Dairesi Başkanlığı Yayınları, Yayın No:5, Ankara 2000.

Alkan, Necati, "**11 Eylül Terör Saldırılarından İstanbul Terör Saldırılarına Küresel Terörizm**", [http: // www. stratigma. com/ index. Php ? sayfa = makale & sayi = 2 & no = 100](http://www.stratigma.com/index.php?sayfa=makale&sayi=2&no=100), erişim tarihi 14.06.2004.

Altheide, David L. "Format and symbols in TV Coverage of Terrorism in the United States and Great Britain" **International Studies Quarterly**, 31,1987, s.161-176.

Altunışık, Benli, Meliha, "Ortadoğu ve Terör," **Dünyada ve Türkiye’de Terör**, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayınları, Ankara, 2002.

Arıboğan, Deniz Ülke, "Terörizmin Küreselleşmesi" **Dünyada ve Türkiye’de Terör**, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayınları, Ankara, 2002, s. 224-228.

Ashley, Laura, Olson, Beth, "Constructing Reality: Print Media’s Framing Of The Women’s Movement, 1966 to 1986", **Journalism and Mass Communication Quarterly**, Summer 1998, 75,2, s. 263-277.

Atwater, Tony, "Terrorism on The Evening News. An Analysis of Coverage of the TWA Hostage Crisis on NBC Nightly News", **Political Communication and Persuasion**, 4, 1987, s.17-24.

Avşar, Bozkurt Zakir, **Kitle İletişim Araçları ve Terör**, Kamer Yayınları, İstanbul, 1992, s.63.

Aziz, Aysel, Terör ve Kitle İletişim Araçları, **BM Türk Derneği Yıllığı-1984**, Ankara,1985.

Aziz, Aysel, **Araştırma Yöntemleri Teknikleri ve İletişim**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2003.

Back, Les, "Korku Şehri: Londra ve Terörle Savaş", **Varlık Dergisi**, Aralık 2006, s. 7-15.

Bal, İhsan, Aytaç, Önder, **Medya ve Terörizm**, Yeni Türkiye Dergisi, yıl:2, sayı: 12, 2. Cilt, Eylül-Ekim, 1996.

Bal, Mehmet Ali, **Savaş Stratejilerinde Terör**, IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 2003.

Bassiouni, M. Cherif, "Media Coverage of Terrorism: The Law and the Public", **Journal of Communication**, 32 (2), 1982, s. 128-143.

Başaren, Sertaç, "Uluslar arası Hukuk Açısından Terörizm" , **Dünyada ve Türkiye'de Terör**, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayınları, Ankara, 2002.

Bauman, Zygmunt. **Globalization: The Human Consequences**, New York: Columbia University Press, 1998.

Barber, Benjamin, **Jihad vs. McWorld: How Globalism and Tribalism Are Reshaping the World**, New York, Ballantine, 1996.

Bassiouni, M. Cherif, Terrorism, Law Enforcement, and The Mass Media: Perspectives, Problems, Proposals, **Journal of Criminal Law and Criminology**, 72, 1981, s.1-51.

Beniger, James R., Gusek, Jodi A., "The Cognitive Revolution in Public Oppppinion and Communication Research", T. L. Glasser &C. T. Salmon (ed) içinde, **Public Oppinion Communication and Consent**, New York: Guilford Press, 1995, s.217-248.

Berger, Peter L., Luckmann, Thomas, **The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge**, Anchor Boks, New York, 1966.

Bilgin, Sibel, Kooij, Floor, "Savaştan İstihdama, Terör Yaşamış Kadınlar: Hollanda Anlatıları", **Terör, Şiddet ve Toplum**, Firdevs Gümüsoğlu (ed) içinde, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2006, s. 35-42.

Blumler, Jay G., Gurevitch Michael, The Political Effects of Mass Communication. M. Gurevitch, T. Bennet, J. Curran, J. Woollacott (ed) içinde, **Culture, Society and The Media**, London, Routledge, 1982, s.30-47.

Bowden, Mark, "News Judgment and Jihad", **The Atlantic Monthly**, December 2004, syf. 41-42.

Bozdağ, İsmet, **Basın İstibdadı**, Emre Yayını, İstanbul, 1992.

Bruma, Ian, Margalit, Avishai. **Occidentalism: theWest in the Eyes of Enemies**, 2004.

Burton, Graeme, **Görünenden Fazlası**, Çev: Nefin Dinç, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1995.

Can, Faruk, **Bilgi Çağının Gündümlü Silahı Medya**, Alfa Yayınları, 1. Basım, İstanbul, 2005.

Carey, James W. **The Dark Continent of Amerikan Journalism in Robert Karl Manoff ve Michael Schudson**, New York, Pantheon Books, 1986.

Carruters, Susan, **The Media at War**, New York: St. Martin's Press, 2000.

Chermak, Steven M., Gruenewald, Jeffrey, The Media's Coverage of Domestic Terrorism", **Justice Quarterly**, 23(4), December 2006, s. 428-461.

Cheung, Maria, "Social Construction Theory and The Satir Model: Toward a Synthesis", **The American Journal of Family Theraphy**, Vol. 25, No.4, Winter, 1997, syf. 331.

Cobb, Roger W., Elder Charles D., **Participation in American Politics: The Dynamics of Agenda Building**, Boston: Allyn&Bacon , 1972.

Cynthia-Lou Coleman, Heather Hartley, J. David Kennamer, "Framing Claimsmakers Frame in News Coverage of Direct-to-Consumer Advertising", **J&MC Quarterly**, Vol. 83, No.3 Autumn 2006, s. 547-562.

Combs, Cindy, C., **Terrorism in the Twenty-First Century**, Pearson Education, USA, 2003.

Clutterbuck, Richard. Terrorism and Urban Violence. G. Benjamin (ed) içinde, **The Communication Revolution in Politics**. New York: Academy of Political Science, 1982.

Crelinsten, Ronald D., Power and Meaning. Terrorism as a Struggle Over Access to The Communication Structure, P. Wilkinson&A. steward (Ed.) içinde, **Contemporary Research on Terrorism**, Aberdeen, UK: University of aberdeen Press, 1987.

D'Angelo, Paul, "News Framing as a Multiparadigmatic Research Program", **Journal of Communication**, 52, December 2002, 880-888.

Davies, Barry, **Terörizm**, Truva Yayınları, Çev. Pınar Bulut, İstanbul, Ağustos 2006.

Demirer, Temel, "Terörist mi Dediniz-Küreselleşme ve Terör", Derleyen: Mehmet Ali Civelek, **Küreselleşme ve Terör**, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2001.

Denton, Robert, E., "Language, Symbols and Media", **Society**, Symposium: The Media and 9/11, November/December 2004, s.12-18.

Dowling, Ralph E., "Victimage and Mortification. Terrorism and Its Coverage in The Media", **Terrorism**, 12, s.47-62, 1989.

Durham, Frank D. "**Breaching Powerful Boundaries: A Postmodern Critique of Framing**", Reese, Stephen D., Gandy, Oscar H., Grant, August E. (ed.) içinde, s. 123-135.

Dursun, Çiler, "Haber ve Habercilik/ Gazetecilik Üzerine Düşünmek", **Habercinin El Kitabı: Gazetecilik ve Habercilik**, Derleyen: Sevda Alankuş, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003, s.63-83.

Dursun, Çiler, **Tv Haberlerinde İdeoloji**, Ankara, İmge Yayınları, 2001.

Dursun, Çiler, "Haberde 'Gerçekliğin İnşa Edilmesi' Ne Demektir?", **Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi**, Derleyen: Çiler Dursun içinde, Elips Yayınları, Ankara, 2004, syf.37-65.

Edelman, Murray, "Contestable Categories and Public Opinion", **Political Communication**, 1993, 10(3), s. 231-242.

Ekşi, Oktay, **Basın ve Terör**, Basın Konseyi Yayını, İstanbul, 1994.

Entman, Ropert, "Framing U.S. Coverage of International News: Contrasts in Narratives of the KAL and Iran Air Insidents.", **Journal of Communication**, Autumn,1991, 41,4, s.6-27.

Entman, Ropert, "Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm", **Journal of Communication**, Autumn 1993, 43,4, s. 51-58.

Epstein, E. C. "The Uses of 'Terrorism': A Study in Media Bias", **Stanford Journal of International Studies**, 12, s. 67-78, 1977.

Erdoğan, İrfan, **Pozitivist Metodoloji**, Ankara, Erk Yayınları, 2003.

Ergil, Doğu “Terörizm Mantığı ve Hedefi”, **A.Ü. SBF Dergisi**, CXLVI, s.1-2, Ocak- Haziran, 1991.

Ergil, Doğu, “Terörizm Haberciliği ve Etiği”, **Türk Demokrasi Vakfı Dergisi**, Mart-Nisan Sayısı, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 1994.

Fidan, Mehmet, “Kitle İletişim Araçlarının Terörle İlişkisi”, **Yeni Türkiye Dergisi**, yıl:2, sayı: 12, 2. Cilt, Eylül-Ekim,1996.

Fidan,Mehmet, “Terör ve Medya”, **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü...**, Çizgi Kitabevi, Konya (Editörler: Orhan Gökçe, Uğur Demiray), 2004.

Fishman, Mark, **Manufacturing News**, Austin: University of Texas Press, 1980.

Fitzpatric, T.K., **The Semantics of Terror**, Security Register 1, No:14, November 4, 1974,

Friedland, Lewis A., Zhong, Mengbai, “International Television Coverage of Beijing Spring 1989: A Comparative Approach”, **Journalism and Mass Communication Monographs**, 156, 1996.

Fromkin, David, “The Strategy of Terrorism”, **Foreign Affairs**, July 1975.

Galtung, Johan, Ruge, Mari Holmboe, **The Structure of Foreign News**, Journal of Peace Research, Vol.1, 1965, s. 64-90.

Gamson, William ve Lasch, Kathryn, “The Political Culture of Social Welfare Policy”, **Evaluating the Welfare State**, Sprio ve Yuchtman, Ephraim (ed.) içinde, New York: Academic Press, 1983, s.397-415.

Gamson, William A., Modigliani, Andre , The Changing Culture of Affirmative Action, R.G. Braungart ve M.M. Braungart (ed) içinde, **Research in Political Sociology**, Greenwich, CT: JAI Press, 1987, Vol. 3, s. 137-177.

Gans, Herbert J., **Deciding What' News**, New York, Pantheon Books, 1979.

Garfinkel, H., **Studies in Ethnomethodology**, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ, 1967.

General Clautswitze, **Von Savaş Üzerine**, Özne Yayınları, 2000.

Gerbner, George “Ideological Perspective and Political Tendencies in News Reporting”, **Journalism Quarterly**, 1964, 41, s. 495-508.

Geray, Haluk, **Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2004.

Gezgin, Suat, “Haber ve Terör”, **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü...**, Çizgi Kitabevi, Konya (Editörler: Orhan Gökçe, Uğur Demiray), 2004.

Giddens, Anthony, **Modernity and Self Identity**, Oxford, Politiy, 1991.

Giddens, Anthony, **Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives**, London: Routledge, 2000.

Gitlin, Todd, **The Whole World is Watching: Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left**, Berkeley: University of California Press, 1980.

Goffman, Erving, **Frame Analysis**, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1974.

Goldberg, Joseph E., “Understanding the Dimensions of Terrorism”, **Perspectives on Political Science**, 1991, 20,2.

Gökçe, Orhan; Karaçor, Süleyman; Örselli, Orhan; Şahin, ali, Temizel, Metehan, “11 Eylül Terör Eyleminin Türk Basınında Algılanış ve İşleniş Biçimi”, **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü...**, Çizgi Kitabevi, Konya, Editörler:Orhan Gökçe ve Uğur Demiray, 2004, s.190.

Greenberg, Josh, “Framing and Temporality in Political Cartoons: A Critical Analysis of Visual News Discourse”, **CRSA/RCSA**, 2002, 39.2, s.181-198.

Günay, Bekir, “Terörden Arındırılmış Bir Dünya mı Terörist (Trös) leşen güçler mi?” **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü...**, Çizgi Kitabevi, Konya, Editörler:Orhan Gökçe ve Uğur Demiray, 2004, s.119.

Gündüz, Mustafa, **Basın ve Terör**, Saray Kitabevleri, İzmir, 1996.

Gürel, Nail, **Şu Bizim Medya**, Bas-Haş Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 2004.

Habercinin El Kitabı, **Medya Etik ve Hukuk**, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul,2003.

Hall, Stuard, “The Rediscovery of ‘Ideology’: Return of the repressed in media studies”, **Culture, Society and the Media**, New York, 1984, s. 56-90.

Hackett, Robert A., "Decline of a Paradigm? Bias and Objectivity in News Media Studies", **Critical Studies in Mass Communication**, 1984, 1(3), s.229-259.

Harris, Richard, Seid, Melinda J., "Globalization and Health in the New Millenium", **Perspectives on Global Development and Technology**, Volume 3, Issue 1-2, 2004, s. 1-46.

Held, David, McGrew, Anthony, "**The Global Transformations Reader: An Introduction to Globalization Debate**", The Great Globalization Debate: an Introduction. D.Held ve A. Mc Grew (ed) içinde, Cambridge: Polity, 2000, s.1-45.

Held, Virginia, "Terrorism and War" , **The Journal of Ethics** 8, 2004, syf. 59-75.

Herman, Edward S., Chomsky, Noam, Manufacturing **Consent: The Political Economy of the Mass Media**, New York: Pantheon Books, 1988.

Hertog, James K., McLeod, Douglas M., "A Multiperspectival Approach to Framing Analysis: A Field Guide", Reese, Stephen D., Gandy, Oscar H., Grant, August E. (ed.) içinde, s.139-161.

Hoge, P. The Media and Terrorism, **Terrorism: Media and Law**, Transnational Publishers, New York, 1982.

Hohenberg, John, **Gazetecilik Mesleği**, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul:1963, syf.40.

Hoffman, Bruce, **Inside Terrorism**, Columbia University Press, 1998.

Hüseyin, Asaf, **Ortadoğu'da Devlet ve Terör**, Çeviren: Taha Cevdet, İstanbul, Pınar Yayınları, 2001.

İçel, Kayhan, **Devletle Basın Arasındaki İlişkiler**, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları, No:3, İstanbul, 1983.

İnal, Ayşe Mine, **Haberi Okumak**, Temuçin Yayınları, İstanbul, 1996.

İşık, Mehmet, "**Terör Örgütlerinin Söylem Stratejileri ve Eylemlerini Meşrulaştırma Yöntemleri**", Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ankara-2006.

Iyengar, Shanto , Kinder, Donald R. , **News That Matters**, Chicago, The University of Chigago Press, 1987.

Iyengar, Shanto, **Is Anyone Responsible: How Television Frames Political Issues**, The University of Chicago Press, 1991.

Iyengar, Shanto, Simon, Adam, "News Coverage of the Gulf Crisis and Public Opinion: A Study of Agenda Setting, Priming and Framing", **Communication Research**, 1993, 20, s.365-383.

Jasperson, Amy E, El-Kikhia, Mansour O, "CNN and Jazeera's Media Coverage of America's War in Afghanistan", P. Norris, M. Kern&M. Just(ed) içinde, **Framing Terrorism: The News Media, Government, And the Public**, New York: Routledge Press, Syf.113-132.

Kapitan, Tomis, Schulte, Erich "The Rhetoric of 'Terrorism' and Its Consequences", **Journal of Political and Military Sociology**, Vol 30, No.1, Summer, 2002, s.172-196.

Karasar, Niyazi, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 1998.

Kelly, Michael J., Mitchell, Thomas, H., "Transnational Terrorism and the Western Elite Press", **Political Communication and Persuasion**, 1, 269-296, 1981.

Keohane, Robert O., Nye, Joseph S., Introduction. J.S. Nye ve J. D. Donahue (Ed) içinde, **Governance in a Globalization World**, Washington: Brookings Institution Press, 2000, s.1-44.

Kern, Montague, Just, Marion, Norris, Pippa "**The Lessons of Framing Terrorism**", P. Norris, M. Kern&M. Just(ed) içinde, **Framing Terrorism: The News Media, Government, And the Public**, New York: Routledge Press, syf.28-302.

Klapper, Joseph, **The Effects of Mass Communication**, New York: Free Press, 1960.

Klein, Naomi, **No Logo: Taking Aim at the Brand Bullies**. London: Flamingo, 2000.

Kodaman, Bayram. **Uluslararası Terörizm ve Gençlik**, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1987.

Koenig, Thomas ve diğerleri "Media Frames of the Issue of Turkish Accession to the EU", **Innovation**, Vol. 19, No.2, 2006, 149-169.

Kosicki, Gerald M. "Problems and Opportunities in Agenda Setting Research", **Journal of Communication**, 43, 1993 Spring, s. 100-127.

Kuypers, Jim, **Presidential Crisis Rhetoric and the Press in the Post-Cold War**, Westport, CT: Praeger, 1997.

Kweon, Sanghee, "A Framing Analysis: How Did Three U.S. News Magazine Frame about Mergers or Acquisitions" **JMM**, 2000, Vol.2, No.III /IV, s.165-177.

Lang, Gladys E., Lang, Kurt, **Politics and Television re-viewed**. Beverly Hills, CA: Sage, 1984.

Laqueur, Walter, **Terrorism**, Boston, Little Brown and Company 1977.

Laqueur, Walter, **The Age of Terrorism**, Little Brown and Company, Boston, 1987.

Lee, Kelly, Michael, Tony, Butler, Colin, Ahern, Mike ve Bradley, David, "Global Change and Health- The Good, The Bad and Evidence", **Global Change and Human Health**, 3, s.16-19.

Lee, Martin, **Unreliable Sources: A Guide to Detecting Bias in Media**, New York: Carol, 1990.

Lippman, Walter, **Public Opinion**, New York: Harcourt, Brace&Co, 1922.

Lutz, James M., Lutz, Brenda J., **Global Terrorism**, Roudledge Taylor&Francis Group, London, 2004.

Mann, Michael, Has Globalization Ended The Rise of Nation State? **Review of International Political Economy**, 4, 1997, s. 472-496.

Martin, John L., "The Media's Role in International Terrorism", **Terrorism: An International Journal**, 8, 1985, s. 127-146.

McCombs, Maxwell, Ghanem, Salma, "The Convergence of Agenda Setting and Framing", Reese, Stephen D., Gandy, Oscar H., Grant, August E. (ed.) içinde, s. 67-81.

McCombs, Maxwell, Shaw, Donald, Lewis, Weaver, David H, **Communication and Democracy: Exploring the Intellectual Frontiers in Agenda Setting Theory**, Mahwah, NJ: Erlbaum, 1997.

McCormick, Patrick T., "Violence: Religion, Terror, War", **Theological Studies**, 67 (2006), syf. 143-152.

McLeod, Jack M. ve diğerleri, "Audience Perspectives on the News: Assesing Their Complexity and Conceptual Frames", **Paper Presented at the Annual Conference of the Association for Education in Journalism and Mass Communication**, San Antonio, TX, 1987.

McQuail, Denis, **Mass Communication Theory: An Introduction**, 3rd ed, Thousand Oaks, CA: Sage, 1994.

Merari, Ariel, Terrorism, **Encyclopaedia of Human Behaviour**, 4, V.S. Ramachandran ed., New York, Academic Press, 1994.

Miranda, Shalia, M., Saunders, Carol S. "The Social Construction of Meaning: An Alternative Perspective on Information Sharing", **Information Systems Research**, Vol.14, No:1, March 2003, syf. 87-106.

Muhabirin El Kitabı, Anadolu Ajansı Yayını:2, Ankara, 2004.

Mutlu, Erol, **İletişim Sözlüğü**, Ark Yayınları, 1998.

Nacos, Brigitte L., Reyna, Torres O. "Framing Muslim-Americans Before and After 9/11", P. Norris, M. Kern&M. Just(ed) içinde, **Framing Terrorism: The News Media, Government, And the Public**, New York: Routledge Press, syf.133-157.

Nacos, Brigitte L., **Mass Mediated Terrorism**. Oxford: Rowman&Littlefield, 2002.

Nacos, Brigitte L., "The Terrorist Calculus Behind 9-11: A Model For Future Terrorism", **Studies in Conflict & Terrorism**, 26, 2003a, s.1-16.

Nacos, Brigitte L., "Terrorism as Breaking News: Attack on America", **Political Science Quarterly**, 118, 2003b, s. 23-52.

Nelson, Thomas E., Clawson, Rosalee A., Oxley, Zoe M., Media Framing of a Civil Liberties Conflict and It's Effect on Tolerance, **American Political Science Review**, 91, 1997, s. 567-583.

Nelson, Thomas E., Kinder, Donald R., Issue Framing and Group Centrism in American Public Opinion, **Journal of Politics**, 58, 1996, s.1055-1078.

Noelle-Neumann, Elizabeth, **Return to the Concept of Powerful Mass Media**, Studies of Broadcasting, 1993, s. 67-112.

Neuman, Russell W., Just, Marrion R., Crigler, Ann N, **Common Knowledge. News and the Construction of Political Meaning**, Chigago: University of Chigago Press,1992.

Norris, Pippa, "The Restless Search: Network News Framing of the Post Cold War World", **Political Communication**, 12(4), 1995, s. 357-370.

Norris, Pippa, Kern, Montaque, Just, Marion, Framing Terrorism, P. Norris, M. Kern&M. Just (ed) içinde, **Framing Terrorism: The News Media, Government, And the Public**, New York: Routledge Press, 2003, s.3-23.

Norris, Pippa. 16.06.2006, 5.12 pm tarihli e-mail.

Orhon, Nezihi, "Terörün Anlamı ve Görselleştirilmiş Terör", **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü**, Çizgi Kitabevi, Konya (Editörler: Orhan Gökçe, Uğur Demiray), 2004.

Özdağ, Ümit "Düşük Yoğunluklu Savaş ve Terörizm: 21. Yüzyılın Savaşı", **Dünyada ve Türkiye'de Terör**, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayınları, Ankara, 2002.

Öztürk, Saygı, **Devletin Derinliklerinde**, Ümit Yayıncılık, Ankara 2003.

Patterson, Thomas E., **Out of Order**, New York: Random House, 1993.

Pestalardo, Maria, **War on Media: the News Framing of the Iraqi War in the United states, Europe and Latin America**, a thesis presented to East Tennessee State University, May 2006.

Picard, Robert G. **Media Portrayals of Terrorism: Functions and Meaning of News Coverage**, Ames:Iowa State University Press, 1993.

Poyraz, Bedriye, **Haber ve Haber Programlarında İdeoloji ve Gerçeklik**, Ütopya Yayınları, Ankara, 2002.

Reese, Stephen D., Gandy, Oscar H., Grant, August E. (ed)., **Framing Public Life**, New Jersey, USA, Lawrence Erlbaum Associates, 2001.

Rhodebeck, Laurie A., "Framing Policy Debates on Old Age", **Paper Presented at the Annual Conference on the Midwest Political Science Association**, Chigago, Il, April,1998.

Ricoeur, Paul **From Text to Action**, Northwestern University Press, Evanston, IL, 1981.

Rojecki, Andrew, "Media Discourse on Globalization and Terror", **Political Communication**, 22, 2005, 63-81.

Said, Edward W. , **Haberlerin Ağında İslam**, çev. Alev Alatlı, Babil Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Schaefer, Todd M., "Framing the US Embassy Bombings and September 11 Attacks in African and US Newspapers", P. Norris, M. Kern&M. Just(ed) içinde, **Framing Terrorism: The News Media, Government, And the Public**, New York: Routledge Press, s.93-112.

Schaffert, Richard W., **Media Coverage and Political Terrorists: A Quantitative Analysis**, New York, Praeger, 1992.

Schafritz, Jay M., **Almanac of Modern Terrorism**, New York: Facts on File, 1991.

Sceff, Thomas J. "The Structure of Context:Deciphering Frame Analysis", **Social Theory**, 23:4, December 2005, s.369-385.

Scheufele, Dietram A., "Framing as a Theory of Media Effects", **Journal of Communication**, Winter, 1999, 102-122.

Schlesinger, Philip, **Medya, Devlet ve Ulus**, Çeviren: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, Ankara, 1993,s.32.

Schmid, Alex, deGraaf, Janny, **Violence as Communication**, Beverly Hills, CA: Sage, 1982.

Schmid, Alex, "Terrorism-The Definitional Problem", **Case Western Reserve Journal of International Law**, Vol. 36, 2004, syf.375-419.

Schudson, Michael, **The Sociology of News**, First Edition, USA, Quebecor World Book Services, 2003.

Schutz, A. **Phenomenology of the Social World**, Northwestern University Press, Evanston, IL, 1967.

Searle, John R., **Toplumsal Gerçekliğin İnşası**. Litera Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Seyidoğlu, Halil, **Uluslararası İktisat**, İstanbul, Güzem Can Yayınları, No: 20, 2003.

Shoemaker, Pamela J. ve Reese, Stephen D. **Mediating the Message: Theories of Influences on Media Content**, White Plains, NY: Longman, 1996.

Slone, Michelle, "Responses to Media Coverage of Terrorism", **Journal of Conflict Resolution**, 44, 2000, s. 508-522.

Stephens, "Mass Media and Terrorism", **History of the Mass Media in the United States: An Encyclopedia**, 1998, s.367-370.

Şahin, Haluk, "Güvenilir Kaynak Arayışı", **Radikal**, 23-11-2003.

Tacar, Pulat, "Demokrasi ve Terör" **Dünyada ve Türkiye'de Terör**, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayınları, Ankara, 2002.

Talu, Umur, "ne Yalan Söyleyeyim ki..." **Cogito**, Güz 1998, ss.172-178.

Tankard, James W., "The Emprical approach to the Study of Media Framing", Reese, Stephen D., Gandy, Oscar H., Grant, August E. (ed.) içinde, s. 95-105.

Taylor, Peter, 'Politik Şiddetin Anlambilimi', çev. Mine Gencel, **AÜ İLEF Yıllık**, 1993: s.271-283.

Terry, Herbert A., "Television and Terrorism: Professionalism Not Quite the answer", **Indiana Law Journal**, 53, 1978, s.745-777.

Tılıç, Doğan, **2000'ler Türkiye'sinde Gazetecilik ve Medyayı Anlamak**, Su Yayınları, İstanbul, 2001.

Timisi, Nilüfer, Dursun, Çiler, "Depremin Medyada Yarattığı Gerilim: Devletin ve Bilimin Meşruiyeti Sorunu", **Haber Hakikat ve İktidar ilişkisi**, Derleyen: Çiler Dursun içinde, Elips Yayınları, Ankara, 2004, syf.355.

Topuz, Hıfzı, **Türk Basın Tarihi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, Kasım 2003.

Traugott, Michael W., Brader, Ted, Explaining 9/11, P. Norris, M. Kern&M. Just(ed) içinde, **Framing Terrorism: The News Media, Government, And the Public**, New York: Routledge Press, 2003, s.183-201.

Tuchman, Gaye, **Making News: A study in construction of reality**. New York: The Free Press, 1978.

Turk, Austin T., "Sociology of Terrorism", **Annual Reviews Sociology**, 30, 2004, s.271-286.

Tokgöz, Oya, **Temel Gazetecilik**, İmge Kitabevi, Ankara, 5. Baskı, 2003, syf.190-191.

Uyguç, Ünal, Genç, Ali, **Radyo, Televizyon Haberciliği**, Avcıol Basım-Yayın, İstanbul,1998.

Van Atta, Dale, **Carboms and cameras: the Need for Responsible Media Coverage of Terrorism**, Harvard International review, fall, s.66-70, 1998.

Van Dijk, Teun A., **News Analysis**, New Jersey, Lawrence Erlbarum Associates Publishers, Hillsdale, 1988.

UN GA Report of AD HOC Committe On International Terrorism GA of Records, 28th Session Supplement, N. 28 (A/9028) N4, 1973.

Walter, Laqueur, **Terrorism**, Boston, Little Brown and Company, 1977.

Walzer, Michael, "Five Questions about Terrorism", **Dissent**, 49(2002), syf.5-10.

Weimann, Gabriel, **The Theatre of Terror: Mass Media and International Journalism**, New York, Longman, 1994.

Wevager, David, Graber, Doris, McCombs, Maxwell, Eyal, Chaim, **Media Agenda Setting in a Presidential Election: Issues, Images and Interest**, New York: Praeger, 1981.

Wieviorka, Michel, **The Making of Terrorism**, Chicago: The University of Chicago Press, 1993.

Yalvaç, Mehmet, **Uluslararası Terörizm ve Gençlik**, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1987.

Yüksel, Erkan, "Medya Gerçeği, Gerçek Yaşam ve Terör Haberciliği", **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü...**, Çizgi Kitabevi, Konya, Editörler: Orhan Gökçe ve Uğur Demiray, 2004.

İNTERNET SİTELERİ

<http://www.tdk.gov.tr/TR/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelime=ter%c3%b6r> (Erişim Tarihi: 13 Kasım 2006)

<http://www.johnstonsarchive.net/terrorism/intlterror.html> (Erişim tarihi: 14 Aralık 2006).

<http://www.iskur.gov.tr/mydocu/mevzuat/kanun4.htm> (Erişim Tarihi: 16 Aralık 2006).

<http://www.tdk.gov.tr/TR/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelime=haber>, (Erişim Tarihi: 22 Ocak 2007).

EKLER

EK 1: ÇÖZÜMLEME FORMU

1. Araştırma Birimi Numarası

<u>Kategori</u>	<u>Kod</u>
1	1
2	2
3(...)	3(...)

2. Gazetenin Adı:

<u>Kategori</u>	<u>Kod</u>
Cumhuriyet	1
Hürriyet	2
Yeni Şafak	3

3. Haberin Yayınlandığı Tarih

<u>Kategori</u>	<u>Kod</u>
Gün	01-31
Ay	01-12
Yıl	2003
	2005

4. Haber Aktörleri

<u>Kategori</u>	<u>Kod</u>
Kodlama Yapılamıyor	0
Teröristler / Terör Örgütleri	1
Kurbanlar	2
Kurbanların Yakınları	3
Türk Hükümeti Yetkilileri	4
İngiliz Hükümeti Yetkilileri	5
İsrail Hükümeti Yetkilileri	6
Siyasi Liderler	7
Sivil Toplum Örgütleri	8
Uzmanlar	9
Çeşitli Kurum ve Kuruluşlardan Yetkililer	10

Diğer Ülkelerinin Siyasi Temsilcileri	11
Avrupa Birliği Yetkilileri	12
ABD'nin Siyasi Temsilcileri	13
Görgü Tanıkları	14
Muhabir	15
Güvenlik Güçleri	16
Terör Örgütü ve Uzmanlar	17
Kurbanlar, Hükümet Yetkilileri,	18
Güvenlik Güçleri ve Siyasiler	
Güvenlik Güçleri ve Uzmanlar	19
Diğer	20

5. Olayın Anahtar Terimlere ve Klişelere Göre Çerçevesi

Kategori	Kod
Kodlama Yapılmıyor	0
Terör / Terör Eylemi	1
Bombalı Saldırı/Saldırı/Patlama/İntihar Saldırısı	2
Eylem	3
Diğer	2

6. Olay Faillerinin Anahtar Terimlere ve Klişelere Göre Çerçevesi

Kategori	Kod
Kodlama Yapılmıyor	0
Terörist	1
Militan, Canlı Bomba, Bombacı	2
İntihar Bombacısı, İntihar Eylemcisi, Saldırgan	3
Diğer	20

7. Anlatı Çerçevesi

Kategori	Kod
Kodlama Yapılmıyor	0
İç Odaklı	1
Dış Odaklı	2

8. Terör Eylemin Sunuluşuna İlişkin Çerçeveseler

<u>Kategori</u>	<u>Kod</u>
Kodlama Yapılamıyor	0
Ahlaki Çerçeve (Moral)	1
Teknik Çerçeve (Thecnical)	2

9. Haberin Sunuluşuna İlişkin Çerçeveseler

<u>Kategori</u>	<u>Kod</u>
Kodlama Yapılamıyor	0
Konusal (Thematic)	1
Olaysal (Episodic)	2

10. Haber Başlığında Yanıtı Aranan Soruya İlişkin Çerçeveseler

<u>Kategori</u>	<u>Kod</u>
Kodlama Yapılamıyor	0
Kim?	1
Ne?	2
Nasıl?	3

11. Hükümetin Terörle Mücadele Politikalarına/Uygulamalarına Yaklaşımı Hakkındaki Çerçeveseler

<u>Kategori</u>	<u>Kod</u>
Kodlama Yapılamıyor	0
Destekleyen (Favorable)	1
Yeren / Eleştiren (Unfavourable)	2
Hem Destekleyen, Hem Yeren / Eleştiren (Balanced)	3
Somut Verilere Dayalı (Factual)	4

EK 2: ÇÖZÜMLEME YÖNERGESİ

Çözümleme formu aşağıdaki açıklamalar göz önünde bulundurularak doldurulacaktır.

1. Araştırma Birimi Numarası: Bu çalışmada İstanbul ve Londra’da meydana gelen bombalı terör olaylarına ilişkin olarak araştırma kapsamında ele alınan üç gazetede (Cumhuriyet, Hürriyet, Yeni Şafak) yayımlanan haberler araştırma birimi olarak kabul edilmiştir. Her bir haber sırasıyla kodlanacaktır.

2. Gazetenin Adı: Araştırma kapsamında incelenen haberlerin hangi gazetede (Cumhuriyet, Hürriyet, Yeni Şafak) yer aldığı kodlanacaktır.

3. Haberin Yayımlandığı Gazetenin Tarih: Araştırma kapsamında incelenen haberin hangi tarihte yayınlandığı gün, ay, yıl sırası ile bu bölümde kodlanacaktır.

4. Haber Aktörleri: Bu başlık altında haberde yer alan aktörler kodlanacaktır.

5. Olayın Anahtar Terimlere ve Klişelere Göre Çerçevesi: Olayın tanımlanışına yönelik olarak kullanılan ifadeler kodlanacaktır. Haberlerde bir kez “terör” nitelemesinin bulunması, 1 numaranın kodlanması için yeterlidir. “Terör” nitelemesi bulunmayan haberlerde diğer nitelemelere göre kodlama yapılacaktır.

6. Olay Faillerinin Anahtar Terimlere Klişelere Göre Çerçevesi: Bu başlık altında eylemi yapan teröristlere yönelik olarak kullanılan ifadeler kodlanacaktır. Haberlerde bir kez “terörist” nitelemesinin bulunması, 1 numaranın kodlanması için yeterlidir. “Terör” nitelemesi bulunmayan haberlerde diğer nitelemelere göre kodlama yapılacaktır.

7. Anlatı Çerçevesi:

a. İç Odaklı: Haberi üreten muhabir ya da organizasyon haber metninde hissediliyorsa, haber üreticisi inşa edilen habere dahil oluyorsa, haberin iç odaklı bakış açısıyla hazırlandığı kabul edilecektir. Muhabirin “hayli ilginçti”, “patlamaları duyduk”, “gazetecilik içgüdüleriyle olay yönüne koştum” gibi saptamalarına yer verilir.

b. Dış Odaklı: Haberi üreten muhabir ya da organizasyon, haber metninde hissedilmiyorsa, haber üreticisi haber metninden ve olaydan bağımsız ise dış odaklı bakış açısıyla hazırlandığı kabul edilecektir.

8. Terör Eyleminin Sunuluşuna İlişkin Çerçeveler:

a. Ahlaki: Haber metninde sıklıkla “Duaya bomba”, “aşağılık saldırı”, “vahşet”, “dehşete düşmek”, “acının büyük oluşu”, “barbarlık” gibi ifadeler yer alıyorsa ahlaki olarak çerçevelendiği kabul edilecektir.

b. Teknik: Haber metninde teröristlerin kullandığı bombalar, araçlar, olay anında çalışan güvenlik kameraları vb. ayrıntılara yer verilmişse teknik çerçevelendiği kabul edilecektir.

9. Haberi Sunuluşuna İlişkin Çerçeveler:

a. Konusal (Thematic): Tek tek olayları anlatmak yerine, olaylara düşünsel boyut da katılıyorsa, uzmanlardan görüş alınıyorsa, eylemin amacı ön plandaysa, olayların tarihi gelişimi hatırlatılıyorsa haber konusal olarak çerçevelenmiş kabul edilecektir.

b. Olaysal (Episodic): Haberin genelinde eylemin meydana gelişini tanımlanarak; yüzeysel detaylar kullanılmışsa konu olaysal çerçevelenmiş kabul edilecektir. Eylemin amacından ziyade havanın yağmurlu olması, teröristlerin kalın kazaklar giymeleri gibi detaylar ön plandadır.

10. Haber Başlığında Yanıtı Aranana Soruya İlişkin Çerçeveler:

a. Kim? “El Kaide Şüphesi”, “El Kaide Yine Vurdu”, “Yönlendiren Kim?”, “İşte Arkadaki Gizli Güç” gibi haber başlıklarıdır.

b. Ne? “İstanbul Bombalarla Sarsıldı”, “Terör İstanbul’u Vurdu”, “Londra Teröre Teslim Oldu” gibi haber başlıklarıdır.

c. Nasıl? “Teröristler 3 kilo Patlayıcıyla Bombalamış”, “Olay Yerine Arabayla Gelmişler” gibi haber başlıklarıdır.

11. Hükümetin Terörle Mücadele Politikalarına / Uygulamalarına İlişkin Çerçeveler:

a. Destekleyen (Favourable): “Emniyet güçleri bizi olağanüstü koruyor”, “alınan önlemler olmasaydı ölü sayısı artardı”, “İstanbul iyi korunuyor”, “güvenlik zaafı yok”, “polis doğru yolda”, “biz bu işi çözeriz”,

“karmaşık ve yoğun soruşturma hızlı bir şekilde sürüyor” “polis bulmayı başardı”, “güvenlik güçlerinin zamanında müdahalesi” şeklindeki ifadelerdir.

b. Yeren / Eleştiren (Unfavourable): Güvenlik güçlerinin istihbarat eksikliği olduğu, görevlerini yapmak yerine medyayı eleştirdikleri ve basına yüklendikleri, polisin yaralılara yardım edilmesine izin vermemesi, olayların istihbarat sağlamadaki başarısızlıktan kaynaklandığı iddiaları, güvenlik güçlerinin İBDA-C'yi dikkate almayarak ölümcül hata yaptıkları, devletin zararları karşılamadığı, çelişkili ifadeler olduğu, rakamların saatler sonra açıklandığı, yetkililerin hazırlıksız yakalandığı, Müslüman halk ile göstermelik ilişki kurulduğu gibi ifadelerdir.

c. Hem Destekleyen, Hem Yeren / Eleştiren (Balanced): Daha önceki istihbarat zaafının ortadan kaldırılması için çalışmaların başlaması gibi bilgiler ile “Müslüman avına hayır ama terörle mücadeleye evet.” şeklindeki ikili bakış açısı sunan ifadelerdir.

ç. Somut Verilere Dayalı (Factual): Polisin güvenlik önlemini arttırdığının bildirilmesi, yeni güvenlik birimleri kurulması gibi ifadeler ile güvenlik güçlerinin zafiyet iddialarını yalanlaması gibi yorum ve sıfat içermeyen ifadeler.

EK 3: İSTANBUL TERÖR EYLEMLERİ- Haber Aktörlerinin Gazetelere Göre Dağılımı (Tablo-1)

Haber Aktörleri																				
Total	Diger	Güvenlik Güçleri ve Uzmanlar	Görgü T. Hükümet Yetkilileri, Güvenlik Güçleri ve Siyasiler	Güvenlik Güçleri	Muhabir	Görgü Tankları	ABD'nin Siyasi Temsilcileri	Avrupa Birliği Yetkilileri	Diger Ülkelerin Siyasi Temsilcileri	Türkiye ve İsrail'den Siyasiler	Türkiye'den Siyasi Liderler	İsrail Hükümeti Yetkilileri	Türkiye'den Toplu Olarak Siyasi Etkin Yetkilileri	Türk Hükümeti Yetkilileri	Kurbanlar, Yaralılar, Görgü Tankları	Terroristler/ Terör Örgütleri				
Gazete Adı	Cumhuriyet	count	3	2	6	2		1	1	1	1									
		% within Gazete Adı	4,7 619 048	3,174 6032	9,5230 95	3,174 6032		1,5873 016	1,587 3016	1,5873 016	1,587 3016									
	Hürriyet	count	5	2	14	4	4	1		12	5	4	2	2	20	3				
		% within Gazete Adı	4,6 728 972	1,869 1589	13,084 112	3,738 3178	3,738 3178	0,9345 794		11,214 953	4,672 8972	3,738 3178	1,8691 589	18,691589	2,803 7383		14,953271			
	Yeni Şafak	count			2		1	3							3		1	3	16	
		% within Gazete Adı			12,5		6,25	18,75							18,75		6,25	18,75	100	
Total	count		8	4	22	6	5	5		13	6	4	2	13	40	4	4	30	186	
	% within Gazete Adı		4,3 010 753	2,150 376	11,827 957	3,225 8065	2,688 172	2,6881 72	0,537 63	6,9924 73	3,225 8065	2,150 5376	1,0752 688	6,9892473	21,50 5376	2,1505376	2,1505376	16,12 9032	100	

İSTANBUL TERÖR EYLEMLERİ- Olayın Anahtar Terimlere ve Klişelere Göre Çerçevesi (Tablo-2)

			Kodlama Yapılmıyor	Terör / Terör Eylemi	Bombalı Saldırı, Saldırı, Patlama, İntihar Saldırısı	Eylem	Diğer	Toplam
Gazete Adı	Cumhuriyet	Count	2	28	31	2		63
		%within Gazete Adı	3,1746	44,4441	49,2063	3,1746		100
	Hürriyet	Count	3	56	43	3	2	107
		%within Gazete Adı	2,8037	50,4667	40,1865	2,8037	1,8691 589	100
	Yeni Şafak	Count		11	5			16
		%within Gazete Adı		68,75	31,5			100

İSTANBUL TERÖR EYLEMLERİ- Olay Faillerinin Anahtar Terimlere ve Klişelere Göre Çerçevesi (Tablo-3)

			Kodlama Yapılmıyor	Terörist	Militan, Canlı Bomba, Bombacı	İntihar Eylemcisi, İntihar Bombacısı, Saldırgan	Diğer	Toplam
Gazete Adı	Cumhuriyet	Count	31	24	4	2	2	63
		%within Gazete Adı	49,2063	38,0952	6,3492	3,1746	3,17 46	100
	Hürriyet	Count	71	22	8	1	5	107
		%within Gazete Adı	66,3551	20,5606	8,4109	0,9345	4,67 28	100
	Yeni Şafak	Count	14	1			1	16
		%within Gazete Adı	87,5	6,25			6,25	100

İSTANBUL TERÖR EYLEMLERİ-Anlatı Çerçevesi (Tablo-4)

Gazete Adı * Anlatı Çerçevesi Crosstabulation

			Anlatı Çerçevesi		Total
			İç Odaklı	Dış Odaklı	
Gazete Adı	Cumhuriyet	Count	3	60	63
		% within Gazete Adı	4,8%	95,2%	100,0%
	Hürriyet	Count		107	107
		% within Gazete Adı		100,0%	100,0%
	Yeni Şafak	Count		16	16
		% within Gazete Adı		100,0%	100,0%
Total	Count	3	183	186	
	% within Gazete Adı	1,6%	98,4%	100,0%	

İSTANBUL TEÖR EYLEMLERİ- Terör Eyleminin Sunuluşuna İlişkin Çerçeveseler (Tablo-5)

Gazete Adı * Terör Eylemin Sunuluşuna İlişkin Çerçeveseler Crosstabulation

			Terör Eylemin Sunuluşuna İlişkin Çerçeveler		Total
			Ahlaki Çerçeve (Moral)	Teknik Çerçeve (Thecnical)	
Gazete Adı	Cumhuriyet	Count	2	61	63
		% within Gazete Adı	3,2%	96,8%	100,0%
	Hürriyet	Count	8	99	107
		% within Gazete Adı	7,5%	92,5%	100,0%
	Yeni Şafak	Count		16	16
		% within Gazete Adı		100,0%	100,0%
Total	Count	10	176	186	
	% within Gazete Adı	5,4%	94,6%	100,0%	

İSTANBUL TERÖR EYLEMLERİ- Haberin Sunuluşuna İlişkin Çerçeveseler (Tablo-6)

Gazete Adı * Haberin Sunuluşuna İlişkin Çerçeveseler Crosstabulation

			Haberin Sunuluşuna İlişkin Çerçeveler		Total
			Konusal (Thematic)	Olaysal (Episodic)	
Gazete Adı	Cumhuriyet	Count	18	45	63
		% within Gazete Adı	28,6%	71,4%	100,0%
	Hürriyet	Count	4	103	107
		% within Gazete Adı	3,7%	96,3%	100,0%
	Yeni Şafak	Count	1	15	16
		% within Gazete Adı	6,3%	93,8%	100,0%
Total	Count	23	163	186	
	% within Gazete Adı	12,4%	87,6%	100,0%	

İSTANBUL TERÖR EYLEMLERİ- Haber Başlığında Yanıtı Aranan Soruya İlişkin Çerçeveseler (Tablo-7)

Gazete Adı * Haber Başlığında Yanıtı Aranan Soruya İlişkin Çerçeveseler Crosstabulation

			Haber Başlığında Yanıtı Aranan Soruya İlişkin Çerçeveler				Total
			Kodlama Yapılamıyor	Kim?	Ne?	Nasıl?	
Gazete Adı	Cumhuriyet	Count	36	21	6		63
		% within Gazete Adı	57,1%	33,3%	9,5%		100,0%
	Hürriyet	Count	83	21	2	1	107
		% within Gazete Adı	77,6%	19,6%	1,9%	,9%	100,0%
	Yeni Şafak	Count	15	1			16
		% within Gazete Adı	93,8%	6,3%			100,0%
Total	Count	134	43	8	1	186	
	% within Gazete Adı	72,0%	23,1%	4,3%	,5%	100,0%	

**İSTANBUL TERÖR EYLEMLERİ-
Hükümetin Terörle Mücadele Politikalarına/Uygulamalarına Yaklaşımı Hakkındaki Çerçeveseler (Tablo-8)**

Gazete Adı * Hükümetin Terörle Mücadele Politikalarına/Uygulamalarına Yaklaşımı Hakkındaki Çerçeveseler Crosstabulation

			Hükümetin Terörle Mücadele Politikalarına/Uygulamalarına Yaklaşımı Hakkındaki Çerçeveler					
			Kodlama Yapılmıyor	Destekleyen (Favorable)	Yeren / Eleştiren (Unfavorable)	Hem Destekleyen, Hem Yeren / Eleştiren (Balanced)	Somut Verilere Dayalı (Factual)	
Gazete Adı	Cumhuriyet	Count	29	3	12	3	16	63
		% within Gazete Adı	46,0%	4,8%	19,0%	4,8%	25,4%	100,0%
	Hürriyet	Count	77	7	6		17	107
		% within Gazete Adı	72,0%	6,5%	5,6%		15,9%	100,0%
	Yeni Şafak	Count	9		3	2	2	16
		% within Gazete Adı	56,3%		18,8%	12,5%	12,5%	100,0%
Total	Count	115	10	21	5	35	186	
	% within Gazete Adı	61,8%	5,4%	11,3%	2,7%	18,8%	100,0%	

EK 4: LONDRA TERÖR EYLEMLERİ- Haber Aktörlerinin Gazetelere Göre Dağılımı (Tablo-1)

Haber Aktörleri																			
Total	Diger	Guvenlik Gucleri ve Uzmanlar	Gorgu T., Hukümet Yetkilileri, Guvenlik Gucleri ve Siyasalar	Terör Orgutu ve Uzmanlar	Guvenlik Gucleri	Muhabir	Gorgu Tankları	ABD'nin Siyasi Temsilcileri	Diger Uzman Siyasi Temsilcileri	Çeşitli Kurum ve Kuruluşlardan Yetkililer	Uzmanlar	Sivil Toplum Örgütleri	Siyasi Liderler	İngiliz Hükümeti Yetkilileri	Türk Hükümeti Yetkilileri	Teröristler/ Terör Örgütleri			
Gazete Adı	Cumhuriyet	count	1	3	4	1	4	2	2	2	2	3	5	7		2	3	6	47
		% within Gazete Adı	2,1 276 596	6,382 9787	8,5106 383	2,127 6569	8,510 6383	4,2455 319	4,255 3191	4,2553 191	4,255 3191	6,382 9787	10,638 298	14,893617		4,2553191	6,3829787	12,76 5657	100
	Hürriyet	count	1	4			1	1	1				2	1	3	1	1	16	
		% within Gazete Adı	6,2 5	25				6,25	6,25	6,25				12,5	6,25	18,75	6,25	6,25	100
	Yeni Şafak	count	1	3	1	1												4	10
		% within Gazete Adı	10	30	10	10												40	100
Total		count	3	10	5	2	4	3	3	3	3	5	5	9	1	5	4	11	73
		% within Gazete Adı	4,1 095 89	13,69 863	6,8493 151	2,739 726	5,479 4521	4,1095 89	4,109 589	4,1095 89	2,739 726	6,849 3151	6,8493 151	12,328767	1,369 863	6,849315	5,4794521	15,06 8494	100

LONDRA TERÖR EYLEMLERİ- Olayın Anahtar Terimlere ve Kişilere Göre Çerçevesi (Tablo-2)

			Kodlama Yapılmıyor	Terör/Terör Eylemi	Bombalı Saldırı, Saldırı, Patlama, İntihar Saldırısı	Diğer	Toplam
Gazete Adı	Cumhuriyet	Count	1	18	26	2	47
		%within Gazete Adı	2,1276596	38,297872	55,319147	4,2553191	100
	Hürriyet	Count		14	2		16
		%within Gazete Adı		87,5	12,5		100
	Yeni Şafak	Count		7	3		10
		%within Gazete Adı		70	30		100

LONDRA TERÖR EYLEMLERİ- Olay Faillerinin Anahtar Terimlere ve Kişilere Göre Çerçevesi (Tablo-3)

			Kodlama Yapılmıyor	Terörist	Militan, Canlı Bomba, Bombacı	İntihar Eylemcisi, İntihar Bombacısı, Saldırgan	Diğer	Toplam
Gazete Adı	Cumhuriyet	Count	26	9	5	5	2	47
		%within Gazete Adı	55,31914	19,148936	10,638	10,635	4,255	100
	Hürriyet	Count	8	5	2	1		16
		%within Gazete Adı	50	31,5	12,5	6,25		100
	Yeni Şafak	Count	6	3	1			10
		%within Gazete Adı	60	30	10			100

LONDRA TERÖR EYLEMLERİ- Anlatı Çerçevesi (Tablo-4)

Gazete Adı * Anlatı Çerçevesi Crosstabulation

			Anlatı Çerçevesi		Total
			İç Odaklı	Dış Odaklı	
Gazete Adı	Cumhuriyet	Count	4	43	47
		% within Gazete Adı	8,5%	91,5%	100,0%
	Hürriyet	Count		16	16
		% within Gazete Adı		100,0%	100,0%
	Yeni Şafak	Count		10	10
		% within Gazete Adı		100,0%	100,0%
Total	Count	4	69	73	
	% within Gazete Adı	5,5%	94,5%	100,0%	

LONDRA TERÖR EYLEMLERİ- Terör Eyleminin Sunuluşuna İlişkin Çerçeveseler (Tablo-5)

Gazete Adı * Terör Eylemin Sunuluşuna İlişkin Çerçeveseler Crosstabulation

			Terör Eylemin Sunuluşuna İlişkin Çerçeveler		Total
			Ahlaki Çerçeve (Moral)	Teknik Çerçeve (Thecnical)	
Gazete Adı	Cumhuriyet	Count	3	44	47
		% within Gazete Adı	6,4%	93,6%	100,0%
	Hürriyet	Count	3	13	16
		% within Gazete Adı	18,8%	81,3%	100,0%
	Yeni Şafak	Count	1	9	10
		% within Gazete Adı	10,0%	90,0%	100,0%
Total	Count	7	66	73	
	% within Gazete Adı	9,6%	90,4%	100,0%	

LONDRA TERÖR EYLEMLERİ- Haberin Sunuluşuna İlişkin Çerçeveseler (Tablo-6)

Gazete Adı * Haberin Sunuluşuna İlişkin Çerçeveseler Crosstabulation

			Haberin Sunuluşuna İlişkin Çerçeveseler		Total
			Konusal (Thematic)	Olaysal (Episodic)	
Gazete Adı	Cumhuriyet	Count	12	35	47
		% within Gazete Adı	25,5%	74,5%	100,0%
	Hürriyet	Count	3	13	16
		% within Gazete Adı	18,8%	81,3%	100,0%
	Yeni Şafak	Count	2	8	10
		% within Gazete Adı	20,0%	80,0%	100,0%
Total	Count	17	56	73	
	% within Gazete Adı	23,3%	76,7%	100,0%	

LONDRA TERÖR EYLEMLERİ- Haber Başlığında Yanıtı Aranana Soruya İlişkin Çerçeveseler (Tablo-7)

Gazete Adı * Haber Başlığında Yanıtı Aranana Soruya İlişkin Çerçeveseler Crosstabulation

			Haber Başlığında Yanıtı Aranana Soruya İlişkin Çerçeveseler			Total
			Kodlama Yapılmıyor	Kim?	Ne?	
Gazete Adı	Cumhuriyet	Count	37	4	6	47
		% within Gazete Adı	78,7%	8,5%	12,8%	100,0%
	Hürriyet	Count	11	4	1	16
		% within Gazete Adı	68,8%	25,0%	6,3%	100,0%
	Yeni Şafak	Count	8	1	1	10
		% within Gazete Adı	80,0%	10,0%	10,0%	100,0%
Total	Count	56	9	8	73	
	% within Gazete Adı	76,7%	12,3%	11,0%	100,0%	

LONDRA TERÖR EYLEMLERİ- Hükümetin Terörle Mücadele Politikalarına/Uygulamalarına Yaklaşımı Hakkındaki Çerçeveseler (Tablo-8)

Gazete Adı * Hükümetin Terörle Mücadele Politikalarına/Uygulamalarına Yaklaşımı Hakkındaki Çerçeveseler Crosstabulation

			Hükümetin Terörle Mücadele Politikalarına/Uygulamalarına Yaklaşımı Hakkındaki Çerçeveler					Total
			Kodlama Yapılmıyor	Destekleyen (Favorable)	Yeren / Eleştiren (Unfavorable)	Hem Destekleyen, Hem Yeren / Eleştiren (Balanced)	Somut Verilere Dayalı (Factual)	
Gazete Adı	Cumhuriyet	Count	22	4	13	3	5	47
		% within Gazete Adı	46,8%	8,5%	27,7%	6,4%	10,6%	100,0%
	Hürriyet	Count	11	1	2		2	16
		% within Gazete Adı	68,8%	6,3%	12,5%		12,5%	100,0%
	Yeni Şafak	Count	4	1	4	1		10
		% within Gazete Adı	40,0%	10,0%	40,0%	10,0%		100,0%
Total	Count	37	6	19	4	7	73	
	% within Gazete Adı	50,7%	8,2%	26,0%	5,5%	9,6%	100,0%	

ÖZET

Terör ve medya ilişkisi etik değerler açısından en çok tartışılan konuların başında gelmektedir. Terörist eylemler kitle iletişim araçlarının kitleler ve resmi karar vericiler üzerindeki etkisini düşünerek planlanmakta, medya ise haber alma ve kamuoyunu aydınlatma görevlerini yerine getirme zorunluluğu taşımaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye’de farklı ideolojik yönelimleri ile bilinen gazetelerde yer alan küresel terörizme ilişkin haberlerin çerçeveleme teorisi ekseninde yer alış biçimleri karşılaştırılmaktadır. Araştırma, haberlerde kullanılan sözcükler ve anlatı biçimleriyle oluşturulan haber çerçevelerinin terör gerçeğini nasıl inşa ettiklerini saptamaya yöneliktir.

Yapılan çözümleme sonucunda, gazetelerin ideolojik yönelimi ve olayın meydana geldiği coğrafyanın haberlerin çerçevelenişinde farklılaşmalara neden olduğu; haberlerde konunun teknik ayrıntılara boğularak, terör kavramının bağlamsal bütünlüğünü sağlayacak çerçevelerden kaçınıldığı saptanmıştır.

Anahtar Terimler: Çerçeveleme, medya, haber, toplumsal inşa, terörizm.

ABSTRACT

The relationship between terror and media is the leading controversial issue in terms of ethic values. Terrorist actions are arranged for manipulating the effects of mass communications over the crowds and official decision making mechanisms. On the other hand media is primitively responsible for collecting the news, reflecting the facts in order to enlighten the public.

In this study, a comparison among certain newspapers with different ideological inclinations about their coverage style of the news on global terrorism within the context of framing theory is presented. This research intends to find out how the framing of the news constituted by the words and narration forms constructs the reality of terror.

As a conclusion of analysis part of the study, it is determined that ideological orientations of the newspapers and the location in which the event has appeared bring about differentiation in the framing style of the news. It is also detected that newspapers are extremely engaged in technical details and generally abstain from using the news frames which is to ensure the contextual integrity of the concept of terrorism.

Keywords: Framing, media, news, social construction, terrorism.